

Türk Edebiyatı

AYLIK FIKIR VE
SANAT DERGİSİ

Gel ey Leylâ,
gel ey candan yakın
cânan uzaklaşma !
Senin derdinle
canlardan geçen
Mecnun'la uğraşma

Celâl Bayar, İstiklâl
Marşı'nın kabulünü
anlatıyor

Doğumunun 110'uncu ve İstiklâl Marşı'nın
kabulünün 62'inci yıldönümünde

MEHMET AKİF'İN HATIRASINA.

Ahmet Kabaklı, Mehmet
Kaplan, Cemil Meriç, Ayhan
Songar, Erol Güngör,
Necmettin Hacıeminoğlu,
Emin Işık, Ahmet Güner,
Ertuğrul Düzdağ, İhsan
Toksarı, M. İlyas Subaşı, Ayla
Ağabegüm, İsa Kocakaplan
ve Abdülkadir Hayber'in
değerlendirmeleriyle...

NECİP FAZIL:
O ERLER Kİ

BU SAYIDA

Necip Fazıl
Kısakürek:

O ERLER Kİ...

Doğumunun 110'uncu ve
İstiklâl Marşı'nın kabulünün 62'
nci yıldönümünde...

MEHMET ÂKİF'İN HATIRASINA

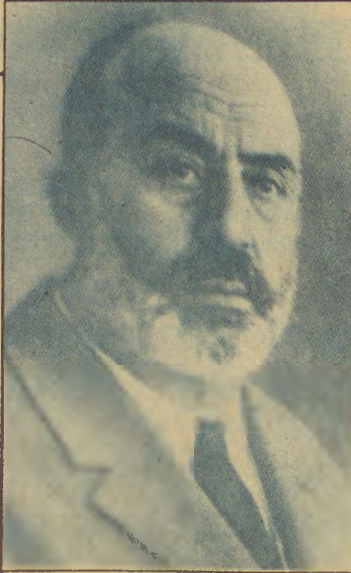
- Ahmet Kabaklı
(Kaybolan ümit yahut Leylâ)
- Cemil Meriç
(İki düşman kardeş)
- Ayhan Songar
(İstiklâl Marşının psikanalizi)
- Erol Güngör
(Âkif'in yeri neresidir?)
- Necmettin Hacıeminoğlu
(Gönümüzde yaşayan Âkif)
- Ertuğrul Düzdağ
(“Umar mıydın” şiiri nasıl yazıldı?)
- Ayla Ağabegüm
(Âkif'in manzum hikâyeleri)
- İsa Kocakaplan
(İstiklâl Marşı'nın tahlili)
- M.Mehdi Ergüzel
(Âkif'in hayatı, eserleri
ve bibliyografya)
- Dr. Alemdar Yalçın
(Meclis'te Âkif)
- Abdülkadir Hayber
(Âkif'te hiciv)
- Muhsin İlyas Subaşı
(SAFAHAT: Çağımızın
didaktik romanı)
- Dr. Mecit Bumin
(Mehmet Âkif'in cenazesi
ile birlikte bir hatıra)

SANAT GÜNLÜĞÜ

- Millî Kültür Vakfı
Dr. Nevzat Atlığ ve Korosuna şeref
armağanı verdi.
- Yugoslavya'da Türk Şiiri
Antolojisi yayınlandı.
- Nezih Demirtepe fotoğraflarını
sergiledi.

HAZIRLAYAN: Sevgi KILIÇ

MEHMET ÂKİF'İN ŞAHSIYETİNDEN ÇIZGILAR

- M.Cemal Kuntay'ın kaleminden

ÂKİF'TEN HATIRALAR

- Eşref Edip'ten

ÂKİF ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Necip Fazıl, Nurettin Topçu, Sezai
Karakoç, Süleyman Nazif'ten...

AÇIK OTURUM

- * Prof. Dr. Mehmet Kaplan
(Asım ve Çanakkale
şehitleri)
- * İhsan Toksarı
(Akif ve İslâm)
- * Emin Işık
(Akif ve Gençlik)
- * Ahmet Güner
(Akif'in Mesajı)

Celâl Bayar Meslis'te İstiklâl Marşı'nın kabulünü anlatıyor.

ÂKİF'TEN ŞİRLER

- İstiklâl Marşı
- Bülbül
- Leylâ

Türk Edebiyatı

Her ayın ilk
günleri
İstanbul'da
yayınlanır

Gönderilen yazılar, basılmaya veya basılmaya elverişli olmaz. Yazıma Adresimiz: PK.2
Sirkeci/İSTANBUL

Sahibi: Türk Edebiyatı Vakfı Adına:
Yazı İşleri Müdürü:
Yayın Müdürü.
Teknik Sorumlu:
İdare Yeri:

Ahmet KABAKLI
Ahmet TAŞGETİREN
S. Servet KABAKLI
Abuzer DOKER
Tel: 22 84 63

Dizgi-Baskı: İHLÂS MATBAACILIK ve DAĞITIM A.Ş.
İSTANBUL Tel: 20 97 82

Dağıtım : GAMEDA

Değerli okuyucu,

Bu ay sizlere, bir "özel sayı" itinası içinde ÂKİF'i sunuyoruz. Özel sayılar mesele getiren sayılardır. Dergiler, özel sayılarla, bir sanat olayını bir şahsiyeti, bir kültür vakasını afişe ederek, toplumun dikkatlerini onun üzerinde yoğunlaştırırlar. Özel sayı ile getirilen mesele, dergi açısından, ülke ve toplum için hayati bir değer taşır. Dergi, özel sayısına konu teşkil eden vakia ile toplumun o gününe mesaj sunar. Mevzuu ile birbirine tekabül eden yanlarını vurgular.

Mehmet Âkif de, Türk Edebiyatı nazarında, şahsiyeti, hayatı ve eseri ile 80'ler Türkiye'sinde değerlendirilmesi gerekli mesajlar sunacak bir isimdir. Onun için doğumunun 110'uncu ve İstiklâl Marşı'nın kabulünün 62'nci yıldönümlerini vesile ederek, Âkif çevresinde bir özel sayı düzenledik.

Gerçekten de Âkif, koskoca bir imparatorluğun gün batımını görmüş, o koca yurttan bir vatan parçası kurtarabilmek için milletçe girişilen mücadeleyi bütün heyecanı ile yaşamış, yeni düzen arayışlarını inkisarla takip etmiş ve içinde yaşadığı cemiyetin bütün meselelerine ma'kes olmuş yaralı bir yürek.

Türk insanı, halen Âkif'in hayatından kesitler yaşamakta. O'nun Safahat'ta tartıştığı meselelerle boğuşmaktadır. Osmanlı'nın çözülüşü, Türkiye'nin kendini arayışları, sosyal bunalışların kökünde yatan sebepleri, yabancılaşma vakiası, aydın halk kopukluğu, Âkif'ten bu yana hiçbir neslin gündeminden çıkmamış, bugün bizim de yorumlamaya çalıştığımız, sebeplerini ve çıkış yollarını tartıştığımız meselelerdir.

Âkif'in Osmanlı göçerken duyduğu azap, bizim nesillerimize "Büyük Devlet özlemi" olarak yansımış gibidir. Âkif'in büyük bir öfke ve acı tufanı içinde anlattığı "Mülk-i İslâm'ın viraneliği" bugün Hilâl'in toparlanışının ve yeni çağa söz söyleme iradesinin muharrikidir. Sırtındaki küfe ile safahat'a giren çocuk, bugün sayıları bir hayli kabarmış olarak bu memleketin derdidir. Evden kaçanları, köprü altında sabahlayanları da bir fazlası...

Demek bugünün hiçbir meselesi Âkif'ten kopuk, Âkif'in yabancı değil. İşte bu özel sayı, Âkif'te bir kendimizi arayıştır. 80'ler Türkiye'sinin fikir, kültür ve sanat meselelerini. Âkif'te birlikte tartışmaktır.

Âkif'in hayatını, hatıralarını, düşüncelerini, şahsiyetini, içinde yaşadığı dünyayı veren açık oturum, makale, inceleme ve değerlendirmelerde günümüze uzayan ışıklar bulacağınızdan eminiz.

Yeni sayılarda buluşmak dileğiyle, sizleri derginizle başbaşa bırakıyor, saygılar sunuyoruz.

Ahmet Taşgetiren

O ERLER Kİ...

O erler ki, gönül fezasındalar,
Toprakta sürünme ezasındalar.

Yıldızları tesbih tesbih çeker de,
Namazda arka saf hizasındalar.

İçine nefis sızan ibadetlerin,
Birbiri ardınca kazasındalar.

Günü her dem dolup her dem başlayan,
Ezel senedinin imzasındalar.

Bir ân yabancıya kaysa gözleri,
Bir ömür gözyaşı cezasındalar.

Her rengi silici aşk ötesi renk;
O rengin kavuran beyzasındalar.

Necip Fazıl
Kısakürek

Ne cennet tasası ve ne cehennem;
Sadece Allahın rızasındalar.

Fotoğraf: Enver KARAKOÇ

Ahmet Kabaklı

Kaybolan ümit yahut Leylâ

Millî Mücadele'mizin manevî lideri Mehmed Âkif, bilindiği gibi Çanak-kale ve İstiklâl Savaşı'nın da sesidir.

Bu sözü şunun için söylüyorum: İmânî olmak dolayısıyla "İstiklâl"e inanmıştır. Türk'ün istiklâli, Âkif'te ve o zaman inananların gözünde "İslâmın kurtuluşu"dur.

Bunun için Mehmed Âkif, Kur'ân'dan aldıkları ilhamla, ümitsizlik, yeis ve karanlığı kınamaktadır. "Âtiyl karanlık görerek azmî bırakmak/Bilmem ki ölüm var mıdır ondan daha alçak" demektedir.

Dostu Süleyman Nazîfe'ye çok yakın olan "zafer"e inanmadığı için kızmaktadır. "İstiklâl Marşı"nda:

"Doğacaktır sana vâ'dettiği günler Hak'
kın
Kimbilir belki yarın, belki yarından da
yakın."

müjdeleri saçmaktadır.

Kısacası Âkif, İstiklâl savaşı boyunca "zafer"e en fazla inanmış ve bu inancı milyonlarca vatandaşı ile dindaşına telkin etmiş adamdır. İstiklâl Marşının ana fikri iki kelime ile söylenebilir.

"İmân ve ümit"

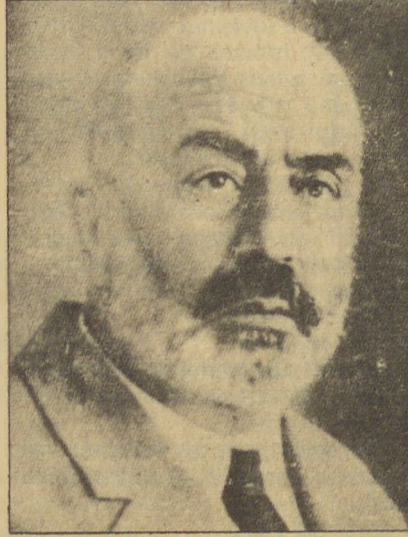
Düşman'ın denize dökülüşü ile İstiklâl Savaşı kazanılır; fakat İslâm'ın kurtuluşu henüz çok uzaklardadır. Zafer'den sonra başlayan yeni politika tutumları ise, Şair'imize bu "kurtuluş"tan büsbütün uzaklaştığı korkusu ve acısını verir. 1922'den itibaren bu ıstırap onu pençesine alıp eritmeye başlar. LEYLÂ şiiri o acıların lirik tonda ve timsâli (alegorik) tarzda ifadesidir.

İşte bunun için 1923 Ekim'inde Abbas Halîm Paşa'nın davetini kabul ederek Mısır'a gider.

1923-1936 arasında, bazı aralıklarla, Mısır'da oturmaktan yani Türkiye'ye olan hasretinden dolayı üzgündür. Mısır'a gidişi elbette keyfinden veya "şapka giymemek" gibi çok basit sebeplerden değildir.

Memleketinin batış sancılarını ve kurtuluş ümitlerini ömrü boyunca terennüm etmiş bir İstiklâl Marşı Şairi için yurdundan uzak olmak ne demektir!

Bu öldürücü ruh hâlinin istihzâya ve mizaha bürünmüş acısını: "Bir

"Mısır'a gitmeden önce yazdığı Leylâ, Âkif'te beliren karamsarlık çağını haber vermektedir. Leylâ, Âkif'in, uğruna nice yorulmalardan, çirpimlerden sonra, nihayet en çok "yaklaştım, vardım" sandığı bir anda, kendisinden uzaklaştığını, kaçtığını gördüğü ideale olan yürek parçalayıcı hasretini anlatmaktadır."

Arıza" şiirinde görebiliriz:

"Mamûre-i dünyâyı dolaştıysa da yer yer
Son son: "Hadî sen kumda biraz oyna..."
 demişler."

Âkif, Mısır'da çalışıyor ve ekme parası için ikamet ediyordu. Türkiye'de kalsa ya karakterinden, fikirlerinden ve idealinden geçerek küçülmek veya işsiz kalmak durumunda olacaktı.

Tabii açıktan beter acılar da vardı.

O, Bedir arslanlarına benzettiği Mehmetçik'in kurtardığı Türkiye'nin güçlü İslâm âlemine öncü olarak "ehli salîb"ın bütün çılgınlık küstahlık ve sömürmelerine dur dediği... Ve Kılıç Arslan gibi, Batı'yı yeniden hayran bırakacağımız günlere dönük bir yüce hayalin şairi idi.

Erişilmez manevî güçler, benzersiz samimi gayretler ve Türkçenin en netis mısraları ile kendini adadığı bu dâvada, misilsiz hizmetine rağmen, kendisini karınca gibi nâciz ve cılız bir "hizmetkâr" sayıyordu. Mısır'dan bir dostuna yazdığı mektuptaki "hacca giden karınca" fıkrası çok mânîdardır:

Karıncaya sormuşlar:

- Nereye gidiyorsun böyle?

- Hacca gidiyorum demiş.

- Sen bu cılız gövdenle, bu çöp bacaklarınla, İstanbul'dan Hicaz'a

kadar nasıl gidersin be karınca! Varamazsın...

- Varamazsam da hiç olmazsa yolunda ölürüm ya.

Âkif'in Mısır'daki inzivası, ıstırapı işte bu sebeptendir. Bir milletle beraber Kâbe'ye yönelmişken, o yolda yalnız kalmanın kendisine "Varamazsın a karınca!" denilmesinin kederidir. Bu hal, ümit ve azim şairine tüketen ve söndüren karamsarlığı getirmiştir. "Hiç olmazsa yolunda ölürüm" ya diyerek toparlanmaya çalışıyor. Ama o da kolay değildir.

1932 Nisan'ında, genç arkadaşı Mahir İz'e Mısır'dan yazdığı mektupta:

"Zihnim perişan, gönlüm harab, elim işe varmıyor, hiçbir inşirah hissetmiyorum, bütün maneviyatım harab" demektedir.

Ye's ve kederi bütün "Safâhât" ında hicveden adam, çekilen bir fotoğrafındaki "yere serilmiş gölgesine" imrenmekte "o saadetten" yani toprak olmaktan bile "mahrumum ben" demektedir:

"Çöz de artık yükümün kör düğüm
olmuş bağını
Bana çok görme ilâhî bir avuç
toprağını."

Verimliliği ile tanıdığımız Mehmed Âkif, Mısır'da bu tedirginlik bu hasret ve "ideal çökertilmesi" yüzünden (1923-1936) pek az şiir yazabilmiştir. Hepsini "Gölgeler" (7. Safahat) da topladığı:

Fir'avnla Yüz yüze (1924) Vahdet (1924), Gece (1925), Hicran (1925) Secde (1925) Hüsam Efendi Hoca (1925) Bir [Ariza (1929) Ne Eser Ne Semer (1929) v.s. adlı bu şiirlerin hepsi de Âkif'in o zamana kadar yazdığı sosyal muhtevalı, ümit ve kavga şiirlerinden ayrı özler ve özellikler taşımaktadır.

Bu şiirler umumiyetle ferdî, lirik, mutlaka bedbin, pişman, yıkık duyguları söyler. Hepsisi de dolaylı ve rumuzlu konuşan, acılı, istihzalı, "tim-sali nitelikte" şiirlerdir.

Bunlardan Mısır'a gitmeden önce yazdığı Leylâ, Âkif'te beliren karamsarlık çağını haber vermektedir. Leylâ, Âkif'in uğrunda nice yorulmalardan, çirpimlerden sonra, nihayet en çok "yaklaştım, vardım" sandığı bir anda, kendisinden uzaklaştığını, kaçtığını gördüğü ideale olan yürek paralayıcı hasretini anlatmaktadır:

Hayırlı Şark'ın, o hodkâm olmayan
Mecnûn-ı nâ-kâmın
Zûtün Dünyada bir Leylâ'sı var; âtisi
İs'âmın.

Gel ey leylâ, gel ey candan yakın cânan
İ zaklaşma!

Senin derdinle canlardan geçen Mecnun-
la uğraşma!
Düşün; biçarenin en kahraman, en gürbüz
evlâdı.

Kimin uğrunda kurbandır ki doğrandıkça
doğrandı?

Şu yüzbinlerce sönmüş yurda yangınlar
veren kimdi?

Şu milyonlarca öksüz, dul, kimin boynun-
dadır şimdi?

Kimin boynundadır serden geçip berdâr
olan canlar?

Kimin uğrundadır Leylâ, o makteller, o
zindanlar?

Helâl olsun o kurbanlar, o kanlar, tek sen
ey Leylâ

Görün bir kerrecik ye s etmeden Mecnûn'u
istilâ...

Cemâatler kölendir. Kâbe'ler haclen... Gel
ey Leylâ.

Gel ey candan yakın cânan ki gaiplerde-
sin hâlâ.

Bu nâzın elverir Leylâ! İn artık in ki
bâlâdan

Müebbed bir bahâr insin şu yanmış yurda
Mevlâ'dan"

Mehmed Âkif'teki hayal kırıklığını anlatmak için, yukarıda saydığımız diğer şiirleri de dikkatle okumak gerekir. Bu arada, "gayeden dönme"nin aşağılatıcı, küçültücü haysiyetsizliğini dile getirişi bakımından "Hüsam Efendi Hoca" şiirini de gözden geçirelim:

Sultan, Hüsam Efendi Hoca adlı "mesnevî-hân"ın, saraya yaklaşmaz, kaside, övgü söylemez, devletlilerden hiçbir şey istemez bir merd insan olduğunu işitmiş. Bendelerini göndererek onu ısrarla saraya çıkarmışsa da, Hüsam Hoca, aldırmamış, sarayın semtine bile uğramamıştır.

Bir gün, sarayın yakınından geçerken, kapı kulları, Hoca'yı görüp, "Gellirelim mi?" diye sultana haber verirler. O da "çağırını!" deyince koşup önünü keserler:

Efendimiz bizi gönderdi çok selâm ediyor,
"Görüşmek istiyorum, kendi istemez mi" diyor.

Uzun değil ki saray, işte dört adımlık yer;
Hemen dönün gidelim, hiç düşünmeyin bu sefer!

Dönün ricâ ederiz.

- Dinleyin, sabırlı olun;

Ben, ellibeş senedir teptiğim yegâne yolun,

Henüz sonundan uzakken tükendi gitti ömür;

Tutup da bir geri döndüm mü yandığım gündür..."

"Ne Eser ne Semer" adlı şiirinde ise Mehmed Âkif, "Eşek ölür semeri kalır, insan ölür eseri kalır" atasözümüzü alarak, kendisi de eser sahibi bir şair sıfatıyla, bu sözün boşluğunu yanlışlığını dile getirmektedir.

Üzüntü ve karamsarlığının hangi raddelerde olduğunu, bu en açık halk gerçeğini reddetmek tavrından dahi kolayca anlayabiliriz:

"Hadî toprakta silinmez bir izin var, ne çıkar

Bağlı oldukça telâkkiye hakîki değeri?
Dün beyinlerde kıyamet koparak "hikmet"i

al

Bugünün zevkine sor; beş para etmez ciğeri!

Gündüzün başları üstünde gezen "şaheser" in

Gece, şayet arasan mezbeledir belki yeril
İsteyen almaya baksın boyunun ölçüsünü,
Geri dur sen ki, peşimân, atılanlar ileri.

O ne çok bilmiş adamdır ki: gider sessizce
Ne esermiş ne semer, kimsenin olmaz haberi."

ÂKİF'TEN HATIRALAR

MEHMET AKİF TEREKESİ

Ölümünde terekası muhtasardı: Bir kat esvap, yep yeni bir şapka (hayatında tek şapkadır.), bir mavzer tüfeği ve bir İstiklâl madalyası (bu ikisini ilk Büyük Millet Meclisinde aza iken almıştı.), yastığının altında bir kaç lira, bir fakfon saat.

Çalınmasına, meşin bir kordonun mâni olduğu saat.

Bu saat çok mühimdi. Kendi, verdiği sözü bu saatle tutar; sizin beş dakika geç kaldığımızı da bu saatle isbat ederdi; ve bu saatin yanlış olduğunu söyleyemezsiniz: Yeni cami ayanıydı.

MISIR'DA EV EŞYASI

Eşya namına odasında birkaç kanape, iki demir ayak üzerinde konulmuş birkaç tah-tadan ibaret karyola vazifesini görür bir şey, bir hasır seccade, bir çift nalın, bir divit, bir de duvarda Hikmet Beyin Efganistandan gönderdiği bir seccade. Bu seccade lüks sayılırdı. Fakat o, en kıymetli bir hediye idi.

Üstad evden eve taşındığı zaman geceleri taşındığını söylerdi. Konu komşu eşyasını görmesin diye.

NEYZEN'İN AKİFİ AĞLATMASI

Mütareke zamanında idi. Bir gün Sebülreşad idarehanesinde üstadla oturuyorduk. Neyzen Tevfik çıkageldi. Üstbaş perişan, selâm vererek içeri girdi. Şöyle bir tarafa yıkıldı. Çok sarhoştü. Biraz geçtikten sonra rakı dolu matradan bir kaç yudum aldı. Fakat artık işba' haline gelmiş, bir yudum bile içecek hali kalmamıştı.

Biraz sonra matradaki rakıdan avucuna boşalttı.

Kolonya gibi yüzüne gözüne, başına, saçlarına içirmeğe savaştı.

Nihayet neyini alarak üstadın oturduğu koltuğun önünde, üstadın dizi dibinde yere oturdu, üflemeğe başladı. O halde muhrik bir taksim yaptı.

Baktık, üstadın gözlerinden sessiz sessiz yaşlar dökülüyordu. Neyzen bunu görünce Neyi bıraktı. Üstadın boynuna sarıldı. Sakalından, yanaklarında öpmeye başladı. Öptü, öptü...

Biz bu manzara karşısında mebhut kaldık. Üstad neye ağladı? Neyin hazine sesine mi? Neyzenin bu haline mi? Artık ne bizim sormamıza lüzum vardı, ne onun söylemesine!

Şimdi ne vakit Neyzeni görsem bu levha hatırıma gelir.

Cemil Meriç

“Ölçülerin altüst edildiği bir dünyada yaşıyoruz. Fikret, tırnaklarının ucuna kadar aristokrattır. Başka deyişle Avrupa'nın ölçülerine göre halis bir “sağ”. Âkif ise iliklerine kadar halktandır. Yani aynı ölçülere göre “sol”un kendisi. Ne var ki, her iki şâir de Batıdan yanlış aktarılan “hödükke” sıfatların yüzde yüz dışındadırlar.”

İKİ DÜŞMAN KARDEŞ

Fikret ile Âkif. Türkçenin bu iki büyük şairi eserlerine epigraf yaptıkları mısralarla bütün iç dünyalarını dile getirirler. Fikret, benliğini bir küçük burjuva anarşistine yakışacak bir gururla yüceltir:

Kimseden ümmid-i feyz etmem, dilenmem perr-übâl

Kendi cevvim, kendi eflâkimde kendim tairim
İnhina tavk-ı esareten girandır boynuma
Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür bir şâirim.

Bu isyânı hangi hayâl kırıklığı zehirleştirmişti? Bilemeyiz... Bildiğimiz şu ki, dünya edebiyatında pek az şair bu kadar toplum, hatta insanlık dışı kesilebilmiştir. Sanki konuşan içli bir sanatçı değil şeytan'ın kendisi.

Şimdi de Âkif'i dinleyelim:

Bana sor sevgili kaari, sana ben söyleyeyim
Ne hüviyette şu karşında duran eşarım
Bir yığın söz ki samimiyeti ancak hüneri
Netasannu' bilirim çünkü, ne sanatkârim.

kendini silen ve gururundan soyunan bir tevazu. Evet, Âkif için şiir samimiyettir. Taine'nin dediği gibi “Sanat bir çılgınlıktır.” Çok kere acı, arada bir ümit dolu bir çılgılık. Ölçülerin altüst edildiği bir dünyada yaşıyoruz. Fikret, tırnaklarının ucuna kadar aristokrattır. Başka deyişle Avrupanın ölçülerine göre halis bir “sağ”. Âkif ise iliklerine kadar halktandır. Yani aynı ölçülere göre “sol”un kendisi. Ne var ki, her iki şair de Batıdan yanlış olarak aktarılan “hödükke” sıfatların yüzde yüz dışındadırlar. İkisi de bir yıkılış döneminin bütün ızdıraplarını yaşayan ve gönülleri kendi ülkelerinin meseleleriyle dolu birer Osmanlı. Aradaki mizaç farkları daha çok yetiştirme tarzlarından, aile çevrelerinden gelir. Fikret, politikacıların kaleminde bir sosyalist olarak yüceltilmiş; Âkif ise muhafazakârların bayrağı olarak alkışlanmıştır. Fikret'te sosyalizmi ifşa edecek tek mısra bulmak kabil değildir. Âkif sömürgeciliğe bütün gönlü ile düşman, ilerici ve samimi bir sanat adamıdır. İnsanları kaypak klişelere hapsedmek sadece cehaletimizi ifşa eder. Günümüzün Türk aydını gönlünü tutuşturan korkunç ve içinden çıkılmaz meselelerin cevabını Âkif'de arayabilir. Şair, tufana yakalanmış bahtsız bir toplumu gemisine çağırarak bir nevi Nuh Peygamber. Tezad hayatın kanunudur. Herkes aldanabilir. Yalnız o büyük vatan evladı hiçbir zaman yalan söylememiş ve kimseyi hataya sürüklemek istememiştir. Ne garibtir ki “Safahat” dilimizin en çok okunan şiir kitabı olduğu halde Âkif hakkında verilen hükümler halâ gülünç ve çocukçadır. “İslâm Ansiklopedisi”nde Âkif'i anlatan bir makale yok. Mah-

mut Kemal'in “Son Asır Türk Şairleri”nde çok sığ üç beş satır... Süleyman Nazif'in Âkif'i anlatan kitabı dostça ve oldukça isabetli. Bununla beraber o da Âkif'in gerçek kişiliğini belirtmekten uzak. Ne garib... Âkif için yazılmış en güzel kitap halâ Kerim Sadi'nin imzasını taşıyor (1964). Kerim Sadi, Âkif'e eğilirken ideolojik saplantılardan kurtulmasını bilmiş. Aynı zat, hayatının büyük bir kısmını Fikret'i yazmağa adanmıştı. Ölünceye kadar eserini bastırarak bir yayın evi bulamadı. Türk basınında son aylarda görebildiğim en değerli yazı sol bir dergide yayımlanmış. Ufak tefek yanlışlıklarına rağmen dürüst ve oldukça isabetli (Bilim ve Sanat, sayı 26, Güngör F. Tüzün). Yazar, belki bütün peşin hükümlerden sıyrılmamış. Ama çevresindeki bir çok peşin hükümleri de bombardıman ediyor. Çoktandır hasretini çektiğim dürüst ve efendice bir yazı.

Evet, buhranlar içinde kıvranan toplumumuz Âkif den bir çok dersler alabilir ve almalıdır da. Âkif, Cevdet Paşayla başlayan Tunuslu Hayreddin ve Sait Halim Paşalarla devam eden bir düşüncenin son büyük temsilcisidir. Ondan alacağımız derslerin başında çoktandır kaybettiğimiz bir fazilet var: insaf. Ben, Âkif'i Fikret'ten çok severim. Ama her iki şair de ülkemizin barındırdığı milyonlarca “ecsad” arasında ihtişamlı parlayan temiz birer nesildir. Âkif, Fikret aleyhindeki yazılarını “Safahat”-a almamak efendiliğini göstermiş. Keşke Sultan Hamit'le ilgili hicviyesine de o güzel eserde yer vermiş olsa idi. “Safahat”, Türk dilinin en mükemmel ve en dolu kitaplarından biri. Âkif ise, mistik hülyâlardan uzak, tam bir asrı Saadet müslümanı. Fikret, nasıl sosyalist değilse Âkif'de gerici değildir. Bu iki düşman kardeşi sevgiyle bağımıza basmak ve bir yıkılış çağının kaçınılmaz çelişkilerinden kurtulamadıkları için suçlamak küstahlığına kapılmamak bugünkü nesillerin en esaslı bir görevi. Âkif, şairdir. Ama yaşadığı kıtanın tarihini bütün derinlikleri ile bilen ve dertlerini ömür boyu kendi derdi olarak haykıran ezeli bir düşünce adamıdır da. Batının her kepezeliğini yücelten, kendi insanlarında hiçbir çelişkiye tahammül edemeyen gafil bir neslin veballerinden kurtulmağa çalışmalıyız. Âkif de, Fikret de, Yahya Kemal de, Necib Fazıl da bu ülkenin en mümtaz ve en asil kalemleridir. Allah bizi içine düştüğümüz bu masoşizm girdabından bir an önce kurtarsın. Şiir bahçesi muhteşem çiçeklerle donanmış. O çiçeklerin dikenlerine takılmayıp ıtrılarını zevkle koklamak, yapraklarını sevgiyle okşamak ve maziye değerlendirirken günümüzün politika çamuruna bulanmamak hem şuurumuz, hem haysiyetimiz için en

selametli yoldur. Akif'i bütün buudlarıyla tanımak için kitabını elimizden düşürmemeliyiz. Fakat bir mabede girer gibi saygı ile ve sevgiyle eğilmeliyiz o sayfalara. Akif, her an tazedir. Zekâsı, sezişi ve imanıyla kördüğüm olmuş bir çok meseleyi aydınlığa kavuşturacak bir vicedandır Akif. Her namuslu insanın yol arkadaşı ve düşünce tarihimizin kilometre taşlarından biridir. Hiçbir şairimiz sömürgeci Avrupanın kepezeliklerini onun kadar isabetle sergilememiş ve hristiyan medeniyetinin kangranleşmiş yaralarını gözler önüne sermemiştir. Namık Kemal:

Bâis-i şekvâ bize hüzn-ü umumidir, Kemal
Kendi derdi gönlümün billah gelmez yâdına.

Nurettin Topcu'dan

AKİF VE ASIM

Safahat'ın yaradılış tarihinde tesir yapan sanat eserleri Yeni camii, Süleymaniye ve Fatih camii gibi ulu mabedler, bir de Osmanlı musikîsidir. Biri plâstik, öbürü fonetik mahiyette olan bu iki unsuru çıkarırsanız bir taraftan Akif'in nazmını ebedî kılan muhkem direkleri yıkılmış, öbür taraftan şair'in izdirabındaki lirizmi öldürmüş olursunuz. Bunlara Mısır'ın Ehamları ve "Karnak"larıyla Kur'ân'ın mûsikîsini de ilâve etmek lâzımdır.

s. 78.

Onun ifadesi üç hârikanın terkibi mahsulüdür: Bin yıllık tarih, bizzat kendi ruhunun fezâya çekilmiş kılıcı andıran Süleymaniye'lere nazire bir beden ve bir de Allah kitabı."

s. 78

Bizim realitemizde başlayan eser, böylece ilâhi idealizm ile nihayete erdi. Kâh dua, kâh isyan eti, kâh ümit ve teselli sundu ve nihayet sonsuzluğun kapısını çalarak ruhun selâmetini ondan diledi.

s. 71-73

"- Ya Nebî şu halime bak!

Aşk ile isyanın, seveda ile duanın birleştiği bu muhteşem sahne ruh ile tabiatın çarpıştığı yerde İslâmın ruhunu sonsuzluktan temâşa edilen bir âbide haline getirmiştir.

(.....)

"Âsım" Akif'in sanatında bir merhaledir. Onda birinci devrenin idealizmi yeni bir dâvayı doğrulu-

demiş. Ama bu beyti söylemek hakkı herkesden çok Akif'dedir.

Evet. Akif'i dertlendiren umumi hüzn yalnız kendi tarihinden yükselen ıstırap sayhaları değil bütün mazlum milletlerin, bütün islam dünyasının maruz kaldığı insafsız istismar faciasıdır. Emperyalizm hiçbir zaman Akif kadar müthiş bir düşman tanımamıştır. Akif hem bir ülkenin sesidir, hem de bütün bir kıtanın... Bu çılgıça kulaklarımızı ve gönlümüzü açık bulundurmazsak hatalarımızın sonu gelmez. "Safahat"ı okuyun. Hem sonsuz bir zevk duyacaksınız hem de bir çok hakikatlere aşına olacaksınız. Hem bir edebiyat şöleni hem de bir iman tazelemek. Akiflere belki her zamandan çok bugün ihtiyacımız var.

Sanatkâr devrini kurtaracak olan ideal genci sahneye çıkarıyor. Âsım'ın şahane heykelini yapıyor. Hakikatte bu hayâl ettiği kendi gençliğidir. Esasen Âsım şairin bulunduğu yaşın olgunluğu ile birleştirip yaptığı kendi gençlik heykelidir, kendi idealinin heykelidir.

Sanatkâr Âsım'daki şahsiyet olduğu halde kendi dışında bir Âsım arıyor. Âsımlar arıyor. Acaba kendisinden sonra hayatta Âsım'lar gözüktü mü? İtiraf edelim ki Âsım ruhunun mirasına sahip bir gençlik yetiştiremedik. Âsım'ın nesli başladığı yerde son buldu. Cemiyetimizde ilim ve irfanıyla inkılâp yapacak olan Âsım'ın yerinde hep siyaset ve muvaffakiyet nimetleri kovalayan, dünya varlığına minnetli, kuvvet karşısında zebun yaşayan çelimsiz iradeli, birbirlerine güvenemeyen bir gençlik görüyoruz.

Âsım'da görülen; üzerinde durulmaya değer hâdise bu kitapta Akif'in sanat için sanat yapma dâvasının yer almış olmasıdır. Bu eserde Akif nazımla oynar, şiiri şakrak terennümlerinden zevk alır.

Aşk kendisine yeten sanatın dünyasında dolaşır gibidir. Hayattan kaçan sanatkâr sanatına sığınacak zannedilir. Sanki hayatı bırakarak sanatı sevmiştir.

Başından sonuna kadar nazım tekniğinde maharet ve hüner vesikası olan bu eser, Akif'in "Gülistân"ı veya "Mesnevî"sidir. Çanakkale destanı, şiir sanatında aşılmaz zirve olmuş insan ideali Sadî ile Mevlâna'dan sonra bir defa daha sanat ve hikmetin kalemi ile abideleştirmiştir. Bu kitapta en bayağı realizim en cesur idealizm ile kucaklaşıyor. En kaba tasvir sahneleri, en ulvî hayallerle başbaşa durmaktadır. Maharetli bir nazım mimarisinin üstünde yer yer hayal saltanatları yükseltilmiştir.

s. 86-88)

Mithat Cemâl Kuntay-Mehmet Âkif

Âkif'in şahsiyetinden çizgiler

ÇIĞLIĞIN VIRTUOSE'U

Akif'in kuru hayatında maddî tek bir tad yoktu. Karakterinin katılığı hayatının kuruluğu birleşti; her hazdan mahrumiyeti, bu dünyevî çıplaklık Onu mermerleştirdi; heykel adam dininin ve vatanının huzurunda, donmuş bir dalganın vecdî içinde, kaskatı yaşadı, öldü: Vatan ve din imanı.

Bütün büyük duygular gibi bu iki iman cinnetti. Bunda hesap, mantık, zekâ yoktu. Bu, makul değildi; güzeldi. Çünkü imandı.

Akif terennümün değil, çığlığın "virtuose"udur.

Bayrağı için ölen adamın yüreğindeki cemiyet imanı gibi; yabancı bir erkekle bir kadının çifleşmesini nikâh mukavelesinin mistik kudreti içinde alenileştiren, güzelleştiren mâşer imanı gibi Akif'in imanı da izah edilemediği için güzeldir. Basiretten bile daha güzel bir tek şey vardır: Büyük imanların körlüğü.

AKİF'İN NAMUSU

Âkif için kelimelerin mefhumu tek, bu mefhumların rengi tekti. Renkler kalın çizgilerle ayrılmıştı. Birinin nerede başlayıp ötekinin nerede bittiği belli olmıyan ve bir mefhumu girmiş iki renk onun dünyasında yoktu. Bir işin "takriben" liği onun gözünde yalan kadar çirkindi. "Kırmızı"ya "pembe" diyorsanız cürümdü. Ona dörtte gidecek de dördü on gece gitmişseniz geç kaldığınız bu on dakika kabahatti. Bundan, O kocaman bir namus mefhumu çıkarıyordu. Ben de bu iriyarı namusa bazan kızıyor, bazan gülüyordum. Treni kaçıramazdınız: Namusa mugayirdi.

Meşrutiyetin ilk seneleri, bir cuma, adam boyu kar yağdı. O gün Akif'in haz etmediği şeyler işlemedi; Araba, tramvay, şimendifer ve vapur... Çapa'daki bizim eve o gün sütü, ekmeği gibi adamlar bile gelmediler. Öğle yemeğinden sonra biz hâlâ ekmeği beklerken nihayet kapı çalındı; fakat... Akif Bey gelmişti! Bıyığının yarısı donmuştu. Şaşırdım. Nasıl geldiğine hayret ettim: "Beylerbeyinden nasılsa Beşiktaş'a bir vapur işlemişti". "Bu kadar mı?" dedim. Tabii ki bu kadardı. Ve tabii ki Beşiktaş'tan Çapa'ya işliyen bir şey yoktu; ancak bunu sormağa da lüzum yoktu; çünkü Beşiktaş'tan Çapa'ya bu havada insan

lar yüreyerek te gelirdi. Bu karda, tipide yaya yürünülen mesafeye ben şaştıkça Akif de benim hayretime şaşıyordu:

"Gelmemem için kar, tipi kâfi değil, vefat etmem lâzımdı. Çünkü geleceğim diye söz vermiştim."

İnsanların birbirlerine verdikleri sözün bu kadar korkunç bir şey olması o gün beni ürküttü..

- Âkif, dedim; sen eğer verilen sözün mânâsını bu türlü anlıyorsan bana izin

ver de ben bu türlü anlamayım. Benim verdiğim sözün şiddetli bir lodosa bile tahammülü yoktur!

- Ben böyleyim!

Dedi.

- Ben de böyleyim!

dedim.

Bu vak'adan sonra Ona söz vermekten korktum. Dediğim gibi Onun gözünde ne karayel fırtınası, ne diz boyu kar "mazereti meşrua" değildi.

ÂKİF'TEN HATIRÂLAR...

Arkadaş Çocukları

Eşref Edip-Mehmed Âkif

Baytar mektebindeyken, sınıf arkadaşı "Hasan Efendi"yle Âkif o kadar dosttu ki birbirlerine söz veriyorlardı, ileride çoluk çocuk sahibi olurlarsa, ölenin çocuklarına kalan bakacaktı.

Bunu bana anlattığı sıralarda Âkif genç ve Hasan Efendi, yaşlı olmakla beraber dinçti: Baytar mektebindeki bu fazilet mukavelesinin tabikine çok vakit vardı. İçimden güldüm. Kendi kendime düşünüyordum; "Mektepteysen insanlar, umumen, seciye kahramanıdırlar; fakat yaş ilerleyip de insan hayata karışınca..."

Âkif:

- Ne düşünüyorsun?

Dedi.

- Hiç.

Dedim.

Aradan yıllar geçti. Meşrutiyette, Baytar Müdürü Umumîsi, Abdullah, Ziraat Nazırı, derecesini indirerek, başka yere kaldırdı. Âkif, onun muaviniydi; öfkele-niyordu: "Abdullah Bey Mon Pelyede ziraat okumuştur. Ona karşı bu haksızlık reva mıydı?" Bu öfke o kadar şiddetliydi ki, anlıyordum, kendine ait olmıyan bu haksızlıktan Âkif kendi aleyhine bir netice çıkaracaktı. Nasıl ki, ertesi gün, Ziraat Nezaretindeki memuriyetinden istifa etti.

Beylerbeyindeki evinde kendi yağ ile kavruluyordu. O sırada, Ona, her cuma, sabahtan gidiyordum: Kitap okuyorduk. Sabahtan gittiğim için de öğle yemeklerine ondaydım. "İstifa"dan

sonra mazeretler bularak yemeklerden sonra gitmeye başladım: Evin ızdırabı o derece belliydi.

Bir cuma Âkif'in evinde sekiz çocuk buldum. Teker teker çok sevimli olan çocuklar bir araya gelince ne manzara alırlar, malümdür. Evde sekiz kişilik bir kıyamet kopuyordu. Âkif'in beş çocuğuna katılan bu üç çocuğun komşudan gelmiş ufak misafirler olduğunu zannettim ve ertesi cuma bu çocuk gürültüsüyle artık karşılaşmam sandım.

Fakat her cuma sekiz çocukla sofada aynı kıyamet kopuyordu. Âkif de buna katlanıyordu: Bu üç çocuğun gelişi, Âkif'in çocuklarına da fazla hürriyet vermişti.

Bir cuma, sofada, çocuklardan birinin yanağını, hincimden çimdikler gibi sıkarak, Âkif'e sordum:

- Kim bu yavrular?

Âkif cevap vermedi.

Odaya girince, bu üç ızdırabını, bu misafir çocuklarını Âkif'le takılarak tebrik ettim. Âkif'in yüzü değişti:

- Misafir çocukları değil, benim çocuklarım!

Dedi.

Üç beş haftada üç çocuğu nasıl olurdu?

- Hasan Efendi öldü de...

Dedi; ve bu çocuklar, kim evvel ölsere hayatta olanın bakacağı çocukları, rahmetli Hasan Efendinin çocukları.

Fakat Âkif bu çocuklardan daha güzeldi: Mektepte verdiği sözü hâlâ unutmayan bir çocuk.

CELÂL BAYAR İSTİKLÂL MARŞIMIZIN MECLİSTE KABULÜNÜ ANLATIYOR...

Ahmet Kabaklı: Muhterem Efendim bugün size hem oğlunuzun vefatı üzerine başsağlığı dilemeye geldik, hem de lutfederseniz İstiklâl Marşımızın kabulünün 62. ve Âkif'in doğumunun 110. yıldönümü münasebetiyle Türk Edebiyatı Vakfı olarak hatıralarınızı ve görüşlerinizi almağa geldik.

İstiklâl Marşı kabul edilirken Ankara' daydınız nasıl olmuştu anlatır mısınız? Siz o günlerin yaşayan en önemli temsilcisiydiniz...

Celâl Bayar: Hükûmet olarak bir İstiklâl Marşımızın olması lüzûmuna karar vermiştik. Bunun için de müsabaka ilân ettik. Müsabakaya birçok kimseler iştirak etti. Daha sonra Mehmet Âkif'in de müsabakaya iştirak ettiği öğrenilince, bir çokları yazdıkları şiirleri, verdikleri halde geri aldılar. Yalnız Bursa Mebusu Muhiddin Baha Bey o da şairdi aynı zamanda Hukukçuydu, iştirakte ısrar etti. İki metin üzerinde yarışma oldu. Mecliste okundu. Okuyan Hamdullah Suphi Bey'di. Yani Âkif kendi şiirini dahi kürsüye çıkıp okumadı. Hamdullah Suphi Bey malûm iyi bir hatipti. Herkes onun okumasını istedi. Bu müsabakayı da o ilân ediyordu. Aynı zamanda da Maarif Vekiliydi. Fakat neticede hakem meclis idi. Okudu. Tabi herkes heyecanla dinledi. Meclisin kararıyla reye kondu, ittifakla kabul edildi. Böyle oldu.

Âkif kendisi de orada idi. Fakat böyle, başı öne eğik, sakın sakın dinledi. Gözümün önündedir.

Asıl bu şayan-ı dikkat olan meseledir: Müsabakaya dahil olanlar haylice kalabalıktı. Âkif'in de iştirak ettiğini görünce geri aldılar. Yani **"biz onun yanında müsabakaya giremeyiz"** dediler.

A. Kabaklı: Karabekir Paşa'da İstiklâl Marşı yazmış efendim, o müsabakaya girdi mi?

C. Bayar: O ayırdır efendim. Meclisle alâkası yok.

Marş okundu, hepimiz heyecanlandık ve kabul ettik. Hatırlarım. O vakit dahi Âkif'in eski halini, o mütevazî halini hiç değiştirmedeği gözümünden kaçmamıştır.

A. Kabaklı: Efendim Mehmet Âkif Taceddin Dergahı'nda oturmuş o sırada. Pek çok da ziyarete giden olurmuş. Zatialiniz ziyarete gitmiş miydiniz?

C. Bayar: Münasebetlerimiz o kadar ileri değildi. Mecliste selâmlaşırđık, bazan da görüşürđük. Sıkı bir münasebetimiz yoktu ama birbirimizi tanırđık. Ben bir mesele arz ettiğim zaman benimle alâkadar olurdu.

A. Kabaklı: Teşekkür ederim..

Dr. Alemdar Yalçın

MECLİS'TE ÂKİF

ÂKİF BURDUR MEBUSU İKEN...

Edebiyat tarihimiz için çok eski sayılmayacak kadar yakın bir devirde yaşamış edebiyatçılarımız hakkında verilen bilgiler maalesef eksik veya yanlışlarla doludur. Bu durum, Mehmet Akif gibi ihmal edilmemesi icab eden şairlerimiz için de aynıdır.

Birinci dönem Burdur meb'usu olarak vazife yapan Mehmet Akif Ersoy'un meclis zabıtlarına geçmiş konuşmaları ve hakkındaki malûmatla alakalı çalışmamızı henüz tamamlamadık. Ancak, gözden geçirebildiğimiz zabıtlardan öğrendiğimiz bilgiler de sanatçının hayatı ve şahsiyeti ile alakalı aydınlatıcı bilgi verebilecek mahiyettedir.

Meclis zabıtlarından elde ettiğimiz ilk bilgiler, M.Akif'in hayatıyla alakalı olarak daha önce tavih edilmiş bir husûstadır. Hocamız Prof. Dr. Kaya Bilgegil Safahât'ta ve diğer kaynaklarda Akif'in doğum yeri ile ilgili bilgilerin yanlışlığı ortaya koyuyordu. Buna göre Akif, Fatih-Sarıgözü'de değil, Çanakkale'nin Bayramiç kasabasında doğmuştur (1).

Meclis zabıtlarında Akif'in önce İzmit'ten daha sonra ise Biga'dan millet vekili seçildiğine dair iki mazbata ile karşılaştık. Bu bilgiler de yenidir. 3-7-1336 tarihli birinci devre 26. içtima'ında okunan "Tetkik-ı Mezâbit

Encümeni" nin raporunda "İslâm Şâiri Mehmed Akif (B.) İzmit" kaydı bulunmaktadır. (2) Adı geçen raporda meb'uslukların kabulünün kâtip tarafından okunarak oya sunulduğunu görüyoruz. Ancak Kastamonu meb'usu Abdülkâdir Kemalî Bey'in incelemelerin titizlikle yapılması yolundaki teklifi üzerine münakaşalar çıkmıştır. Bu münakaşalar sırasında şâir mecliste değildir. Zabıtlara geçmediğini sandığımız bir itiraz sonucu olduğu kanaatini güçlendirecek şu sözler O'nun meb'us seçimine aittir: "Mehmed Akif Bey burada değil. Bir şey söyleyemeyiz efendim."(3)

Zabıtlara geçen konuşmalardan İzmit'ten daha önce tesbit edilen meb'us sayısının üstünde meb'us için mazbata hazırlandığı ortaya çıkmıştır. Buna rağmen encümenin teklifi aynen kabul edilmiştir.

Bu konuşmadan bir ay önce toplanan 24. içtima'da ise yukarıda verilen bilginin aksine M.Akif'in Burdur'dan meb'us seçilmesine dair bir encümen raporu bulunmaktadır.

Kütahya meb'usu ve kâtip Haydar Bey, "İslâm Şâiri M.Akif Bey" in de bulunduğu raporun kabulünü teklif eder. Bu rapor da mecliste kabul edilir. Burada hemen görüleceği gibi bir tenâzuk göze çarpıyor. Meclisin kuruluş

safhasına isabet eden bu tenakuzun normal yanlışlardan ortaya çıktığını sanıyoruz. Ancak meclisin 18-7-1336 tarihli 37. içtima'ında M.Akif'in bir tezkiresi okunur ki buna göre: "B.M.Meclisi riyâset-i celîlesine

14-7-1336 tarih ve 270 sayılı emirname-i riyâsetpenâhileri cevabıdır. Evvelce Burdur livasından intihap edilmiş ve Liva-i mezkûra giderek mütehip ve müvekkillerimle temasta bulunmuş olduğumdan Burdur Livası azâlığını tercihen Biga azâlığından istifa ettiğimi arz ile teyyid-i hürmet ederim efendim. (14).

17.7.1336

B.M.M. Burdur Livası
azasından Mehmed Akif

Görüldüğü gibi takrirde Biga âzâlığından da söz edilmektedir. Sanatçının üç ayrı yerden meb'us olarak seçildiğini ve meclisin bunu muhtelif oturumlarda kabul ettiğini tesbit ettik. Aynı şekilde Fezi ve Kâzım Karabekir Paşa'ların da birden fazla yerden seçildiklerini görüyoruz. Bu durum, bir yanlışlık sonucu olabileceği gibi muhtelif illerde isim tesbit eden yetkililerin tesiri ile de olabilir. Böylece Şâirin meclise İzmit'i saymazsak önce Biga azâsı olarak girdiğini fakat daha sonra Burdur'u tercih ettiğini söyleyebiliriz. Şâirin dikkatimizi çeken bir özelliği de Burdur'a

giderek önce kendisini seçenler ve halkla görüştükten sonra temsil vazifesini üzerine almasıdır.

M.Akif'in Biga'yı temsilen seçilmesinde Biga Mutasarıflığına bağlı "Kal'a-i Sultânî'nin Bayramiç kasabasında" doğmuş olmasının rolü düşünülebilir (5). Mecliste şâirin dosyasını henüz görmediğimiz için kesin bir kanaat zikredemiyoruz. Ancak "Sicil-i Umûmiye" de zikredilen doğum tarihiyle ilgili Bayramiç kasabası kaydının görüşlerimizi kuvvetlendirdiğini sanıyoruz.

Meclis zabıtlarından İstiklâl Marşı'nın kabûlü ile alâkalı-dolayısıyla şâiri ilgilendiren-konuşmaları vardır. Bu husustaki ilktoplantı 1.3.1337 tarihinde olmuştur. Meclisin heyecanını ve hassasiyet gösterdiği hususları ortaya koyması bakımından mühim olan bu oturumu kısaca özetleyelim:

Karasi Meb'usu Hasan Basri Bey, istiklâl marşı güftesinin kürsüden okunmasını teklif eder. Meclis, Maarif Nezareti'nin seçtiği yedi güfteden her hangi birinin okunmasını kabul eder.

Maarif Nazırı Hamdullah Suphi Bey, en çok Akif Bey'in şiirini beğendiğini söyleyerek okumaya başlar. Şiirin birinci bölümünün birinci mısraı şiddetli alkışlarla kesilmiştir. Bu mısra bilindiği gibi:

"Korka, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;

şeklinde. Meb'uslar bir de ikinci bölümün sonunda yani:

"Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl."

mısraından sonra alkışlamışlardır. Ayrıca marşın beşinci kıtasındaki:

Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın:

Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın."

mısralarının sonunda alkışlamışlardır. Görüldüğü gibi mecliste istiklâl fikri kutsal bir heyecan olarak yaşamaktadır. Marşın istiklâl fikriyle alakalı bölümlerinin daha çok heyecan meydana getirmesinin sebebi budur. Nitekim altıncı kıtanın sonundaki:

"Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı."

mısraından sonra, yedinci kıtada:

"Kim bu cennet vatan uğruna olmaz ki feda?"

mısraında Hamdullah Suphi Bey'in okuması alkışlarla kesilmiştir.

Yedinci kıtanın meclisin o andaki havasını, samîmî heyecanını nasıl yükselttiği göstermek için son iki mısraını buraya alalım:

"Canı, cânânı, bütün varımı alsın da Hüdâ

Etmesin tek vatnımdan beni dünyada cüdâ" (İnşallah sâdaları)

Meclis, şiiri bir yemin ve bir ahit heyecanı ile dinlemiş, tasdik etmiştir. Dokuzuncu ve onuncu bölümden sonra da alkışlanan marşın okunuşu tamamlandıktan sonra Abdülgafur Efendi toplu dua ettirir. yukarıda aldığımız bölümlerde alkışlanan yerler dikkat edilirse birinci meclis üyeleri istiklâl marşındaki vatan, mukaddesat, istiklâl gibi mefhumlara büyük bir iman ve heyecanla bağlanırlar. (6)

M.Akif'in meclis zabıtlarına geçen itiraz veya münakaşa tarzındaki konuşmalarına fazla sık raslamıyoruz. Zabıtlarda bulabildiğimiz bir münakaşa ise sanatçının karakterini meclisteki itibarını göstermesi bakımından son derece enteresandır. Birinci dönemin 159. içtima'ında "Matbuat ve istihbârat umum müdürlüğü" bütçesi üzerine yapılan konuşmalarda M.Akif'in de desteklediği açıkça hissedilen Abdülgafur Efendi, Umum Müdürlüğün icraatını alenen tenkit eder. Bu tenkitleri şöyle sıralayabiliriz:

Matbuat Umum Müdürlüğüne devletin metvâzi bütçesinden ayrılan 171 bin lira tahsisat, müsrifâne harcanmıştır. Abdülgafur Efendi'nin tenkidindeki hareket noktasını kendi sözleriyle şu şekilde özetleyebiliriz:

"Şurasını da arz edeyim ki; bendeniz fedâkâr ve hamiyetkâr olan milletimizin, fakat gayr-ı münevver halkımızın tenvir ve irşadı aleyhinde değilim...(7)

"...Hülasa: Bugün müdür-i umûmî-i lâhak bizim göbeğinde yaşadığımız Anadolu halkının âmâl ve hissiyatını lâyıkıyla takdir etmiyor. O, saç bitmedik yetimlerin hakkı verilmeden emânetullahı sustimâl ediyor. Diyeceklerim bundan ibarettir." (8)

Abdülgafur Efendi daha sonra İstanbul'dan yüksek maaşla İngiliz memurlar getirilmesini, devletin matbaası olmasına karşılık bir günlük gazete çıkarılmasını, halkı tenvir adı verilen faaliyetin bir iki ajans haberi ve mektep temsilleri olmasını tenkid eder. Bu oturumda M.Akif Beyin katıldığı münakaşalardan biri de Kastamonu Sultânisi müdürü Behçet Bey (9) üzerindedir.

Behçet bey, bir temsil sırasında Tevfik Fikret'in "Tarih-i Kadim"ini okumuştur. Memleketin içinde bulunduğu acı durum karşısında yapılacak pek çok müsbet işi bir kenara bırakıp millî heyecanı söndürecek mahiyette şiirler okunması halk arasında infial uyandırmıştır. Behçet Beyin daha sonra Matbuat Umum Müdürlüğü'ne tayinini şairimiz, Abdülgafur Efendi ve bir çok meb'us tenkit ederken Umum Müdür, kendi memuru

runu müdafaa edememiştir:

—Rakıp Bey (Kütahya): Yani siyaâsiyatı mekteplere sokmak mı efendim?

—Muhiddin Bey (Umum Müdür): Hayır efendim, emir buyurursanız onların teferruatını da arz ederim.

—Abdülgafur Efendi 5Keresi): Behçet Bey buyurdunuz, Kastamonu Sultânî Müdürü, bir müsamerede T.Fikret Bey'in Tarih-i Kadim'ini okuyan değil mi efendim?

—Matbuat Müdür-i Umumisi Bey (devamla) Bilmiyorum. (O'dur sadaları) Tarih-i Kadim'i okuduğunu, şusunu, busunu vallahi bilmiyorum.

—M.Akif (Burdur): O'nu bilmeyen kaldı mı? (10)

Bu münakaşaların olduğu günlerde M.Akif Bey, Kastamonu ya gidip gelmektedir. Anadolu'da matbuatın ileri olduğu şehirlerimizden bir de Kastamonu'dur. Şâir, hem halkın heyecanını hem Kastamonu'nun payısını ve hem de Matbuat hayatını gayet iyi bilir. Bunu, şâirin istiklâl marşı henüz mecliste kabul edilmeden yayını, Kastamonu'da neşredilen Açığöz gazetesine vermesinden anlıyoruz. Açığöz gazetesinin 21 Şubat 1337 tarihli 123. sayısında yayınlanan İstiklâl Marşı okuyuculara gazete tarafından şöyle tanıtılır:

"Şâir-i âzâm ve muhterem üstadımız M.Akif Beyefendi üstadımız (İstiklâl Marşı) ünvanlı bedâi-i nefislerinin ilk neşir şerefine gazetemize lutf buyurdular.

Her mısraında Türk ve İslâm ruhunun ulvî ve mübârek hisleri titreyen bu âbideyi sanatı kemâl-i hürmet ve mübâhatla dercediyoruz."

Yazımızın başlangıcında Mehmet Akif'le ilgili meclisteki çalışmalarımızın devam edeceğini belirtmiştik. Şâirin meclis arşivindeki şahsî dosyasını gördükten sonra daha doğru ve geniş bilgi verebileceğimizi umuyoruz.

1— Yakın çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II, Prof. Dr. M.Kaya Bilgegil, Atatürk üniversitesi yayınları Erzurum 1980, shf 406-407.

2— Zabıt ceridesi, cilt 3

3— A.g.y.

4— Memâlik-i Mahrusa-i Şâhâneye Mahsus Mükemmel ve mufassal Atlas, Binbaşı Mehmet Nasrullah, Kolağazı Mehmet Rüştü, Mülâzım Mehmet Eşref, İstanbul-şirketi mürettebiye matbaası 1325.

6— Zabıt Ceridesi cilt 2, içitma 1,1-3-1337 shf. 12-13-14.

7— Zabıt Ceridesi, 28-2-1337, cilt 8, shf 516-533.

8— a.g.y.

9— Behçet Yazardır.

10— Zabıt ceridesi c.8.28.1337 sh.533.

Prof.Dr. Ayhan Songar

“Doğacaktır sana vadettiği günler Hakkın
Kimbilir belki yarın, belki yarından da yakın”

İstiklâl Marşımızın psikanalizi

Her milletin bir “millî marş”ının olması teamül haline gelmiştir. Milletçe saygı duyulan, ayakta dinlenen marş-dan bir kısmı hükümdara övgü mahiyetindedir. Bir kısmı kahramanlık şarkıları söyler. Şöyle bir bakalım, meselâ İngilizler

“God bless the Quinni” (Tanrı Kraliçeyi korusun)
derken Fransızların Merseillaise’i
“Allons les enfants de patrie
Le jour de gloire est arrivé”
(Haydi vatan evlâtları,
Zafer günü geldi)
demektedir. Bir zamanların Almanyası,
“Deutschland Deutschland über alles”
(Almanya, Almanya, sen herşeyin üstündesin)

diye elindeki avucundakini kaçırdı. Şimdi ol saltanatın yerinde yeller eser, bu marşın da sadece bestesi kaldı, güftesini bilen bile yok.

Bizim Millî Marşımız İstiklâl mücadelemizi, o tarihlere sığmayan destanı terennüm ettiği içindir ki “İstiklâl Marşı” diye adlandırılmıştır. Mehmet Akif’in kaleminden, ama bu büyük milletin “kollektif alt şuurundan” fıskırmıştır. Hepimizin, herkesin malıdır. Bu sebeple Mehmet Akif İstiklâl Marşını Safahat’ına almamış, “Kahraman Ordumuza” ithaf etmiş, verilen mükâfatı da kabul etmemiştir.

İnsanların, fertlerin alt şuuruları olduğu gibi ailelerin, daha geniş manâda milletlerin, belli bir kavmin, bir ırkın, v.s. kollektif alt şuuruları vardır. Çok derinlere işlemiş olan kollektif, müşterek alt şuur muhtevası o milletin her ferdi için aynı, en azından birbirinin benzeri olan davranış örneklerini, “engramları” ihtiva eder ve zamanı gelince topyekûn fıskırma halinde kendini gösterir. İstiklâl Marşımız böyle bir zamanda Mehmet Akif’in kaleminden patlayan, fıskıran bir volkan, bir indifadır.

Sèvre muahedesi ile vatan parçalanmış, yer yer işgale uğramış, güzel İzmir Yunan işgali altında inlemede, bununla da doymayan müstevli vatanın harim-i ismetine uzanmış, Ankaraya doğru yürümekte ve Büyük

Millet Meclisinde merkez-i hükümetin Ankara’dan da nakli müzakere edilmekte.

Korkmal Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O, benim milletimin yıldızıdır, parlayacak.
O, benimdir; o, benim milletimindir ancak!

diyen İstiklâl Marşımız, o karanlık günlerde bile ümitsizliğe kapılmamamızı, al sancağımızın aslâ sönmiyeceğini, milletimizin yıldızı olarak daima parlayacağını haykırmaktadır. Sonra döner, bayrağa, Hilâl’e hitabeder:

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl,
Kahraman ırkıma bir güll.. Ne bu şiddet, bu celâl?
Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklâl.

Bizzat Hilâl’in, bayrağın da, bu kara günde çehresini çatmaya, nevmîdiye hakkı yoktur; bu kahraman millete, kahraman Türk kavmine gülmesi, güvenmesi lâzımdır. Öyle yapmazsa onun için dökülen kanlarımızı da helâl etmeyiz. Zira, Hakk’a tapan bu milletin elbette istiklâl hakkıdır.

Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım.
Kükremiş sel gibiyim, bendim çiğner aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Orta Asya’dan demir dağları eritip çıkan, Avrupanın göbeğine kadar ilerleyip devletler, imparatorluklar kuran, cihana sığmayan bu milletin zincire vurulması gibi gerçekten çılgınca bir fikre kapılan varsa ona seslenen İstiklâl Marşı,

Garb’ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkmal! Nasıl böyle bir imânı boğar,
“Medeniyet” dediğin tek dişi kalmış canavar?

mısraları ile asırlardır bu millete şırınga edilmek istenen batı hayranlığı ve aşağılık duygusundan sıyrılıp kurtulmamız gerektiğini ifade ediyor. Adına “medeniyet” denen garp teknolojisinin “tek dişi kalmış canavar”dan başka bir şey olmadığını, “iman dolu göğsümüz gibi serhaddimize” çarparak parçalanmaya elbette mahkûm bulunduğunu haykırıyor.

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakkın,
Kimbilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Büyük Millet meclisindeki karamsarlık yerini ümide terketmektedir. Mustafa Kemâl Paşa, Meclis salâhiyetlerini de kendinde toplayarak Başkumandan tayin edilmiştir. Büyük taarruz başlamaktadır. Mehmetçik gövdesini bu hayâsız akına siper etmiş, onu sadece durdurmakla kalmamış, geldiği yere kadar kovmaya başlamıştır bile...

Geldiği yer ki, Çanakkale'dir, İzmir'dir, Ege sahilleridir. Her karışı şehit kanı ile sulanmış, her zerresinde şehit kemiği yatan mübârek topraklardır...

Bastiğın yerleri "toprak" diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme yazıktır atanı,
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan şühedâ!
Canı, canânı, bütün varımı alsın da Hüdâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ve, sonra Cenâb-ı Mevlâya yakarma:

Rûhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mâbedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehâdetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder varsa taşım;
Her cerihâmdan ilahî boşanıp kanlı yaşım.
Fışkırır rûh-ı mücerret gibi yerden naaşım!
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Artık Millî Mücadele bitmiş, zafer şarkıları söylenmekte, vatanın her köşesinde şanlı bayrağımız, nazlı hilâlimiz tekrar dalgalanmaktadır. Yunanlı İzmir'den denize dökülmüş, İstanbul'daki müstevliler bayrağımızı selâmıyarak geldikleri yere çekip gitmişlerdir. Âkif, hayır, Âkif değil, millet, milletin şuuru, alt şuuru, bedeni, ruhu, hepsi birden tekrar hilâle döner ve İstiklâl Marşımızı şöyle noktalar:

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı Hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl!
Edebiyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl.
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklâl.

Bu, öylesine milletin malı bir destandır ki, 1 Mart 1337 (1921) günü Büyük Millet Meclisinde Hamdullah

O MISRALAR

**Sakarya öncesinde
Tâceddin Dergâhı'nın
Mescitle bitişik hücrelerinde
Sabaha karşı
Tamamlanır İstiklâl Marşı**

Bin düğümlü yolların bir ucunda
Kanatlar kuşanır yaralanmış müjdelerden
İstiklâl'i selâmlar alevlerin burcunda

Irmak kıvrımları ocağ dumanları
Ruhlarla buluşup Âkifi'in ufkunda
Okuturlar bulutlardan ezanları

Dönmemiş Âsım'ın nesli seferden
Konuşturup şafaklarla rüzgârların dilini
Ferman getirir Çanakkale'deki neferden

Ordusuna cephe cephe ses veren
Bir mescidin avlusundan yükselmiş
Mısralar bayraklara nefes veren

Yahya Akengin

Suphi Bey tarafından okunup ayakta dinlenir ve alkışlanırken Mehmet Âkif bu tezâhüratı hiç de üstüne alınmamış, bir kenarda, başı önüne eğik vaziyette durmuş, kalmıştır. Bu sahneyi, o büyük günün tek canlı şahidi Muhterem Celâl Bayar anlatırken aynı heyecanı ben de duydum, sanki o günleri beraberce yaşadık.

Âkif, son günlerinde, hasta yatağında yatarken kendisine İstiklâl Marşı için "Acaba yeniden yazılsa daha iyi olmaz mı?" diye bir soru sorulmuş. Âkif'in cevabı, bu marşın neyin destanı, neyin mahsülü olduğunu anlatacak bir vecizedir:

"Allah bir daha bu millete bir istiklâl marşı yazdırmaz!"

Necmettin Hacıeminoğlu

GÖNÜLLERDE YAŞAYAN ÂKİF

İnsanlık tarihinde asırların üzerinden aşip bugünlere kadar gelebilen fikir ve san'at erbabı nâdirdir. Devirler boyu sürekli olarak gelişen medeniyetlerle beraber zevk ve telakkiler de değiştiği için, "Eskimek" ve unutulmak herkesin kaderidir. Bizim gibi, tarihi, fırtınalı ve mâceralı "dolu dizgin" bir milletin fikir ve san'at adamları ise, "vaktinden önce ölmeye" mahkum edilmiş sayılırlar. Değil mi ya? Kaç defa devlet kurmuş, kaç defa vatan, rejim ve alfabe değiştirmiş bir milletin düşünen beyinleri ile duyan gönülleri, her değişiklikten sonra mâzinin karanlığına gömülmüştür. Hele bizden başka hiç kimsenin başına gelmemiş içtimaî sarsıntılann harab ettiği değerler de dikkate alınırca, kayıplarımızın büyüklüğü daha iyi anlaşılacaktır.

Bir talihsiz millet düşününüz ki, onun profesör ünvanı kazanmış evlatları, bırakınız beş-altı asır öncesinin milli edebiyatını, dedesinin, hattâ babasının şiir ve romanlarını anlayamaz seviyede bulunsun. Meselâ Ahmed Haşim'in oğlu şimdi bir üniversitemizin rektörü olsaydı, acaba, babasının O BELDE şiirini, hatasız okuyup, eksiksiz anlayıp ve coşkun bir heyecanla hissedebilir miydi? Böylesine hazin bir manzaraya, Japonya'dan Kanada'ya ve Uganda'dan Estonya'ya, her hangi bir milletin hayatında rastlamak mümkün müdür? Üstelik bu kopukluğun sebebi, ilk anda akla geleceği üzere, sadece Türkçemizin uğradığı ihanet değildir. Türk milleti son yarım asırda yalnız dilini mi kaybetti? Hani Bilge Kağan'ın mermerleri delen, Yusuf Has Hacib'in zihinlere nakşedilen, Yunus'un kalbleri yumuşatan, Neval'nin, Fuzulî'nin Şeyh Gâlibin gönülleri fetleden ve Âkif'in, Yahya Kemal'in, Necip Fazıl'ın ruhları coşturan üslubunu duyarak idrak edebilecek nesil? O iman ve kültür zemininden feyz alarak yetişen aydın? Diyeceksiniz ki İstiklâl Marşı şairi her gün dilimizde, bayrağımızda ve törenlerimizde yaşıyor. Milli marşımızı düzgünce okuyan ve onun çıplak mânâsı ile iman dolu muhtevasını anlayan kaç profesör, kaç müsteşar ve kaç baş yazar bulunur acaba?

Herkese mübalagalı gibi gelen bu karanlık tabloyu Âkif'in, neden nerede yaşadığını göstermek için çizdim. O elbette yaşıyor ve yaşayacaktır. Ama, maalesef küçük bir aydın zümresinin tahakkümü altında bunalan büyük Türk Milletinin gönülünde. Halbuki merhum üstad bütün şiirlerini halk okuyup da "ah-vah" çeksin diye değil, aklı, ilmi, vazifesi ve iktidarı olanlar ders alsın, ibret alsın ve uyansın diye yazmıştı. Okunmak için değil, anlaşılacak için yazıyordu. Aslında şiir yazmıyordu. Türk aydınına tokat atıyor, sille vuruyordu. Fakat ne kadar acıdır ki, kendisi de gayretlerinin boşuna olduğunu farkındaydı. Bu hicran içinde:

Haykır, kime lakin, hani sahipleri yurdun?

Ellerdi yatanlar sağa baktım, sola baktım!..

mısralarıyla hayıflanmaktan başka çaresi yoktu.

Ey koca şark, ey ezeli meskenet,

Sen de kalkınmaya bir yol niyyet et!

Korkuyorum Garb'ın elinden yarın,

Kalmayacak çekmediğin mel'ânet!..

derken de uzak istikbalden dahi ümitsizdi. Gerçi:

Ey milleti merhume sakın ye'se kapılma!

Hissiz mi kahr lücce-i rahmet bize karşı?

mısraları iman dolu ümitle millete mânevi güç veriyordu.

Üstadın yaşadığı devirde Türk milletinin dertleri ve meseleleri bugünkünün tamamıyla aynı idi. Onun için Âkif de hiç olmazsa gelecek nesiller kurtulsun diye çırpınıyordu.

Bari müstakbeli kurtarmaya bir azm ediniz!

diye yalvarıyor:

Ey dipdiri meyyit iki el bir baş içindir;

Davransana, eller de senin, baş da senindir...

His yok, hareket yok, acı yok, leş mi kesildin!

Hayret veriyorsun bana sen, böyle değildin!

hayreti içinde öfkeleniyordu.

Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;

Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.

Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam,

Hele hak namına haksızlığa ölse tapamam.

mısraları, karakterinin heykeliydi.

En doğrusu, rahmetliyi anlatmak değil, tekrar tekrar okutmaktır.

Kimlere mi? Bu millete samimiyetle hizmet etmek isteyen herkese.

ÂKİF'İN RUHUNDAN

ÖZÜR DİLEME

Vefatının 47. doğumunun 110. yılı olmasına rağmen bir âbideni bile dikemedik; adını bir üniversitemize dahi veremedik...

"İslâmiyeti anlamadığını, satıhta kaldığını" iddia edecek kadar sapıtmışları gördük; kâlemlerini kırmadık; dillerini koparamadık...

Affet bizi ey büyük Âkif!...

HORYAT

Ersoydur

Güreş için er soydur.

Hoşlanmayız Fikret'ten

Sevdiğimiz Ersoy'dur

M.Mehdi Ergüzel

MEHMED ÂKİF

"Türk şiirinde millî-dinî-ahlâkî yeni bir çığır açmış olan" İstiklâl Marşımızın büyük şâiri Mehmet Âkif 1873 (H. 1290)'de İstanbul'da doğdu. Fatih müderrislerinden olan babası (Temiz) Tahir Efendi, Arnavutluğun İpek kasabasının Suşisa köyünden gelerek Yozgat'lı bir hocadan tahsil etmiş, icazet almıştır. Annesi Buharalı bir şeyhin torunlarından olan Tokat doğumlu Emine Şerife Hanım'dır.

Çocukluğu Fatih'in Sangüzel Mahallesinde, orta halli, muhafazakâr ailelerin gelenekleri içinde geçti. Dört yaşında girdiği Emir Buhari Mahalle Mektebi'nde iki yıl okuduktan sonra 1879'da Maarif Nezareti'ne bağlı bir ilkokul'a üç sene devam etti. Edebiyata alâkası Fatih Merkez Rüştiyesi'nde başlar. Hafız Divanı, Gülistan ve Mesnevî okur. Babası için: "...benim hem babam hem hocamdır. Ne biliyorsam kendisinden öğrendim" diyen Âkif bu yıllar için şöyle söylüyor:

"Rüşdiye tahsiline devam ederken babamdan Arapça okuyordum, seviyem mektep programından çok yüksekti... Dört lisanda (Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca) birinci idim ve şiiri çok severdim.... Rüştiye'yi bitirince pederim, meslek tercihini bana bıraktı. Ben de o zaman parlak bir mektep olan Mülkiye'yi tercih ettim..." Sonra; birkaç arkadaşıyla, "bu mektep yenidir, çikanlara memuriyet verecektir" diye Baytar Mektebi'ne giriyorlar. İki yıl gündüzlü iki yıl da Halkalı'da yatılı okuduktan sonra 1894'de okulu birincilikle bitiriyor. Bu arada Safahat'ında çocukluk hatıralarının arasında:

"Beyaz sanki, temiz yaşça ellibeş ancak,
Vücudu zinde, fakat saç sakal ziyade ak"

diye anlattığı çok sevdiği babası vefat etmiş, Sangüzel'deki evleri bir yangın felâketine uğramış, ailece geçim sıkıntıları çekilmiştir.

"İlk memurluğu Ziraat Nezareti'ne bağlı Baytar Dairesi müdür yardımcılığıdır. Teftiş için Anadolu ve Rumeli'de uzun yokuluklar yapar."

Aynı yıl Tophane veznedarı Emin Bey'in kızı İsmet Hanım'la evlenir. 1895 Mart'ında ilk şiiri "Kur'an'a Hitab" Mektep Mecmuası'nda yayınlanır. 1898'lerde S.Fünun'da Acem Edebiyatı hakkında seri makaleler yazar. 1908'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girer, Dârülfünun Edebiyat Müderrisliğine tayin edilir. Bu sıralarda Eşref Edib'in çıkardığı Sırat-ı Mustakim'de başyazardır, manzum ve mensur eserlerini neşreder. 1911'de Safahat'ın ilk bölümü, bir yıl sonra ikinci bölümü "Süleymaniye Kürsüsü'nde" çıkar. 1912 sonlarında Mısır'a, orada Medine'ye geçer. 1913'de müdürünün haksız yere işinden u. laştırılması üzerine bir fazilet örneği olarak Umûr-i Baytarıyye müdür muavinliğinden istifa eder. Aynı yıl ünlü eserinin 3. bölümü "Hakkın Sesleri" yayınlanır. 1914'de Başyazar olduğu derginin adı Sebilürreşad olur. 4. eseri "Fatih Kürsüsünde" burada tefrika edilir.

Aynı yıl Teşkilât-ı Mahsusa aracılığıyla I. Cihan Harbi'nde müttefikimiz Almanya'nın müslüman esirlere muamelesini yerinde görmek üzere davet edilir. Bu seyahat ve incelemenin intibalarını, düşüncelerini 1917'de yayınladığı 5. kitabı Hatıralar'da anlatır. Berlin dönüşü Necid'e gönderilir. Medine'ye geçen Âkif, Peygamberimizin Ravza'sını da ziyaret

eder, ama çok istediği halde Mekke'yi ziyâret imkânı bulamaz. 1918 Mütareke yıllarında buhranlı günler yaşar, hele 1919 Mayıs'ında İzmir'in işgali ile büyük üzüntülerinden silkinir. Sebilürreşad'ı Türk Kurtuluş şuurunun alevli bir organı haline getirerek "25 asırdan beri hiçbir vakit istiklâlsiz yaşamamış olan Türk'ün" esir olmayacağına dâir imanını cesaretle haykırır. Anadolu'ya geçer. Balıkesir'den başlayarak Kastamonu'ya köye, kasabaya adeta yayan denebilecek vasıtalarla gider, camilerde vaazlar verir, millî mücadele yolunda halkımızın birlik duygusunu maneviyatını canlı tutar. S.Halim Paşa'nın Fransızca yazdığı "İslâmlaşmak" adlı eserini çevirerek, tefrika eder. Meşhur 6. kitabı Asım'ı 1919'da yayınlar. 1920 Mayıs'ında Burdur Mebusu olarak I. Millet Meclisi'ndedir.

1921 Mart'ında büyük eseri İstiklâl Marş'ını Taceddin Dergâhında yazar. Meclis'te defalarca ayakta dinlenen bu muhteşem şiir, edebiyatımızın da zirveleri arasına girer.

1922'de Şer'iyye Vekâleti Tedkikat ve Te'lifât-ı İslâmiyye Heyeti'ne seçilir. 1923 Mayıs'ında İstanbul'a döner. Sebilürreşad'ı çıkarmaya devam eder. Aynı yıl kışında A.Halim Paşa'nın davetiyle Mısır'a gider. İki yıl yazları da İstanbul'dadır. Daha sonra on yıl boyunca Kahire Cami'ü'l-Usriyye Dârülfünun'unda Türk Edebiyatı hocalığı yapar. Kahire'ye uzakça bir köy olan Halvan'da oturur.

Şiir çalışmaları azalır. Kendisini Kur'an tercümesine vermiştir. Büyük mesuliyet duygusuyla ve bir vasiyet ile tamamladığı bu çalışması ne yazık ki elimize ulaşmamıştır.

1926'da Annesi 90 yaşında iken Beylerbeyi'nde vefat eder. 1933'de Mısır'da yazdığı şiirleri 7. kitabı olarak "Gölgeler" adıyla basılır.

1935'de hastalanır, 1936 yazında vatan hasretine dayanamaz. İstanbul'a ağır hasta olarak döner. Nişantaşı Sağlık Yurdu'na yatırılır. Mısır apartmanında ayrılan dairede bir süre oturur. Alemdağında bir çiftliğe hava değişimi için götürülür.

27 Aralık Pazartesi günü Allah'ın rahmetine kavuşur. Türk gençliğinin omuzları üstünde Edirnekapı Şehitliği'ne götürülen cenazesi en iyi dostlarından Babanzâde Na'im'in yanına defnedilir. İstiklâl Marşı ve Fatihalar okunur.

Mithat Cemâl'in deyişiyle:

"Fatih'ten beri şehrin toprağına kendi eseri ilk defnedilen ilk ölü!" odur.

Dostu Tahir Gökmen vefatına şu mısralarla tarih düşürüyor:

"Mum gibi yandı ciğer çünkü vatan türküsünü
Hep geçen kapkara günlerde terennüm etti
Çıktı kırklar, bir ağızdan dediler tarihin
İçimizden vatanın şâiri Âkif gitti (1355)

Eserleri:

Âkif'in şiirleri ve nesirlerinin çoğu Sırat-ı Müstakim sonra da Sebilürreşad dergisinde yayınlanmıştır. Nesirleri edebi ve dinî makalelerdir. Bazı yabancu ediblerden (Sâdi, İbni Fâriz, Lamartine, Alexandra Dumas'dan) tercüme ve dinî konularda da Şeyh Şibli, Ferid Vecdi, Muhammed Abduh gibi İslâmcı düşünürlerden çevirdiği yorumlar bunlar arasındadır.

“Akif’in harb arabasını iki at çeker: Biri iman ve İslâm savaşıyla, öbürü şâir... Esas olan birincisi... Dâvâ, Akif’i anma vesilesiyle, yarın arkasından muhteşem bir tulû, birdenbire bir tepelik üzerinde peydahlanacak şanlı süvari gibi o büyük adamı ve ardındaki ovalar dolusu yeni gençliği gözlemekten ibarettir. Ne zaman? “Kim bilir belki yarın belki yarından da yakın...”

N.F. Kısakürek (Âkif’in 101. Doğum Yılında, 1972).

“Asım, asrımızın gelecek asırlara tahsis edilmiş bir hediyesi, bir heyecan selâmıdır. Asım, bir ıstırap içinde kıvrana kıvrana can veren altı yüz senelik bir devrin, Akif’in dehasının yarattığı bir kuğu şarkısıdır...”

Süleyman Nazif

“Hiç kimse o kadar saf ve şeffaf bir anlatış billûru içinde milliyet manzaralarını göstermemiştir”

Cenap Şehabettin

“Türk-İslâm dünyasının asırlar boyu yetiştirdiği âlim, edip ve sanatkarlar arasında çok yüksek ve husûsî bir mevki ihraz eden büyük insandır”

Ali Nihat Tarlan

Kurtuluş Savaşı yıllarındaki hutbeleri, dostlarına mektupları, kuvvetli nesirleri arasındadır.

Şiirleri, Safahat (Safhalar) adıyla biraraya getirilmiş 7 kitaptan ibarettir. Eseri 12 bin mısradır. Önce ayrı ayrı basılan bu kitaplar Lâtin harfli baskılarda bir araya getirilmiştir. Kendisinin Safahat dışında kalan şiirleri 1975’den itibaren Safahat’ a ek bölüm olarak yayınlanmıştır.

1. **Kitab:** (Safahat) 1908-1910 arasında yazılmış sosyal ve tarihi manzum hikâyeleri, manzum tasvirleri istibâdî kötülükten şiirleri içine alır.

2. **Kitab:** (Süleymaniye Kürsüsü’nde) Türk bayrağı altında İslâm Birliğini telkin amacıyla yazılmış, Rusya Türklerinden A. İbrahim Efendi’nin Süleymaniye’de verdiği bir vaaz şeklinde düzenlenmiştir. Güzel tasvirler, manzum fıkralar, zamanın geriliğini anlatan parçalar vardır.

3. **Kitab:** (Hakkın sesleri) Bazı ayet ve hadislerin manzum yorumlarıyla Türk Halkı, İslâm Birliği içinde iyimserliğe, kurtuluşu, yükselişe çağırılır, yaralar onarılmaya çalışılır.

4. **Kitab:** (Fatih Kürsüsünde) İkinci kitapta adı geçen vâiz burada da daha olgun ve sistemli olarak “marifet ve fazilet” konularını işler.

5. **Kitab:** (Hatıralar): Şairin I. Cihan Harbi yıllarında yaptığı Berlin, Mısır ve Necid seyahatlerinin ibretli hatıraları olarak batıyı ve bizi değerlendirmesi bakımından önemlidir.

6. **Kitab:** (Âsım) Aruza ve Türkçeye hakimiyeti bakımından en güzel eseri sayılan bu kitapta memleketi kurtaracak gençliğin sembolü olarak, “marifet ve faziletle yüklü Âsım ve nesli için sohbet tarzında düşünceler dile getirilir.

7. **Kitab:** (Gölgeler) Kurtuluşu müjdeleyen şiirleri ile Mısır’ da yazdığı dini-lirik karamsar ve bezgin manzumeleri bu eserde yer almıştır.

HAKKINDA YAZILAN BELLİ BAŞLI ESERLER:

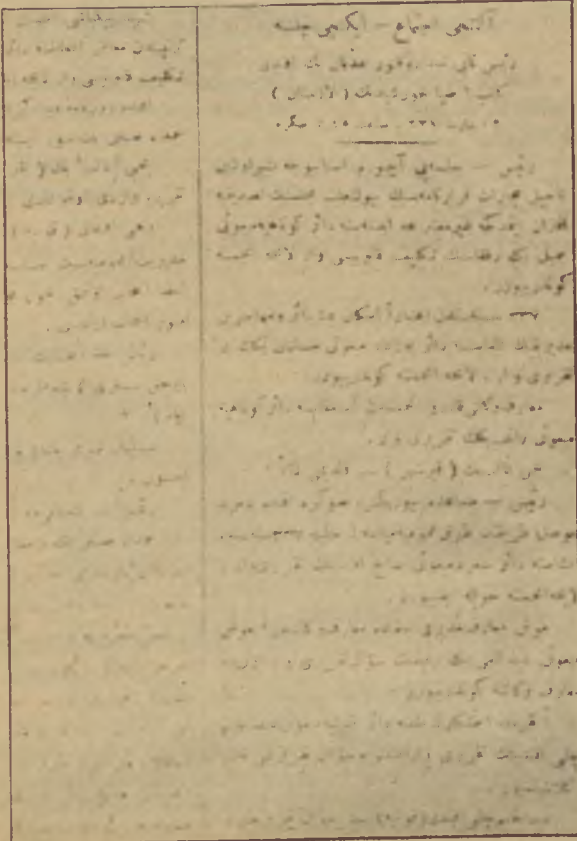
- 1- Süleyman Nazif, M.Akif, Şairin zâtı ve asarı hakkında bazı mâlûmat ve tetkikat, İst. 1924 (Âkif hakkında yazılmış ilk eserdir.)
- 2- Orhan Cevat, M.Akif, Hayatı, Seçme Şiirleri İst. 1937.
- 3- E.A. Müstecabioglu, M.Akif, Ferdi ve İçtimai Karakteri İst. 1937.
- 4- A. Nihad Tarlan, Mehmed Akif, İst. 1938.
- 5- Eşref Edip, M.Akif, Hayatı Eserleri, İst. 1939
- 6- M.C. Kuntay, M.Akif, İst. 1939
- 7- F.A. Tansel, Âkif Hayatı ve Eserleri, İst. 1945.
- 8- C.S. Ongun, M.Akif, Hayatı, Eserleri, Şahsiyeti ve İdeal-leri, İst. 1947.
- 9- Z. Güvemli, M.Akif, Hayatı, Sanatı, Şiirleri İst. 1953.
- 10- Nureddin Topçu, Mehmet Âkif, İst. 1957.
- 11- M.E. Erişirgil, M.Akif, İslâmcı Bir Şâirin Romanı, Ankara, 1956.
- 12- N.M. Öztürkmen-M.Akif’de Mekân İst. 1958.
- 13- H.Yücebaş, Bütün Cepheleriyle M.Akif, İst. 1958.
- 14- F.K. Timurtaş, M.Akif ve Cemiyetimiz, İst. 1962.
- 15- Cemal Kutay, Necid Çöllerinde, M.Akif, İst. 1963.
- 16- H.Basri Çantay, Akifnâme, İst. 1966.
- 17- Sezâi Karakoç, M.Akif, Hayatı, Aksiyonu, Düşünceleri ve Şiiri, İst. 1968.
- 18- Ahmet Kabaklı, Mehmet Akif, İst. 1970.
- 19- M.E. Düzdağ, Safahat Tetkikleri, İst. 1979.
- 20- Edebiyat Tarihleri ve Ansiklopedilerde (N.S. Banarlı, M.Kaplan, K.Akyüz, V.M.Kocatürk, A. Kabaklı, Mâhir İz ve Mehmet Doğan’ın uzun inceleme ve tahlilleri)... ile gazete ve dergilerde yüzlerce makale...

İSTİKLÂL MARŞI

— Kahraman Ordumuza —

Meclis zabıtlarında İstiklâl Marşı'nın kabulü ile ilgili oturumun yer aldığı bölüm.

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak!

Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl,
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet bu celâl!
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın, bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim: bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.

Garb'ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim îman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir îmânı boğar,
“Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın... belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri “toprak!” diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı;
Verme, dünyâları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fişkırarak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hüdâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.

Rûhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin ma'bedimin göğsüne nâ-mahrem eli;
Bu ezanlar—ki şehâdetleri dînin temeli—
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder —varsa— taşım;
Her cerîhamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fişkırır rûh-u mücerred gibi yerden na'sım!
O zaman yükselerek Arş'a değer, belki, başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Edebiyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl.

İsa Kocakaplan

İstiklâl Marşının tahlili

Millî marşlar milletlerin kahramanlık destanlarıdır. Onu dikkatle okuyan ve gönülden söyleyen nesiller, millî şuurlarını kazanır ve kim olduklarının farkına varırlar.

Bayrağımız ve onun hürriyetini bedi-leştiiren İstiklâl Marşımız milletimizin ruhunu, tarihini, ideallerini aksettiren ölmez değerlerdir.

Bayrağımızın rengi ve hilâli sanatkarlarımızın zarif hayaller ilham etmiştir. Arif Nihat'ta bu zarafeti şu mısralarla dile gelir:

"Kopardılar ay'ı gökten
Bir ipek dala astılar..
Yurt dediler gölgesine
Ayaklarını bastılar..."

İstiklâl marşında da Akif'in dert ortağı, gönül arkadaşı bayraktır.

İstiklâl Marş'ını anlayabilmek için, Mehmet Akif'i iyi bilmek, O'nun bütün yönleriyle şahsında topladığı ve Türk milletinin bütünüyle benimsediği "Millî mücadele ruhu"nu yakından tanımak, o ruhu hakkıyla hissetmek gereklidir.

Çok yerinde bir kararlarla okullarımızda İstiklâl Marş'ını ezberlemek mecburî kılınmıştır. Ancak marşın ruhuna nüfuz edemeysek, yazıldığı devrin özelliklerine gidemeysek bu muhteşem âbide de alelâde şiirlerle aynı kategoride mütalaa edilecektir.

Genç nesilleri, millî mücadeleyi yapanların içinde buldukları dünyaya götürmezsek, bütün çabalar neticesiz kahr. Orta 3. sınıflarda Cahit Sıtkı'nın "Borazanbaşı, borazanbaşı" diye başlayan ve şairin İstiklâl Marş'ını dinlerkenki duygularını işleyen şiirini okumaya başladığımızda "Borazanbaşı" kelimesini duyan öğrencilerin gülüşmeleri, o neslin duygu dünyasına ulaşamamalarından olsa gerek. "Vatan, millet, Sakarya" tekerlemesinin doğmasına sebep de, zamanın bizi o duygudan uzaklaştırmış olmasındır.

İstiklâl Marş'ını işlerken tarihle mutlaka ilgi kurulmalıdır. Osmanlı'nın yükselme devrini ve Sevr antlaşmasıyla ülkenin düştüğü hali gösteren iki harita öğrencinin zihnine nakşedilmelidir. Mondros mütaresesiyle ilgili kurularak

"İstiklâl Marşı ümid ve cesaret şiiridir desek yanlış olmaz. İlk mısra başlıyan bu özellik, şiirin sonuna kadar dozu artarak devam eder. Ve nihayet Türk milletini kayıtsız şartsız zafere ulaştırır. Kıt'alar arasındaki duygu bağlantısı çok kuvvetli ve istikrarlıdır. Cephe verilen savaşın stratejisi âdetâ şiirde de uygulanır. Cephe-deki asker in zaferden emin psikolojisi marşın duygu yönünü meydana getirir."

milletin çaresizliği, ordunun kıymıldayamaz duruma getirilmişliği ve nihayet "yedi düvele" karşı verilen mücadelenin emsalsizliği, heybeti, bu mücadeleyi yürütenlerin sabrı, tevekkülü, gayreti... Tereddütsüz Hak yoluna fedâ-yı can edişleri... hep bunlar genç zihinlere bir daha silinmemecesine yazılması gereken olay ve hasletlerdir.

Marşımızın birinci dörtlüğünde, içinde bulunulan karanlık tabloya rağmen "inanılmaz ye'se kapılmaz" kavlince Türk milletine verilen ümit vardır. Bu tablo, tabii bir hadise ile izah edilir. Akif Çanakkale Şehitleri'nde güneşin batışıyla ay'ın parlaması hadisesini esas alarak "kahraman Mehmetçik" in fonksiyonunu "Bir hilâl uğruna Yarab ne güneşler batıyor" mısrasında dile getirir.

I. mısradaki "şafak" kelimesi akşam vakti güneşin batışını ifade eder. Türk milletinin içinde bulunduğu durumla akşam vakti arasında benzerlik vardır. Şafak bu dörtlükte gecenin, karanlığın

habercisidir. Bayrak, batmak üzere olan güneşe benzetilir. Fakat bu sadece görüntüden ibarettir. Bayrak battığı takdirde millet karanlıklara sürüklenecektir. Görüntü bu şekildedir, ama gerçek öyle değildir. İkinci mısra millete verilen ümidi taşımakla beraber ona gösterilen bir yoldur da "Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak" demek, aynı zamanda "bayrağı indirmemek için, son fert olarak kalsan bile mücadele edeceksin" demektir.

Üçüncü mısra Türk istiklâline olan sarsılmaz imânı haykırır: "O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak!" Milletimin yıldızı, Türk'ün kaderi, talihidir. Talih ve kader manasına yıldız, deyimlerimize de girmiştir. "Yıldızı kararmak" ve "yıldızı parlamak" bunlardan ikisidir.

Bayrak milletin kaderini, talihini temsil eder. O parlıyorsa (hür ise) millet de aydınlık günlerini yaşamaktadır. Onun zevali milletin de sonudur. Türk övülmüş bir millettir. Akif üçüncü mısra ile, Türk milletinin ve istiklâl sembolü bayrağımızın kati olarak ebediyete kadar yaşayacağını ve dalgalanacağını belirtir. Bundan zerre kadar şüphesi yoktur. Millî Mücadelenin zafere ulaşması işte bu sarsılmaz imânın sonucudur.

Şair ikinci kıt'ada bayrağa seslenir. Bayrak canlıdır. İkinci şahıstır. Hattâ sevgilidir. Uğruna can verilen bir sevgili. Onun kaş çatışı bile aşkınlı elemlere sürükler. Lirizmin sadece aşk şiirlerine has olmadığını Akif'te görürüz. Akif şiirimize vatanî-millî lirizmi getirmiştir. Bayrak sevgilinin yüzüdür, hilâl ise kaş. Ve o bütün milletin -kahraman bir ırkî-sevgilidir. Kızgınlık ve öfke bu sevgiliye yakışmaz. Onun gülümsemesi aşklarına can verir, kahramanlıklarına, kahramanlık katar. Şairin bayrağı ikinci şahıs ve canlı bir varlık olarak kabul ettiğini söylemiştik. Her şahsın mutlaka zayıf bir yönü vardır Akif, bayrağın bu yönünü yakalar. Kahraman ırka gelmediği takdirde, bu millet onun uğruna döktüğü kanları helâl etmeyecektir. Bayrak rengini bu kanlardan almıştır. Dolayısıyla Türk milletine borçludur. Son mısra hem millet, hem de bayrak için ümit doludur. Bayrak ve millet ayrılmaz

bütünlüğü temsil ederler. Milletin ye'se kapılmasına, bayrağın da yüzünü asma-sına sebep yoktur. Çünkü Hakk'a (Allah'a) tapan bu millet istiklâli "hak" etmiştir.

Üçüncü kıtada Akif'in diliyle Türk tarihi, Türk kahramanlığı ve Türk'ün yılmaz karakteri konuşur. Bu dörtlükten itibaren şiirin sonuna kadar dalga dalga mefahir bütün ruhları doldurur. 1921 Türkiye'sini düşününce bu mısralardaki lirizmi ve destani hava kendini daha fazla hissettirir. Çıkmazlar ve imkânsızlıklarla dolu bir devirde böyle haykırabilmek Akif'e ve Türk milletine mahsustur.

Türk milleti bu kıtada Akif'le beraber "Tok bir ses" olur. Hürriyetini ve karakterini dünyaya haykırır. Türk milletini esir etmek düşüncesi bile korkunçtur, bu hayale kapılanın başına türlü belâların gelmesi mukadderdir. Yine bu hayale ancak çığlıklar kapılabilir. Kıtanın son iki mısraında Türk tarihinin karakterini buluruz. Türk tarihi hakikaten "kükremiş sel" özelliğini gösterir. Bu sel Altaylardan Tuna'ya gittikçe coşarak ulaşır. İki uç nokta arasındaki coğrafi yapı göz önüne alınırsa "yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım" mısraının bahsettiğimiz özelliği dile getirdiği görülür. Durmak, devamlı hareket halinde olmak Türk'ün karakteridir. Bunu dilimizde fiillere, destanlarımızda olaylara ve özelemlere katarak söylemek mümkündür. Oğuz Kağanın "Daha deniz, daha müren (ırmak) Güneş bayrak kurikan (çadır)" sözleri, ayrı ruhun, tarihin ilk devirlerinden itibaren Türklerde var olduğunun delillerindedir.

Dördüncü kıt'a Batı âlemi ile Türklüğün mukayyesidir. Şâir yine milletiyle tek bütün halindedir. Batı çelik zirhlarını kuşanmış, âlemin iftihar vesilesi olması gereken bir milleti, "Medeniyet" adına boğmak için saldırmaktadır. Yedi düvelin teknik ve sayı üstünlüğü, göğsü imân dolu Mehmetçik karşısında kırılmağa mahkûmdur. Akif ikinci mısradaki bu duygusunu Çanakkale Şehitleri'nde "Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat imân" şeklinde söyler. Batının madde plânındaki üstünlüğü, manevî kuvveti yemeğe yetmemiştir. Akif bu mânâdaki "Medeniyet"i canavara benzetir. Çanakkale'de aynı fonksiyonu icra etmiş ve yüzbinlerce vatan evladının canına kıymış medeniyet de aynı canavardır. O vakitler "kahbe"dir. "Hakikat yüzü"dür. Akif'in bu hükümünü ispatlarcasına o canavar, aradan daha beş sene geçmeden, bütün korkunçluk ve vahşiliğiyle Türk vatanının üzerine saldırmıştır.

Bu kıt'anın son iki mısraının açıklanışında yer yer ihtilaflar meydana gelmektedir. Üçüncü mısraın başındaki "Ulusun!" kelimesi, mısraların sonraki kısımlarından kopuk olarak düşünülmemekte ve yanlış yorumlara varılmaktadır. Bu bakımdan son iki mısraın nesre çevrilmiş seklini vermekte fayda görüyoruz. "Ulusun! Korkma! Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar böyle bir imânı nasıl boğar?" Mısralardaki mânâ gayet açıktır; medeniyet canavara benzetilmiştir ve onun her çeşit silâhıyla çıkarıldığı sesler bir canavarın ulumasını hatırlatır. Yani kelimenin kökü "ulu" ismi değil, "ulumak" fiilidir. Kaldı ki İstiklâl Marşı'nın birçok yerinde rastladığımız tenasüb sanatı bu mısralarda da mevcuttur. "Ulamak, korkmak, boğmak ve canavar" kelimeleri arasında tenasüb (uygunluk) vardır.

Saldırgan medeniyet, can çekişmekte olan ve can havliyle son saldırılarını yapan, tek dişi kalmış (ihtiyarlamış, ölmek üzere) bir canavarı andırır. Şiirin sonuna kadar rastlayacağımız gibi, burada da millete ümit ve cesaret aşılanır. O canavar ne kadar ulursa ulusun, sen korkma, cesur ol. Zira onun bu sesleri ölmek üzere ve hattâ eceli senin eline gelecek olan tek dişi kalmış bir canavarın feryatlarıdır. Ve bu canavarın gücü, senin göğsündeki imânı boğmaya yetmeyecektir.

İstiklâl marşı ümit ve cesaret şiiridir desek yanlış olmaz. İlk mısraada başlayan bu özellik, şiirin sonuna kadar dozu artarak devam eder. Ve nihayet Türk milletini kayıtsız şartsız zafere ulaştırır. Kıt'alar arasındaki duygu bağlantısı çok kuvvetli ve istikrarlıdır. Cephede verilen savaşın stratejisi âdetâ şiirde de uygulanır. Cephedeki askerın zaferden emin psikoloji marşın duygu yönünü meydana getirir.

Âkif beşinci kıt'ada askere yapması gerekeni değil, zaten onun yapmakta olduğunu hatırlatır. Kıt'anın ilk iki mısraı, savaşın iki tarafın manevî durumlarını ve sıfatlarını da içinde taşır. Türk yurduna saldırganlar "alçak, hayasız ve zalim", müdafaadakiler ise göğüsleri imân dolu mazlûmlardır. Kıt'anın son iki mısraı sanırız ki imanın karşılığı olan "zafer" müjdesini verir. Allah kitabında inananlara zafer va'detmiştir. Zaferin yakınlığı müminlerin gayretine ve kahramanlığına bağlıdır. Şâir bir çok kıt'alarda Türk'ün bu özelliği üzerinde durmuştu. Artık kesin kanaati teşekkül eder ve zaferin yarından daha yakın olduğu hükmüne varır.

Âkif sonraki üç kıt'ada vatan fikri üzerinde durur. Vatan alelâde toprak

değildir. Onun altında binlerce kefensiz (şehid) yatmaktadır. Toprağı vatan yapan o şehidlerin kanlarıdır. Askerlikte en yüksek rütbe şehitlikdir. Ve bu herkese nasip olmaz. Vatamı uğrunda bizim kadar şehid veren millet yoktur. Her karış toprak şehitlerle doludur. Öyle ki "şühedâ fıskıracak toprağı sıksan şühedâ" mısraında söylenildiği gibi, insan avucuna biraz toprak alıp sıkarsa, ondan binlerce şehid fıskırır.

İnancımıza göre şehidler cennete giderler. Bağrında bu kadar çok şehid barındıran toprağın cennetten farkı yoktur. O bizim dünyadaki cennetimizdir. Vatanımızdır.

Âkif bu noktada vatani için canı dahil herşeyini fedâ etmeye hazırdır. Allah'tan dünyada kendisini vatanından ayırmamasını diler. Canını, sevdiklerini, herşeyini vatan uğrunda kaybetse bile, vatan toprağında yatmak mükâfatı ona yeter.

Âkif ve vatanları uğrunda çarpışarak hayatlarını veren Mehmetçiklerin, hatta milli mücadeleye katılanların dilekleri, kendileri öldükten sonra bile aynıdır. Vatana yabancı girmesin, mabetlerimizin göğsüne onların kirli elleri değmesin. Ve en mühimi ezanlar susmasın. Ezan sesleri ebediyen Türk semâlarında inlesin. Çünkü o ezanlar milli mücadelenin de mihveri olan kelime-i şehadet, günde beş vakit minarelerden alıp sonsuzluk âlemine götürürler.

Bilindiği üzere ezanın Allahüekber'den sonra gelen "Eşhedüenlâilâheillâlah (şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur.) ve "Eşhedüennemühammedenrasülullah" (şahitlik ederim ki Muhammed Allah'ın resülüdür.) kısımları İslâmiyetin temeli olan Kelime-i Şehadet'i ifade eder. Bu bakımdan ezanlar günde beş vakit, ülkenin müslüman olduğuna şahitlik yapar. Yahyâ Kemâl'in "EZANSIZ SEMTLER" başlıklı yazısında belirttiği gibi, ezanın yeni yetişen nesiller üzerindeki tesiri çok mühimdir. Çocuk kendini farkında olmadan o ilâhi âlemin içinde bulur.

Bu husus gerçekleştiği takdirde hayatta kalanlarla birlikte şehitler hatta -şayet varsa- onların mezar taşları bile sonsuz sevince kapılıp, şükür secdesine kapanacaklardır. Mezar taşları bile canlanacaktır. Âkif burada cansız varlıklara beşeri vasıflar yükler. Toprak altındaki şehitler âdeta yeniden hayat bulurlar ve yaralarından kanlı, ama sevinç yaşları boşanır. Sevincin tesiri bu kadarla da kalmaz, toprak altındaki şehit na'şları da bu sevince kapılarak mücerred ruhlara

haline dönüşürler. Nihayet Yahya Kemal'in Akıncı şiirindeki mısralarında ifade ettiği gibi "Yerden yedi kat Arş'a kanatlanırlar."

Şâir incelediğimiz (soyut) kıt'a boyunca imânını biran olsun kaybetmeden, bir an bile ümitsizliğe düşmeden, derece derece zaferi yakalar. Artık bayrak hür, millet müstakildir.

Birinci kıt'adaki bayrak tasvirine, son kıt'adaki arasında tezat vardır. İlk kıt'ada bayrak karanlığı haber veren şafak ânındaki güneşin altında yüzmektedir. Yüzmek insana suyu tedâf ettirir. Bu noktada bayrak, milletin gönlündeki istiklâl ateşidir de, düşman denizi içinde sönmüştüğü gibi görülür. Ama Âkif, şiirinin dokuz kıt'asında bunun sadece görüntüden ibaret bulunduğunu empoze etmiş, gerçeğin hiç de görüldüğü şekilde olmadığını söylemiştir.

Çeşitli savaşlara girip, zaferle çıkan bayrak (istiklâl ateşi) işte nihayet kat'ı sonuca ulaşmıştır. Şan kazanmıştır.

Birinci kıt'adaki nazlı hilâl, son kıt'ada şanlı hilâlâ dönüşmüştür. Artık güneşin batma vakti çok gerilerde kalmıştır. Yeni, aydınlık ve hür ufuklar, şanlı hilâlâin dalgalarıyla süslenmektedir. Son kıt'adaki şafak kelimesi, sabahleyin güneşin doğuş ânındaki kıvılcığı ifade eder. Bu vakit gündüzün, aydınlığın hülasa kesin zaferin müjdecisidir. Sabah vaktinin huzuru, ümidi, temizliği ve sükûnu bayrağa izafe edilir. Bayrak artık şafaklar gibi şanlı, dalgalanacaktır. Kahramanırka "çehre çatmak" da söz konusu olmadığına göre, onun uğruna dökülen kanlar kendisine helâl edilebilir. Zira bundan sonra ebediyete kadar bayrağa ve Türk milletine yok olma, yere düşme, yeryüzünden silinme şeklinde bir tehlike yoktur. Bayrak ve millet bu yaşama hakkını tarihleri ve verdikleri son imtihan sonucu hak etmişlerdir. Türk bayrağı ezelden beri hür yaşamıştı, bundan sonra da hür yaşamak hakkıdır. Türk milleti Allah'a olan imânıyla, bağlılığıyla asırlardır istiklâlini korumuş ve bu defa da ezan seslerini susturmamıştır. Öyleyse istiklâl içinde bulunmak onun da hakkıdır.

Kısaca İstiklâl marşı, millî karakterimizi, tarihimizi, imânımızı, millî mücadele günlerinin heyecanını içinde taşıyan, o günleri ve o günleri yaşayanların duygularını nesilden nesile aktaracak olan emsalsiz bir âbidedir. Çanakkale Savaşını âbideleştiren Âkif, Millî Mücadele'ye de İstiklâl Marşı âbidesini hediye etmiştir. İstiklâl marşı sadece duygu yönünden değil, şiir sanatı yönünden de büyük değere sahiptir. Bu da ayrı bir yazı konusudur.

Mithat Cemâl Kuntay-Mehmet Âkif

Âkif'in şahsiyetinden çizgiler...

MUSTARİP ADAM

Âkif, ızdırabından acı bir tad duyardı. Yaşamak, yürümek, dostluk, edebiyat... Bunların hepsini işkence haline sokuyordu. İztrab onun "ikinci dini" idi. Hayatında kazara işini biraz yoluna koyduğu zaman Ona takıldım:

- Çok müteessirim, yine rahat etmeğe başladın Âkif!

Onun her yere "kendi vasıtai bazan tuhaf neticeler çıkıyordu: Âkif, Mısır'da Prens Abbas Halim'in misafiri-yken, onları bir gün Prens Yusuf Kemâl öğle yemeğine davet eder. Fakat Âkif, kendi aleyhine çıkmak şartile bazan kurnaz olur, bazan da rahatını sever. O gün de muztarip olmak için Âkif evvelâ kurnaz olur, ve ziyafete Prens Abbas Halim'den ayrı gitmek imkânını ince bir hile ile bulur: Beraber gitsinler de Prens'in hususî otomobiline binsin, rahat mı etsin? Fakat Prens Yusuf Kemâl'in kasrının kapısını bekleyen "Berberîğ"ler bu binaya misafirlerin yayan değil, hattâ taksi ile bile gelmesine alışık olmadıkları için benim yayan giden şâirimi prensin misafiri olarak kabul etmezler. Bu sefer de Âkif rahatını seven adam olur: Prens'in davetlisi olduğunu anlatmağa üşenir. Dönmeğe karar verir. Ve bu otomobilsiz misafiri prensin hususî kâtibi içerden koşup yolundan çevirmeseydi, kendini Prens Yusuf Kemal'in misafiri sanan bu "dalgın adam"ın arkasından beyaz dişlerle, Afrika'lı uşaklar hâlâ güleceklerdi.

DÖRT ÇAMUR

Âkif için dört şey çamur kadar pisti: Cimrilik; ikbal şımarıklığı; kibir; bir de maddî pislik.

MÜSLÜMANLIĞI

Müslümanlığı Âkif, "güzel" diye değil, "doğru" diye sevdi. Bu, dini bir san'atkâr gibi değil, bir mütefekkir gibi

sevmekti. Onun içindir ki "secde" (1) "leyla", "gece", "hicran" (2) gibi ihtiyarlığında yazdığı tasavvufî şiirlerinde bile "his mistisizim"i değil, "fikir mistisizim" i var. Âkif tekke müslümanı değil, cami müslümanıdır; onda cezbeden ziyade secde var.

O, Allaha, Abdülhak Hâmid gibi.

Tuttum seni üstüme yıkıldın

Demez. İnkâra bürünen bu karanlık imân Âkif'te yoktur.

ANANE-YENİLİK

Âkif "Anane"ye bağlıdır, "görenek"e değil.

Diyordu ki:

- Bir İngiliz sormuşlar: "Bu kadar ananeci olduğunuz halde nasıl terakki ettiniz?" İngiliz cevap vermiş: "Bizde en yeni anane altı yüz seneliktir en eski tecceddüt altı saatlik." Ve Âkif 14 asırlık ananeyle 14 saatlik yeniliğin beraber yürümesini istedi.

GARP MEDENİYETİ

Âkif için Japonlar gibi olacaktık; garbî muayene ederek olacaktık. Medeniyet gümrükte tetkik edilecek, memleketimize sonra girecekti. Japonya öyle yapmıştı.

Ve garbî mutlaka alacağız; fakat bu garp medeniyetini millî ruhumuzla mübadele etmeyeceğiz.

Ancak bu medeniyeti alacak eller çocukların elleri olmayacaktır, reşid eller olacaktır. Ve buradaki "reşid" kelimesi, tabii ki, kanunu medeninin "reşid"i değil, ilmin ve hayatın "reşid"idir.

TEMİZLİKTEN YORULMAK

İlk tanıdığım zaman ona inanmadım: Bir insan bu kadar temiz olamazdı; "cabotin"di; ve fena aktör melek rolünü oynamaktan bir gün yorulacaktı, gayri tabii bir faziletten yorulan yüzünü bir gün görecektim. Fakat 35 sene bugün gelmedi.

M.Ertuğrul Düzdağ

Umarmıydın neden yazıldı?

Merhum üstadımız Mehmet Âkif Bey'in "Umar mıydın?" başlığını taşıyan şiiri, bugünkü Safahat baskılarının 455-456'ncı sayfalarında bulunmaktadır. Bu şiir, Safahat'ın yedinci kitabı "Gölgeler" in 1933'te Mısır'da yapılmış olan ilk baskısının 12-14'üncü sayfalarında çıkmıştı. İlk neşri ise Sebülürreşad mecmuasının 15'inci cildinin 24 Teşrinievvel 1334 (24 Ekim 1918) tarihli 375'inci sayısındadır.

Bilindiği gibi Âkif Bey, bu şiirinin başına, altıda "Şimal müslümanlarından Atâullah Behâeddin" imzası bulunan birkaç satır koymuştu. İmzanın üzerindeki "Sebülürreşad" kaydı ise, bu satırların mecmuada çıkmış olan bir yazıdan alındığını göstermekte idi.

Mehmed Âkif, Safahat ve Sıratı-müstakim (Sebülürreşad) ile ilgili olarak yıllardır devam eden (ve inşaallah devam edecek olan) çalışmalarım sırasında, bu yazıya da rastlamışım. "Bayramda Niçin Ağladım?" başlığını taşıyan yazının, Âkif merhumu da ağılattığı muhakkaktır. Bu satırların âciz yazarında da aynı tesiri uyandırarak:

"Mâdem ki böyle duygularım kaldı, çok şükür" diye hamdine sebep olmuş bulunuyor.

"Türk Edebiyatı Dergisi"nin nâzik hatırlayışı ve daveti üzerine, ne yazıcağımı kararlaştırmak üzere fişlerimi karıştırırken, bahsi geçen yazıya rastladım. Kısaca bilgi arz ettikten sonra, Âkifimize ilham veren yazıyı ve arkasından da şiiri nakletmek istiyorum.

Yazının başlığını üzerinde "Defter-i Hâtûrâtımdan" kaydı bulunuyor. Bu zâtın kim olduğuna dair, şimdilik elimde bir belge yok. Mecmuada çıkmış başka yazısına da rastlamadım. Fakat gözden kaçmış olması ihtimali de vardır.

Yazı, Sebülürreşad'ın 15 inci cildinin 3 Teşrinievvel 1334 (3 Ekim 1918) tarihli 372'nci sayısında çıkmış. 148-149'uncu sayfalarda bulunuyor. Görüleceği gibi çok samimi hislerle kaleme alınmış kısa bir yazıdır.

Şiir de 24 Ekim'de yayınlandığına göre, Âkif Bey'in onu bu arada nazm ettiği anlaşılıyor.

Yazıyı ve şiiri beraber okuduğumuz zaman, 1908'den sonraki müslüman "felâketler nesli'nin ne ızdırapları içinde bulunduğunu, galiba daha derinden hissedebiliyoruz... Şimdi yazıyı ve şiiri okuyalım:

Defter-i Hâtûrâtımdan:

BAYRAMDA NİÇİN AĞLADIM?

Bi't-tab' hassas gönüllü olan adama her şey tesir eder, o hassasiyet daima onu ağlatır, yahut güldürür.

Daha beşikte iken ebeveynim Müslümalık hissiyatını kalbime telkin etmeye başladı. Sonra mektebe, medreseye gidince oradaki üstadlarım, okuduğum kitaplar, mütalâa ettiğim edebiyat, yaşadığım muhit... Hâsılı her şey bu hissiyatı takviye etti. İslâm muhabbetini kalbime yerleştirdi. Bu terbiyenin tesiri, bu hissin sâikasıyla- dır ki, ömrümün beşte bir kısmını İslâma düşman bir memleket ordusunda geçirdiğim halde, papaslar hıristiyan askerleriyle birlikte muzafferiyet duaları yaptıkları bir zamanda, ben ve benim din ve arkadaşlarım "Allâhüamm-ensurü'l-İslâm" dualarını tekrar eder dururduk.

Tarih vukuâtın tekerrüründen ibaret olduğu gibi, tâlî' de mukadderatın tebeddülünden ibarettir. İşte tâlî' beni bugün İstanbul'da bulunduruyor. Bugün bayram. Müslümanların mukaddes bir günü, Dârü'lhilâfe'de bulunuyorum. Çocukluğumdan beri beslediğim emel bugün tahakkuk ediyor. Kaç yıldır ben bu günün iştiyakıyla mütehasis idim. Üç yüz milyon müslümanın merkez-i Hilâfeti olan İstanbul'da bir bayram namazı kılmak, benim için en büyük bir emel, en mütehasiri bulunduğum bir saadet idi.

Çocukluk zamanlarımda babamla beraber bayram namazına gidiyorduk. Şimalin karanlık ormanları içinde bulunan köyümüzün câmiine girdiğimiz zaman evimizin duvarında asılı Ayasofya câmi-i şerifinin resmi gözümün önüne gelir, onun hayaliyle kendimden geçerdim. Bayram namazı kimbilir nasıl kılınır? diye tahassürümü babama söyledim. O da:

– Ömrün olursa, yavrım, belki bir zaman gelir de İstanbul'a gider görürsün...

Derdî. Bugün hep o hatıralar canlanıyor, cânânma kavuşan bir hasret-zede sürûruyla sermest bulunuyorum. Hava ne kadar güzel! Ne lâtif bir cenup rûzgân esiyor! Her taraf bayraklarla donatılmış, Nâbi'nin dediği gibi:

Ne kadar âlemi devr etse sipîhr
Bulmaz İstanbul'a benzer bir şeh'r
Arkadaşlarımdan birisiyle onun
arzu ettiği câmie gidiyoruz. Kalbim çok heyecanlı. Hazret-i Halifenin diyarında bulunuyorum. Merkez-i İslâm olan İstanbul câmilerine gidiyorum. Kimbilir, ne yüksek sözler işiteceğim, ne heyecanlı mevzeler dinleyeceğim, ne münevver İslâm simâları göreceğim!...

Bu hislerle câmie girdim. Bir de ne göreyim, bütün câmi askerle dolu. Askerden başka kimseler yok. Bilâ ihtiyar sordum:

– Bu ne hal? Bu câmi askerlere mi mahsus?
– Hayır efendim!
– Yoksa hep adamlarınız asker mi?
– Hayır efendim!
– Ne garip hal. Asker olmayanlarınız câmie gitmiyor mu?

Her ne ise tekbirler tekrar edildi. Nihayet yavaş yavaş hatvelerle minbere gelen sanklı bir efendi müslümanların kim bilir kaçınıcı defa olarak kılmakta oldukları bayram namazının niyetini ve ne suretle kılınacağını tarif etti. Uyumuş olan ahali derhal kalktı. Namaz kılındı. Birkaç söz hutbe okundu. Âmin dendi, oldu bitti. Sordum:

– Va'z ü nisihatler, müslümanları faaliyet ve saadete dâvetler, müessesât-ı hayriyye ve evlâd-ı şühedâya iâne toplanmalar... Biz gelinceye kadar bunlar hep olmuş bitmiş mi?...

– Hayır efendim.
Câmiden çıktık. Odama avdet ediyorum. Zihnim şu suâle cevap vermekle meşgul! Acaba hangileri şeriat hâdimi: Her cum'a ve bayram namazlarında minber üzerinde saatlerce Kur'an'ın esrârını tebliğ ve telkin eden, dîni nutuklar irâdiyle millete rehberlik eden, milyonlarca iânele toplayarak etfâl-i müslimin için mektepler, medreseler tesis eden Şimal millet-i mahkûmesi imamları mı? Yoksa şimdi metbûun olan şu imam efendi hazretleri mi?

Bu hal beni çok müteessir etti. Odama geldim. Kapıyı kapadım. Ağlamaya başladım. O gün akşama kadar İslâmın garipliğine, müslümanların inhitatına ağladım, ağladım, ağladım...

Şimal Müslümanlarından
Ataullah Behâeddin

"Odama girdim; kapıyı kapadım; ağlamaya başladım: O gün akşama kadar İslâm'ın garipliğine, müslümanların inhitâtına ağladım, ağladım..."

Sebil-ür-Reşad

Şimal müslümanlarından Atâullah Behâeddin

UMAR MIYDIN?

Görünmez âşinâ bir çehre olsun rehğüzârında;
Ne gurbettir çöken İslâm'a diyârında?
Umar mıydın ki: mâbetler, ibâdetler yetim olsun?
Ezanlar arkasından ağlasın bir nesl-i me'yûsun?
Umar mıydın: cemâat bekleyip durdukça minberler,
Dikilmiş dört direk görsün, serilmiş bir yığın mermer?
Umar mıydın: tavanlar yerde yatsın rahnedan bitâp?
Eşiklerden yosun bitsin, örümcek bağlasın mihrâp?
Umar mıydın: o, taş taş devrilen, bünyân-ı marsûsun,
Şu vîran kubbelerden böyle son feryâdı dem tutsun?

İşit: on dört asırlık bir cihânın inhidâmından,
Kopan ra'din, ufuklar inliyor, hâlâ devâmından!
Civârın, manzarın, cevvin, muhîtin, her yerin mâtem;
Kulak ver: çarpıyor bir mâtemin kalbinde bin âlem!
Ne hüsrandır ki: doldursun bugün tevhidin enkaazı,
O, hâkinden nebîler fişkırın, iklim-i feyyâzı!
Gezerken tavr-ı istilâ alıp meydanda bin münker,
Şu milyonlarca îman "nehye kalkışsam" demez, ürker!
Ömürlerdir bir alçak zulme miskin inkıyâdından,
Silinmiş emr-i bil'ma'rûfun artık ismi yâdından.
Hayâ sıyrılmış, inmiş: öyle yüzüzlük ki her yerde...
Ne çirkin yüzler örtermiş meğer bir incecik perde!

Vefâ yok, ahde hürmet hiç, emânet lâfz-ı bî-medlûl;
Yalan râic, hıyânet mültezem her yerde, hak meçhûl.
Yürekler merhametsiz, duygular süflî, emeller hâr;
Nazarlardan taşan mânâ ibâdullâhı istihkaar.
Beyinler ürperir, yâ Rab, ne korkunç inkılâb olmuş:
Ne din kalmış, ne îman, din harap, îman türâb olmuş!
Mefâhir kaynasın gitsin de, vicdanlar kesilsin lâl...
Bu izmihlâl-i ahlâkî yürürken, durmaz istiklâl!

Sen ey biçare dindaş, sanki, bizden hayr ümîd ettin;
Nihâyet, ye'se düştün, ağladın, ağlattın, inlettin.
Samîmî yaşlarından coşkun rûhum, hercümerc oldu;
Fakat, mâtem halâs etmez cehennemler saran yurdu.
Cemâat intibâh ister, uyanmaz gizli yaşlarla!
Çalışmak!... Başka yol yok, hem nasıl? Canlarla başlarla.

Alınlar terlesin, derhal iner mev'ûd olan rahmet,
Nasıl hâsir kalır "tevfiki hak ettim" diyen millet?
İlâhî! Bir müeyyed, bir kerîm el yok mu, tutsun da,
Çıkarsın Şark'ı zulmetten, götürsün fecr-i maksûda?

Mithat Cemâl Kuntay-Mehmet Âkif

Âkif'in şahsiyetinden çizgiler...

MAHVİYETİNDEKİ GÜZELLİK

35 sene, onun yanından her çıkışında, kendime hep bu sualleri sordum: Bu tevazu kendi kendini inkâr etmek derecesine nasıl çıkıyordu? Mahrumiyetlerden yılmayan seciyesile kendisini nasıl kahraman sanmıyordu? Onu yakından tanıyanlar için her geçen gün nasıl onun lehine geçen bir gün oluyordu? Onun temizliği yanında insan kendi günahlarından muztarıp olurken, o, kendisinin sizden başka olduğunu nasıl görmüyordu? Ve bir san'at kadar güzel olan bu mahviyet, bir taraftan da, bir san'at kadar nasıl çirkin değildi?

DOSTLUĞU

Onda "bütünlük" vardı; hystérie haline gelen kininde de; evlâtlık, babalık, kardeşlik kuvvetini alan dostluğunda da "bütünlük".

Dostunu, sevmek kelimesinin noksan-sız mefhumile, seviyordu: Öldüğü zaman; düştüğü zaman; dünya aleyhine döndüğü zaman; yanında olmadığı vakit; ve sevmiyenlerin yanında bulunsa bile.

Dostunun aleyhinde bulunana karşı, bazan, onu müdafaa etmek faziletinden bile mahrum görünmeye katlanıyordu: Müdafaa edip de karşısındakini fazla aleyhtarlığa sevketmesin diye.

Menfaatınızı, ailenizi, sırrınızı, mukaddesatınızı ona emanet edebilirdiniz.

ŞEHİR MÜNAFIKTI

Caddelerden, nutuklardan, düğünlerden, bir kelime ile, şehirden kaçan adamdı. Bir nevi tenhaliği vardı ki, bu inziva, bilmem nasıl anlatayım, kendi tahtelarızının karanlığında yaşaması demekti. Sokak hilekardı, izdiham yalancıydı, şehir münafıktı. Onun arzu ettiği kadar temiz şehir ancak çöl olabilirdi.

Sokakta bedbahttı, her insanda şahsından bir parçasını bırakacakmış gibi evine kaçıyordu.

AKIF'IN İSTANBUL'U

Galata ve Beyoğlu... İşte Âkif'in İstanbul'una dahil olmanın iki yer.

Âkif'in İstanbul'u Halicin sırtındaki Sultan Selim camiinden başlar, Marmaranın yanındaki (1) kadiasker Feyzullah Efendi camiinde biter.

Köprüden Sarıgözeldeki evine giderken Âkif beş caminin maneviyatında yürürdü: Yenicamiin kudsiyetine dalarak Mercan yokuşunu çıkar, Bayezit ve Süleymaniye camiilerinin iki kanadına bürünür. Şehzade camiinin nurunda uçar, Fatih camiinin şumulünde evine inerdi: Zaten Fatih camii ve Âkif'in evi birbirinin müstemilâtı idi; babası, namazdan sonra, ahbablarıyla, caminin maksurelerinde görünürdü. Cami evin selâmlık dairesiydi, ev de caminin harem tarafı.

Asrın demirinden ve dumanından kaçan Âkif, minarelerin dibinde cücelikler artan dükkânlara ve evlere bakmaya-rak bankasız, borsasız manevî bir İstanbul'da yürür, caddelerde kendi kendinden ibaret kalarak programlı bir dalgınlıkla sokaklardan geçirdi; bu dalgınlık yalnız bir minareler hayabanından geçtiğini zannetmek içindi: O kadar dalgın olacaktı ki bunlardan başka bir şey görmeyecekti.

Sinirlerine dokunan bir mısra vardı:

Milletim nev'i beşerdir, vatanım ruyî zemin!

Bu mısraı okuduğum gün acı acı gülerek:

- Sen de bu yalana inanıyor musun?

Bir Avrupalının nev'i beşerinde, ruyî zemininde Türkler ve Müslümanlar dahildir sanıyor musun? Cartesien Avrupa yalanıdır, ancak Thomiste Avrupa doğrudur.

Dedi. Sonra tuhaf bir şey anlattı:

- Umumî Harpte biz üç kişi Berlin'e gittiğimiz zaman Alman hükûmeti bize ne dedi bilir misin? "Türklerle ittifak ettik diye Rayıştakda Katolik mebuslar bağmıyorlar, Müslümanlar ve Türkler gibi vahşilerle medenî Alman milletî nasıl birleşir?" diyorlar. "Makaleler yazınız da Türklerin ve Müslümanların da insan olduklarını bu adamlara karşı isbat edelim." dedi.

- Acayip! Dedim.

- Bundan daha acayibi var! dedi; yine Umumî Harpte Viyanada idim; bir gece Viyana kiliselerinin çanları çalmaya başladı; otelin penceresinden baktım; caddede her elde bir mum, herkes haykırıyordu. Kendi kendime: "Müttefikimiz Viyanalılar galiba cephede bir muzafferiyet kazandılar." dedim. Sokağa fırladım. Bir dükkânciya:

- "Bir zafer haberi mi var?"

Dedim. Adam:

"- Zafer de söz mü?" dedi. İngilizler Müslümanlardan Kudüs'ü aldılar. İngiliz ordusu Allenby'nin kumandasında Kudüs'e girdi. Mukaddes şehir aydan kurtuldu, haça kavuştu."

Ve Âkif bunu anlattıktan sonra gözlerine dik dik baktı:

- "Milletim nev'i beşer, vatanım ruyî zemin!" Öyle mi? Dedi. Sonra ilâve etti:

- Biz bu yalana inanırsak, ne milletimiz kalır, ne ruyî zeminimiz! Avrupanın nev'i beşerinde ben yoksam benim nev'i beşerimde de o yoktur.

SÜKÜTLARI

Altı, yedi türlü sükûtu vardı Âkif'in.

1) Bitmiyen sükût (kendisine takdim edilen adamdan haz etmemişse.)

2) Hakaret olan sükût (inandığı şeylere uymayan bir sözün karşısında.)

3) Sevimli sükût (bir eserini okuduğunuz zaman.)

4) İbadetli sükût (bir mûsiki parçasını dinlerken.)

5) Zeki sükût (bir şey anlattığımız vakit.)

6) İstiskal eden sükût (birini çektiyorsa.)

7) Utanan sükût (bilen bir tavırla bilmediğimiz şeyleri anlatıyorsak.)

SADE ADAM

Dünyaya gelmekte geç kalmış gibi muztarıp bir yüzü vardı. Fakat bu ıztırabını hiç bir lûtfün ve idbarın önünde gizlemedi. Bu mazi hicranını bir imanın sayhasındaki çıplaklıkla yüzünde taşıdı. Ancak bu, ne bir menfaatin vasıtası, ne de bir gururun davasıdır; Mehmet Âkif, Mehmet Âkif olduğunu bilmeyecek kadar sade adamdı.

PARA

"Para'yı bilmiyordu. (Bu mefhumu, sade, Umumî Harpte biraz heceledi; fakat sökemedi.) İnsanların, ekseriya çirkin oldukları para meselelerinde Âkif çok güzeldi.

Sezâî Karakoç'tan

ÂKİF VE YAHYA KEMÂL

ÂKİF HASTALIĞINDA...

Belki de Âkif'in şiirini anlayabilmenin en iyi yolu onu Yahya Kemâl'le bir arada düşünmektir. İmparatorluğun batışında gelen ve şiir türlerinde tek kalan bu şairler, aynı medeniyetin ve ülkünün şairi olarak yanyana durdukları halde, ilk bakışta, şiirlerinin özü ve biçimi bakımından doğu ve batı kadar ayrılıyorlar. Teferruatlıca, bu ayrılığın ilk noktası, çıkış ağzı, birinde estetiğin, öbüründe ülkünün hedef tutuluşudur. Biri estetikten çıkarak ülkeye de varıyor, öbürü ülküden başlayarak hemen estetiğini kuruyor ve sonra ikisini birlikte yürütüyor. Biri şimdiki zaman şairidir demiştik; öbürü, estetik için daha elverişli olan masallaşmış bir geçmiş zamanın peşindedir. Muhteşem bir gün batışı karşısında huzursuz olan bu iki şairden biri, geçmekte ve bitmekte olan günün doğuş vakitlerini hatırlayarak teselli aramakta, öbürüyse mümkün olduğu kadar güneşin batışını geciktirmek için ışık işçilerini vazife başına davet etmekte, hiç olmazsa gelecek günün doğuşuna hazırlamakta çevreyi. Tarihin geniş açısı içinden, akışa bakan Yahya Kemâl, eski, mükemmel vakitlere kayıyor ve o vakitlerin mermerden anıtını yapıyor. Böylece o üstün medeniyetin, tarihte olsun kurtulmasını sağlamaya çalışıyor. Mehmed Âkif'se, "aktüel" in içinden bakarak, siperler kazıyor. Biri medeniyeti arka hatlarda, öbürü ön hatlarda koruyor. Biri yaşayanın ölmemesine, öbürüyse ölenin sanatta yaşamasına emek ve yürek sarf ediyor. Bütün bir Türk-İslâm Medeniyeti, geride bir mermer kayası halinde duruyor. Şair, ona dönüp içinden şanlı geçmişini sembolleştiren anıtlar çıkarıyor. Öbürüyse günlük medeniyet yaşantısını realist çizgilerle tesbit ediyor. Biri, geçmişin destanını, öbürü günün destanını, yazıyor.

Burdan giderek, sanat stillerine ulaşabiliriz. Birinin, günlük dil ve halkın konuşmasına, inişi, öbürünün sade bir şekilde de olsa, Divan geleneğini yürütmesi, birinin kelime ve mısra tasarrufuna karşılık, öbürünün bütüncü ve hikâye edici oluşu hep bu temel özelliklerden ileri gelir.

Yahya Kemâl, çizdiği dünyayı gelecekler için yapıyor ve yakın bir aksiyonu hedef tutmuyor.

Mehmed Âkif'se genç nesillere, içinde bulunulan durumu çizerek, bir yön ve yol gösteriyor ve açık bir ödeve çağırıyor. Ödeve çağırılışla hayal meyal hatırlatma arasındaki, çıplak ışıkla alacakaranlık arasındaki fark. Bir savaşta askerleri heyecanlandırmak için komutanın yaptığı bir konuşmadır, Âkif'in şiiri. Ama savaş bittikten sonra, şehit olanlar için dikilen anıt ve kitabedir, o kahramanlığın destanıdır. Y. Kemâl'inki. Yahya Kemâl hep medeniyete, medeniyetten kalana bakıyor. Medeniyetin, İslâm-Türk medeniyetinin bıraktıklarının unutulmaması, bilinmesi ve ebedileşmesi, O'nun tasasıdır. O'nu şiirinde ebedileştirebildiği ölçüde şiirinin de ebedileşeceğini bilir. Mehmed Âkif ise, o medeniyetin çağdaki gücünün artışı için, o geçmişte büyüyen fikirler, ülküler ve gelecekte yaşaması uğruna hayat harcar. Denilebilirse, biri medeniyetin anatomisine bakıyor, heykelleşen vücuduna. Öbürüyse fizyonomisine ve fizyolojisine.

Yahya Kemâl esere, hep esere bakıyor; imparatorluk idealine sıkı sıkıya bağlıdır. Âkif'se, eserden müessire, yani imparatorluktan çok, medeniyetin tarihe serpili eser ve kuruluşlar zincirinden çok, bütün o serpili eser ve kuruluşlar zincirinden çok, bütün o eserleri doğuran İslâmın kendisine bağlıdır. Bundandır ki, O'nu yeni kurulan Devletin İstiklâl Marşı'nı yazmış olarak da görebiliyoruz. Milli Marşın şairi ise bundandır ki, Yahya Kemâl değildir ve Mehmed Âkif'tir.

Biri geçmiş zamanını, diğeri son zamanını ve geleceğini şiirde yaşatan imparatorluğun bu iki şairini bir arada düşünürsek, aynı dünyanın tamamlanmış iki cephesini birden yakalamış oluruz. İkisi birden, bir imparatorluğu bütün halinde anlatıyorlar ve ifade ediyorlar. Osmanlı devleti, geçmişleriyle ve batış görünüşüyle şiire giriyor ve sanat içi bir gerçeklik kazanıyor. İki şair böylece birbirini tamamlıyor, biri realizmi ve öbürü yeni divan tarzıyla, eskiyi ve yeniye, klâsiği ve çağdaşı, antik olanı ve modernini birbirine bağlayarak, İslâm-Türk medeniyetinin bu büyük vak'ası için, bir bütün halinde sanatının mesajını getirmiş oluyorlar.

Prof.Dr. Erol Güngör

Âkif'in yeri neresidir?

Son kırk yılın fikir cereyanlarına bir göz attığımızda, Akif'in bunlar arasındaki yeri ile ilgili pekçok tartışmalara rastlarız. Bir sanatkâr veya mütefekkirin mutlaka ideolojik bir plana oturtulması gerektiğini henüz anlamış değiliz, çünkü bizdeki fikir cereyanları kesin hatlarla ayrılmış birer ideolojik hareket karakteri kazanmış bulunmaktadır. Milliyetçilik, solculuk, islamcılık ilh. sanki aynı memleket içinde tartışan insanların değil de birbirine komşu ve hasım ülkelerin halklarının görüşleri gibidir.

Âkif bu çapraşık manzaranın içine oturtulduğu zaman önce İslamcıların bayrağı yapılmak istendi. Fakat bu İslamcılık onun İmparatorluk zamanında bayraktarlığını yaptığı bir cereyan değildi; Cumhuriyet devrinde milliyetçiliği "fikir-i kavmiyet" sayan ve ona fikri olmaktan ziyade şahsî sebeplerle muhalif olan bir zümrenin İslâm anlayışı idi. Bir yanda milliyetçilere İstiklâl Marşı ve Çanakkale şiiiriyle büyük heyecan veren "millî şâir", öte yanda dışarıya kapılarını kapatmış bir savunmacı ideolojinin mütefekkiri oldu. Fakat bu arada ciddi ve samimi bir İslamcı düşünce mensuplarının başlıca dayanağının da yine Âkif olduğunu unutmamalıyız. Diğer cereyanlar arasında İslamcılık Cumhuriyet devrinde siyasi ve sosyal hüviyetinden tamamıyla sıyrılmak zorunda kaldığı için bu cereyan içinde Âkif ve arkadaşlarının başlattığı çığırda yenilerin yetişmesi veya ortaya çıkması adeta imkânsızdı. Nitekim Cumhuriyet devrinin İslamcı dergilerine ve kitaplarına bakıldığında bunların İkinci Meşrutiyet döneminin basitleştirilmiş birer kopyesi olduğu görülür. Sebebi daha çok siyasi olan bu fikir kısırlığı karşısında Âkif'in temsil ettiği ileri ve aydınlık İslâm anlayışı yavaş yavaş sönmüş, hatta Âkif'i çağdaşlaşma konusundaki görüşlerinden dolayı suçlayan bir zihniyet ortaya çıkmıştır.

1950-1980 arasındaki otuz yıllık dönemde Âkif'in İslamcı denen gruplar arasındaki eski mevkii gitgide gerilerde kalmış bulunuyor. Bu dönemde yetişen gençlerin önlerindeki mürid ve mütefekkir tipi artık Âkif değildir; onun yerini reaksiyoner İslamcılar almışlardır.

"Türk milliyetçileri bir yandan kendi kültür ve medeniyetlerinin şuuruna daha çok vardıkça, bir yandan İslâm dünyasının meselelerini geniş çapta kavradıkça Âkif'e kendi aralarında daha büyük bir yer vereceklerdir."

Özellikle İslamcılığın siyasi bir karakter kazanarak dışarıdaki siyasi-ideolojik hareketlerle yakınlık kurması üzerine Akif artık sahneden tamamen kaybolmuştur. Zira yeni İslamcılığın en belirgin tarafı beynelmilel siyasi İslamcılığın bir kanadı oluşudur ve burada Âkif'in ideallerinden daha başka şeyler vardır.

Bu nokta bizi Âkif'in milliyetçilerle münasebetine getiriyor. Onun Birinci Dünya Harbine kadar milliyetçi cereyana muhalif olduğunu hepimiz biliyoruz. Âkif değişik kavimlerin idare edildiği bir imparatorluk içinde "Türkçülük" fikrinin işlenmesini, hele bu fikrin iktidardaki zümrenin ideolojisi haline gelmesini hiç doğru bulmuyordu. İttihatçıların başarısızlıkları ve dolay-

ısıyla memleketin başına gelen parçalanma felaketinde kavmiyetçilik fikrinin önemli bir rol oynadığına inanıyordu. Fakat kendisini ister-istemez milli bir hareketin içinde buldu ve adı konmamış bir milliyetçiliğin en önde gelen simalarından biri oldu. Onun Millî Mücadele yıllarında halkı mücadeleye katılmak üzere ikna etmeye çalışırken kullandığı temalar hep İslamî idi; halkın din duygularına hitap ediyor, tarihin İslamî unsurlarına dayanıyor ve bütün bunlar için camilerin hutbe ve vaaz kürsülerini kullanıyordu. Fakat bir insan bütün bu sözleri ancak Türk camilerinde, Türk halkına anlattığı takdirde, onlarda bir hareket uyanıdırabilirdi. Sahnenin insan ve tekmil dekoru Türktü. Konuşan hatip gibi, dinleyen halk da belki Türk kelimesini pek kullanmıyor, hatta kullanana bazan tuhaf nazarlara bakabiliyordu. Ama ortada katıksız bir milliyetçilik olayı vardı. Bizim milliyetimizde İslâmın işgal ettiği yeri benler benim bu olay için kullandığım milliyetçilik tabirini hiç yadırgamayacaklardır.

İşte Âkif bu çehresiyle milliyetçiler için her zaman ilham kaynağı olmuştur. Onun Türk milliyetçiliğinin çeşitli çizgileri içindeki yeri her zaman birbirinin aynı olmuştur denemez, fakat milliyetçiliğin esasını kavmiyete dayandıranlar bile Âkif'e saygılarını hiç eksiltmemişlerdir. O herşeyden önce Türk dilinin büyük bir sanatkârı olarak birinci derecede bu millete aittir; fikirleri ve dünyaya bakış tarzı ise yine Türk tarihi içinde şekillenmiş, bu tarihin gerçeklerinden doğmuştur.

Türk milliyetçileri bir yandan kendi kültür ve medeniyetlerinin şuuruna daha çok vardıkça, bir yandan İslâm dünyasının meselelerini geniş çapta kavradıkça Âkif'e kendi aralarında daha büyük bir yer vereceklerdir. Milliyetçilerin din anlayışı gibi modernleşme konusundaki fikirleri de diğer İslamcılara nisbetle Âkif'e çok yakındır. Onun kadar millete mal olmuş bir kimse çok azdır; son elli altmış yıl içinde Âkif'in Safahatı kadar her eve girmiş ve okunmuş kitap bulunmaz. Bu da gösteriyor ki Âkif bu milletin duygularını ve özlemlerini dile getiren yüksek bir şahsiyet olarak Türk milliyetçiliğinin liderlerinden biri olmuştur.

Mithat Cemâl Kuntay-Mehmet Âkif

Din ve ahlâk üzerine ÂKİF'LE TARTIŞMAK

Kendinden memnun değildi. İnsanların kendi kıymetleri hakkındaki tereddütleri güzel şeydir ve Âkif bu türlü güzeldi. Fakat kanaatlerinde o kadar kat'î idi ki kanaatine itimadı nefsine itimada benziyor, sükûtuna doluyor, gözlerinde duruyordu. Âkif, o zaman güzel değildi. Ve o zaman Âkif'in yanındaysanız Onun fikrinde olduğunuzu unutmayacaksınız; bu, teneffüsü güçleştiren bir havaydı. Hava değil, taş. Bu taşın içine bir dostluk giremezdi. Zaten böyle bir dostluk bir insan için bir nevi hakaretti. Halbuki Onun dostları vardı ve Onun yanında hepsi muazzezdi. Bunun izahı vardır: Âkif'in sevdiği o kadar az, ve sevgisi o kadar çoktu ki bu muhabbetin birkaç kişiye inhisar etmesinden dostlarının aldığı gurur, Onun, kendi kanaatini dostunun paylaşmak istemesinden çıkan sevimsiz mecburiyetin tatsızlığını azaltıyordu. Sonra dostlarına karşı, daima, onlardan fazla dosttu. Haksızlık etmektenense edilmeği seviyordu; bu mazlûmiyet Onun feragatinin hududunu genişletiyordu; bu genişleyen feragatin içinde dostları rahatlık duyuyorlardı. Sonra Onun kanaatlerini kabul etmemek imkânı da vardı: yalnız tarzını bilmek şartı.

Bir gün Ona dedim ki:

- Hıristiyanlığın büyük münkirleri katolik medreselerden yetiştiği gibi sen de bu şark kültürüne müslümanlığın kuvvetli bir reybişi olabilirsin. Büyük nazmınla şüphe şairi olsaydın bugünkü nesli seni başında taşırdı.

Acı acı güldü.

- Hayır, değiştim sanma, dedim, biliyorsun ki ben mutekidim. Ancak sana bazı şeyler soracağım: Hayatı dinle ayar etmek doğru mu? Her hâdiseye dini bir kulp diye takarak vak'aları onunla kimildatmağa çalışmak doğru mu? Hâdiseler bin bir âmilin ucundan darımadığına akarken bizim çizdiğimiz cedvelden akıyor diye bu tufana öfkelenmek doğru mu? Bir fezeyânı din denen tek mihverin üstünde döndürmek doğru mu? - O halde, dedi, hayatın hâdiseleri dediğimiz tufanı dinsizlik denen tek mihverin üstünde döndürmeğe kalkışmak mı doğru?

Bir çoklarının, Âkif tahammül etmez, sandıkları bu münakaşalar Onunla aramızda çok oluyordu.

Gene bir gün Ona dedim ki:

- Sen şiirlerinde, ferdin ve cemiyetin felâketini bir nevi kefarete haline sokuyor-

sun. Lamennis'nin kefarete kanununu kabul ediyor gibisin. Tıpkı onun gibi "kefarete maneviyatın mihveridir; insanların kaderi bu mihverin üstünde döner." diyor gibi bir yazış tarzın var. Dinin bir ceza kanunı olması sevimlidir; korkunç din güzel değildir. Dini münhasıran bir "emirler ve nehiyeler" kitabı haline koyarsak o zaman din bir gökyüzü vak'ası olmaktan çıkmaz mı?

Güldü, sonra her zamanki samimî yüzüyle:

- Beni yanlış anlıyorsun, dedi; ben, okuduğum şeyler arasında en güzeli olarak Spinoza'nın bir sözünü sevdim: "Saadet, faziletin mükâfâtı değildir, faziletin bizzat kendisidir."

Ve bu sözün muhalif mefhumundan da "felâket cürmün cezası değildir, cürmün bizzat kendisidir" neticesini çıkarıyordu.

Gene bir gün Ona şimdi ismini hatırlamadığım bir garp şairinin bir sözünü benimsiyerek dedim ki:

- Bir san'at adamı ahlâksızlığa bir tenasüpsüzlük, bir biçimsizlik diye bakmalıdır. Yani ahlâksızlık, bir şair için, kâinatın, hilkatinin âhengine bir tecavüz; bir müsiksizlik, bir ses pürüzü, bir nağmeler tenafürü olmalıdır. Hilkatin cihanşümül bir vezni, bir âhengi, âdeta bir aruzu vardır: kâinat kanunlarının akışındaki bir aruz... Ahlâksızlık bunu bozan şeydir; san'atkar bu türlü düşünmeli.

- Memleketimin maneviyatı yıkılırken bu kadar ince bir adam olamam,

dedi, acı acı gülerek ilâve etti:

- Kulunuzu mazur görün.

Bunun üzerine:

Ne irfandır veren ahlâka yükseklik ne viedandır,

Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.

- Demek ki Allahsız ahlâk yok? Demek ki ahlâklı olmak için Allahtan korkmak lâzım mutlaka?

Dedim.

- Mutlaka!

Dedi ve ilâve etti:

- Ben dindar olmasaydım, gençliğimde feci bir adam olurdum.

- Faziletine iftira ediyorsun, dedim; insanda iştahın ve şehvetin cürümlerine galebe edecek olan fazilet mutlaka Allah mefhumundan çıkan fazilet değildir; insanda Allahlaşan fazilettir ki seni mümtaz bir temizlikle başkalarından ayıran da odur. İnsan kendi kendisinden Allah kadar korkmalı.

- İnsanın, dedi, kendisinden Allah kadar korkması için Allah kadar büyük bir insan olması lâzım. Bu kadar büyük insan var mı?

- Birleştik, dedim; demek ki kitap ahlâkı yoktur; etin, toprağın, havanın ahlâkı vardır.

- Çok derinleştin.

Dedi ve alayla güldü.

- Hayır, dedim, hiç de derin değilim ve biliyorum ki satıhtan ibaretim. Ancak protestanın ve katolığın ahlâkı yoktur; şimalin ve cenubun ahlâkı vardır.

Meselâ müslüman iştahı ve hıristiyan şehveti diye bir taksim olamayacağı için bu taksime tâbi bir ahlâk ta yoktur. Fakat şimal ve cenubun şehvet ve iştahı ayrı olduğu gibi ahlâkı da ayırır.

- Bu sefer büsbütün derinleştin!

Dedi.

- Sen de, dedim, "maneviyat" diye haykırmanın zaman derinleştirdi. Hangi "maneviyat"ımız? 20 yaşındaki maneviyatımız mı, 60 yaşındaki mi? İlkbahardaki maneviyatımız mı, yoksa kış ortasındaki mi? "Maneviyat" kelimesi "maddiyat"ımızın edebiyatıdır. İnsanlar maddiyatla yaşar. Hiçbir ahlâk kaidesi bir enflüenza kadar kuvvetli değildir. Diyorsun ki:

Bu hissizlikle cemiyet yaşar derlerse pek yanlış;

Bir ümmet göster, ölmüş maneviyat ile sağ kalmış?

Bir millet yalnız bir tek şeyle yaşar demek yanlıştır. Sen bir millet maneviyat ile yaşar dersin. Ben de çıkar, bir millet büyük sanayi ile yaşar, derim. Bir başkası da çıkar, bir millet şarap ticareti ile yaşar der. Meselâ bir kıt'a var ki kolay kadınla, hırsız hâkimle, alkolik halkla dolu. Öyleyken bu kıt'a ayakta. Hem beş bin radyatörlü binalar ile öyle ayakta ki çatılarının beton başı bir din parçası gibi gökyüzünde kayboluyor.

- Bilmem, dedi, acaba bu zevahirin şaha kalkması altında bir çöküntü yok mu?

Âkif'i yakından bilmiyenler, Onu, din üzerinde konuşmağa katlanmaz sanıyorlar ve bunu bana bile o kadar çok söylüyorlardı ki bu itirazlarımı Âkif'e karşı, sırf, Onun münakaşaya tahammülünü görmemden zevkile yapıyordum.

Taharri ve tetkik eden bir sesle Onun en esaslı kanaatlerine bile itiraz edebildiriz. Yalnız, bu sesi bulamayanlarla, arasında, kavga çıkıyordu.

Türk Edebiyatı Vakfında düzenlediğimiz açık oturumda Prof.Dr. Mehmet Kaplan, İhsan Toksarı, Ahmet Güner ve Emin Işık...

ÂKİF AÇIK OTURUMU

SUNAN: AHMET GÜNER

Hayatı, mücadeleleri ve bağlı olduğu değerler bakımından her zaman yeni olan Mehmet Akif ile ilgili Sayın Mehmet Kaplan Asım ve Çanakkale Şehitleri şiiiri üzerine, Sayın İhsan Toksarı Akif'in dini hayatı üzerine, Sayın Emin Işık, Akif ve Gençlik konularında konuşacaklar; biz de Akif ile ilgili bazı hatırlatmalar yapmaya çalışacağız.

Prof.Dr.
Mehmet Kaplan

ÂSİM VE
ÇANAKKALE ŞEHİTLERİ

“Âsım, Âkif'in özlediği insan tipidir. Fikret'in Halûk'u, Fikret'in ideal insan tipi; Kızılelma'daki Ayhanım Ziya Gökalp'in özlediği hanım tipi.. Âkif geleceği düşünür. Yeni bir nesil yetiştirmek lâzımdır. Âsım'a bu kurtuluşu temin edecek neslin sembolü olarak bakar. Fiziki ve fikri yapısıyla Âsım, “marifet ve fazilet” le donatılmış olarak Türkiye'nin geleceğini kurtaracaktır.”

MEHMET KAPLAN: Efendim ben başta, üniversite dışında bizi böyle seçkin bir dinleyici kitlesiyle karşılaştırdığı ve konuşma imkânı verdiği için Edebiyat Vakfına teşekkür ederim. Mehmet Akif üzerinde belki bir sene konuşmak mümkündür. Gerçekten büyük bir şair... Çok çeşitli yönleri olan şair. Kendisi, kitaplarına toplu olarak Safahat adını vermiş. Sadece bu başlık bile Akif'in dünyasının genişliği hakkında bir fikir verebilir. Safahat safha kelimesinin çoğulu. Gerçekten de Akif'in eserlerini okumaya başladığımız zaman, çok çeşitli sahneleri, çok çeşitli safhaları içine aldığını görüyoruz. Akif'in şiiir dünyası Türk Edebiyatında en geniş olanlardan birisidir. Gerçekten Akif'in şiiir dünyası Safahat kelimesinin ifade ettiği gibi çok geniş... Bu dünyayı ele

almak saatlerce konuşmayı icab ettirir. Ben burada Asım üzerinde ve Asım kitabının içinde bulunan Çanakkale şiiiri üzerinde biraz durmak istiyorum. Akif'in eserlerini okurken tabii büyük bir heyecan duyuyoruz. Aynı zamanda Akif bize bir takım fikirler de telkin ediyor. Bunlar başlı başına bir insanın kültür edinmesi için faydalı ve güzel bir şey, fakat bir de biz üniversitede metinler üzerinde düşünüyoruz. Onları ilmi olarak incelemeğe çalışıyoruz. Ben bilhassa Asım'ı ve Çanakkale savaşını tasvir eden meşhur şiiirini kendi içerisinde hangi temele dayandığı bakımından ele alacağım. Akif'in hemen hemen bütün şiiirlerinde değişik bir şekilde gördüğümüz bazı temel unsurlar var. Ve bu unsurlar Akif'in yaşadığı devirle, şahsiyetiyle, kültürüyle, aile terbiyesiyle yakından ilgili. Biz çeşitli kategorilere başvuruyoruz. Edebi eserleri tahlil ederken mümkün olduğu kadar yazara sadık kalmak için... Bunlardan birisi yaşadığı devirle olan ilgisi; zaman kategorisi... Akif şiiirlerini ikinci Meşrutiyetten sonra yazmıştır... Cumhuriyete kadar gelen devir Akif'in içinde yaşadığı bir devirdir. Akif bu gün de heyecan aldığımız ve ilerde de heyecan verecek ebedi değerleri eserine koymuş olmakla beraber devriyle yakından ilgilidir. Çağıyla yakından ilgilidir.

İkinci Meşrutiyet devri Türkiye'de çok mühim bir devirdir. Bu devrin özelliği altı asır sürmüş olan Osmanlı İmparatorluğunun ve İslâm Aleminin çöküş devridir. Batı ile Türkiye, Osmanlı Devleti ve İslâm Alemi arasındaki müthiş savaşların geçtiği bir devirdir. Arka arkaya savaşlar olur, tam bir yıkılış... muazzam bir yapı bu devirde yıkılıyor. Ve bu yıkılış kendisini savaşlarla gösteriyor. Tabii bu savaşların da toplumda büyük tesiri var. Bilhassa Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı, daha sonra Akif'in de aktif olarak iştirak ettiği İstiklâl Savaşı... Akif bir çöküş devri şairidir. Osmanlı Devleti daha önceden çökmeğe başlamıştır. Safha safha bu çöküş gelmiştir. Fakat ikinci Meşrutiyet dönemi artık tam bir inkrar devridir. Akif'in eserlerini okurken bu çöküşü hemen her yandan ele aldığını görürüz. Akif'in şiiirinde hem Osmanlı devletinin hem de İslâm aleminin çöküşü çok canlı bir şekilde tasvir edilmiştir. Çağını en iyi hissedene ve idrak eden bir şairdir. Ve eserlerinde bu çağ çok geniş bir şekilde kendisini gösterir. Bu bir meziyettir. Eski şairlerimizden farkı, Divan şairlerinden farkı, yahut da başka şairlerden farkı; yaşadığı devri çok iyi, derinden hissedene ve idrak eden bir şair olmasıdır. Zaman duygusu önemlidir. Çünkü biz zamanın içinde

yaşıyoruz. İkincisi Akif cemiyet içinde, cemaat içinde yaşayan bir şairdir. Akif toplumun bütün meselelerini duyan bir insandır. Fakat şu noktaya ehemmiyet vermek lâzım... Devir yazara tesir eder ama devir tek başına bir yazanın şahsiyetini vücuda getiren âmil değildir. Şahsiyete de biz önem veririz. Çünkü aynı devirde yaşayan çeşitli yazarlar vardır. Bugün de görüyoruz devri idrak ediş şahsa göre değişir. Devrin durumunu idrak eden insanlar farklıdır. Akif'in şahsiyeti diğer şairlerden farklıdır. Hepinizin de bildiği gibi; diğer arkadaşlar anlatacaklar, Akif dindar bir ailenin içinde büyümüştür. Mizac itibariyle psikolojik olarak dışa dönük bir insandır. Daima dışarıda dolaşan, şehir içinde dolaşan, gören bir insandır. Mizac bakımından Akif'in hayata bakış tarzını İslâmiyet tayin eder. Temel unsurlardan birisi... Fakat Akif, İslamiyetin aslına hiç halel vermeden yeni bir gözle bakar. Hatta kanaatı şudur ki İslamiyet de o devirde çöküş fahasına girmişti. Akif'in arzuladığı şeylerden birisi, İslamiyeti temel kıymetleriyle yeniden ortaya koymaktır. Fakat Akif'i sadece İslamiyetle izah etmek mümkün değildir. İslamiyetin eski kültüründen almış olduğu bir şekil var ki Akif bunu tenkid eder. İçer kapantik katlaşma diyebileceğimiz birşey vardır. Geleneklerin içinde hapsolme, İslamiyeti öldüren katlaşma, yeniden düşünmeme, düşüncezsizlik... Gelenek-görenek aslında iyi olan bir şey, fakat insanlar düşünmezse herşey bozulur. Akif yeni bir şey getiriyor. İslamiyeti ve milli-manevi değerleri yeni bir şekilde ele almak istiyor. Basma kalıp değil. Akif bir felaketin içinde yetişmiş insandır. Hayat ona yeniden düşünmeyi adeta zaruri kılmıştır. Akif'in ıstırapı vardır. Dinin bir tarafı var ki, çekilirsiniz bir tarafa, dünyadan el-etek çekersiniz ve rahata kavuşursunuz. Akif böyle bir müslüman değil... Hayatın içinde, ıstırap çeken, mücadelecisi bir insan. Hoşlanıyor mücadeleden... İslamiyeti bilhassa ilk devirlerinde olduğu gibi hayata yeniden şekil veren bir güç olarak kullanmaya çalışıyor. Bunlar, o devirdeki başka yazarlarda da var. Sebül-ür-Resâd'daki Akif'in bir çevresi vardır. O mecmuada yazan insanlar da aşağı yukarı bu kanaatdadırlar. Akif'in onlardan başka bir tarafı var; Akif'i Akif yapan... Akif san'atkârdır. Daha başka bir tabirle söyleyeyim; zanaatkârdır. Zanaatkâr kelimesini ben küçümsemem. Zanaatkârdan maksadım şudur. Kullandığı aletleri çok iyi kullanmasını bilen bir insana zanaatkâr denir. Şiir yazmasını bilmeyen bir insan istediği kadar müslüman olsun, istediği kadar ıstırap çeksin şair olamaz. Pekçok ıstırap çeken insan vardır. Fakat san'atkâr olmak zor bir iştir. Akif'i bu gün yaşatan elbette fikirleri ve duyguları, ama bilhassa san'atkâr ve zanaatkâr oluşudur. Bir insanın müsikişinas olması için kullandığı aleti iyi kullanması lâzımdır. Piyano çalmasını bilmeyen bir insan müzisyen olamaz. Kemani çalmasını bilmeyen bir insan müzisyen olamaz. Aruz vezniyi çok iyi biliyor. Yani kemani çok iyi kullanıyor. Dili çok iyi biliyor, cümle yapmasını çok iyi biliyor. Şiirin kompozisyonunu çok iyi biliyor. Zengin bir kelime hazinesi var. İmaj zengin, anlatım kabiliyeti var. Şu halde Akif'i ele alırken sadece imanı bakımından, hayata bakış tarzı bakımından değil. Bu zanaatkârlığı bakımından da ele almak lâzımdır.

Akif bıktırmaz. Baştan sona kadar eseri bir roman gibi okunur. Zengindir. Çeşit çeşittir. Bütün bunlar, bu söylediğim vasıflar: Akif'in hemen her kitabında vardır. Şimdi kısaca zamandan tasarruf etmek için Asım üzerinde duracağım: Neden Akif bu eserine **Asım** adını vermiştir?

Biliyorsunuz Asım, Köse İmam'ın oğludur. Köse İmam ise Akif'in babasının talebesidir. Asım Kitabı, Akif'le bu Köse İmam arasında geçer. Köse İmam son derece enteresan bir insandır. Akif'in şiirinde bir de çatışma fikri vardır. Zıt kuvvetleri, zıt düşünceleri çok iyi karşılaştırmasını bilir. Köse İmam muhafazakârdır. Eski tipin biraz çağdaşlaşmış bir devamıdır. Medreseden yetişemedir. Kendisi "mürteci" kelimesini kullanırken, evet der, ben mürteciyim. Söyleyin, der. Ne yaparlarsa yapınlar. Bu tipe bir insan! Eserde medrese, mektep çatışması vardır.

Medrese asırlar boyunca Osmanlı İmparatorluğuna ve İslâm alemine şekil vermiştir. Fakat sonra kalıplaşmıştır. Daha sonra mektep ortaya çıkmıştır. Ve Tanzimattan itibaren hatta Tanzimattan önce biliyorsunuz 1826'da Nizam-ı Cedid tesis edilirken batı modelinde yeni mektepler tesis edilmiştir. Harbiye, Tıbbiye, mühendishane... Bu yeni mekteplerden yeni insanlar

çıkmıştır. Tanzimat sonrası Türkiye'deki çatışmanın medreseden çıkanlarla mektepten çıkanlar arasında olduğu söylenebilir. Asım'ın içinde işte bu iki müesseseye çok önemli bir rol oynar. Köse İmam çatar Akife. "Baban gibi olamazsın" Akif de alınır. "Niye benim neksanım ne, der?" Köse İmam, Akife mesleğinin ne olduğunu sorar, "şairim" der. Köse İmam şairlerden nefret eder. Çünkü şair denince Divan Şairlerini anlar. Böylece aralarında kırılmayan, sürekli bir diyalog vardır. Zaten bu diyalog son derece canlıdır. İki zihniyet, iki nesil çarpışır.

Nesil neselesi Asım'da önemli bir rol oynar. Anahtar kelime "nesil" kelimesidir. İmparatorluk yıkılmış, yıkılıyor. İslâm alemi yıkılıyor. Kim kurtaracak onu? Eserde üç zaman bahis konusudur. Geçmiş zaman ihtişamlı satırlarla anlatılır. Bir de hal-i hazır vardır. Yer yer eser bu gözle incelenince geçmiş zamanla halihazır arasında mukayeseler yapılır. Geçmiş yüceltilir. Halihazırın feci tarafı verilir. Böylece tekrar zaman şuuruna varıyoruz. Peki gelecek ne olacak? Kim bizi kurtaracak? İşte orada Köse İmam kendi oğlundan da pek hoşnut değildir. Sever ama eksik bir tarafı vardır. "Zıdır" der oğlu için... Oğlu, Akif'in ideal insanının iki vasfını kendisinde taşır. Bir defa pehlivan yapılmış bir insandır. Asım'da bir çok pehlivan sahneleri var. Eski pehlivanlar, yeni pehlivanlar. Asımın vücut yapısı çok güzel bir şekilde tasvir edilir. Yani önüne geleni yıkan bir delikanlı; nitekim yıkara da... İkincisi yani kaba kuvvet var, Asım'da... Fakat bu kaba kuvveti harekete getiren bir de iman var. Devir süktü devri. Tek başına kavga çıkarır. Bir Ramazan günü meselâ, vapurda giderken birisi sigara tüttürür. Köse İmamın burnuna üfler. Tepesi atar Asım'ın; kalkt adamı pataklar. O devir savaş yıllarıdır. Zenginler gösteriş olması için perdeleri açarlar, içerler. Kızır. Herkes, bütün evler karanlık, petrol yok, gaz yok... Fakat onlar işret peşindedir. Evleri basar. Alır, onların gazlarını fukara halka dağıtır. Babası "oğlum" diyor. "Bu senin gittiğin yol doğru değil, birgün başın belâya girecek". Ve Akif'le konuşmasının sebebi "Sen de şuna biraz nasihat ver de, adam olsun. Bu yol, yani tek başına böyle kahramanlıklar, zıptıklar yapmakla lyl niyetli de olsa bir milleti kurtarmak mümkün değildir." demesini sağlamaktır. Akif'in bizzat kendisi Almanya'ya gitmiştir. Biliyorsunuz Safahat'ta "Berlin Hatıraları" diye çok enteresan bir kitap vardır. Batı medeniyetini, ilim ve tekniği yakından görmüştür. Ve hayran olmuştur.

Akif batının canavarlığına düşmandır. Yoksa batı medeniyetine değil, ilmine değil... Asım'ın ve arkadaşlarının da Almanya'ya giderek orada ilim öğrenmesini ister. Dikkat ederse... İkinci Meşrutiyet devrinde üç büyük Türk Şairi, aynı ıstırap içerisinde devleti, İslâmiyeti kurtaracak insan tipleri arar.

Tevfik Fikret, Akif'in çektiği şair. 1911'de neşretmiş olduğu Halûk'un Defteri kitabında kendi oğlunu bir model olarak gösterir. Halûk'u bir elektrikçi olarak tasavvur eder. Fikret'in imanı ve Servet-i Fünun neslinin imanı şöyle özetlenmiştir:

"Bir gün yapacak fen
Şu siyah toprağı altın,
Her şey olacak kadretli
İrfanlı, imanlı...

Servet-i Fünuncular fenne inanmışlardır. Serveti Fünun kelimesi de bunu gösterir. Serveti Fünun mecmuası daha kuruluşundan itibaren hep fenlerden bahseder. Fen nerede var? Batıda var. Akif fenni reddetmez. Fakat tek başına fen yeterli değildir. Nitekim Fikret, oğlunu ümitlerle Avrupa'ya gönderiyor. "Git orada bilgi namına ne varsa getir" diyor. Oğlu gidiyor, orada papaz oluyor. Amerika'da. Şu halde tek başına fen yeterli değil. Fenci bir nesil var. Bunun temsilcisi Fikret ile Rıza Tevfik. İkinci bir şahsiyet Ziya Gökalp. Ziya Gökalp de yıkılışın şuuruna içindedir. O devrin bütün yazarları yıkılışın şuuruna içindedirler. Namık Kemal'den itibaren Ziya Gökalp de bir model yaratır. Onun yarattığı insan tipi de çok enteresan. Kızılelma adlı çok güzel masalında bir genç kız tipi anlatır. Daha sonra Halide Edib'in ve Cumhuriyet devrinde birçok genç kızların temsil ettiği bir örnek yaratır. Bu genç kız bütün Türklük âlemini kurtaracak olan gençlerin yetişmesi için bir okul kurar. Türkiye'de değil de Lozan'da... Çünkü Türkiye'de

AÇIK OTURUM

hürriyet yok! Ziya Gökalp Fikret'ten ayrı, tabii daha geniş düşün-
nen bir şair. Fakat İslâmiyet ağır basmaz Ziya Gökalp'de... Akif
imana büyük ehemmiyet verir. Asım, Akif'in özlediği insan tipi-
dir. Fikret'in Halûk'u, Fikret'in ideal insan tipi, Ayhanım Kızılel-
madaki Ziya Gökalp'in özlediği hanım tipi... Niye hanım
seçildiği ayrıca konuşulacak bir meseledir. Asım da Mehmet
Akif'in insan tipidir. Çanakkale şiiri Asım kitabındadır. Oradan
koparıp alıyoruz. Çanakkale şiiri tek başına da güzel bir şiirdir.
Fakat Asım kitabı içinde ele alındığı ve parçayla bütün arasında
münasebet kurulduğu zaman Çanakkale şiiri mânâ kazanıyor.
Bu şiirde biliyorsunuz iki taraf çarpışır. Bir tarafta Avrupa vardır.
Şiirin baş kısmında Avrupa'nın yedi iklimi cihanı toplayıp gel-
diği anlatılır. Avrupa yok etmek için bütün tekniği ile gelir. Onun
karşısında ise Mehmetcik vardır. Bir tarafta fen ve teknik, bir
tarafta iman vardır. Bu teknik ve iman ikilisi Akif'in bütün eserle-
rinde önemli bir rol oynar. Akif haklı olarak imanı daha üstün
bulur. Çünkü teknik maddenin insan tarafından şekillendirilmiştir.
Önemli olan insandır. Bir de Akif'in ilk kitabında çok mühim bir
şey var. Ben derslerde bunun üzerinde dururum. İnsan diye bir
şiiri var. Bu insan şiiri son derece enteresandır. Zaten yeni insan
tipi deyince onu gözönünde bulundurmak lâzım. Köse İmam
ümitsizliğe kapılır. Cemiyet içinde, mahallenin içerisinde bütün
acılar, ıstıraplar gelir onu bulur. Çok güzel bir tasviri vardır. Köse
İmam'ın beklediğini aniyan, ümitsizliğini anlatan... Akif ise ümit-
sizliğini aleyhindedir. Mutlak şekilde aleyhindedir. Gelecek diye
bir şey vardır. Akif geleceği düşünür. Mazi geçmiştir. Hali hazır
çok fecidir. Yapılacak şeyler vardır. Yeni bir nesil yetiştirmek
lâzımdır. Acaba Türkiye kurtulabilecek mi? Akif Türkiye'nin kur-
tulacağını söyler. Asım'a da bu kurtuluşu temin edecek neslin
sembolü olarak bakar. Fiziki ve fikrî yapısıyla Asım, "marifet ve
fazilet"le donatılmış olarak Türkiye'nin geleceğini kuracaktır.
İslâm âlemini batırın, ilme gereken değerler verilmeyişidir.
Asım, bu eksikliği de giderecektir. Akif, bu nesle bağladığı ümit-
lerini şu mısralarda dile getirir:

-- Şimdi, oğlum, kızacaksın ya, fakat, boş ne desen;
Bu rezâlet beni meyus ediyor âfiden.
Hâle baktıkça adam kahroluyor, elde değil;
Bizi kim kurtaracak, var mı ki bir başka nesil?
--Asım'ın nesli, Hocam,
--Nerde!

--Hayir, haksızsın!
Galiba oğlan'a bugünler pek fazla hırsın?
--Asım'ın nesli... diyorsun. Ne uzun boylu hayâl!
--Asım'ın nesli münkaad olacak istikbâl.
Sana vicdânımı açtım okudum, dinlesene;
Söyleten başkasıdır, bakma, Hocam, söyleyene.
--Ne kehânet bu?

--Bilirsin ki değil mütâdım.
--Güzel amma, ne faziletleri var evlâdım?
Cepheden cepheye arslan gibi hiç durmayarak.
Yine vardır bir ölüm korkusu arslanda bile;
Yüzgöz olmuş bu çocuklar ölümün şahsiyle!
Cephenin her biri kit'ada, etrafı deniz;
Kara dersin daha dehşetli: Ne yol var, ne de iz.
Harekâtın görüyorsun ya, Hocam, en kolayı,
Yalınayak Kafkas'ı tutmak, baş açık Sînâ'yı!
Yapılır zannediyorsan, bakalım, sen de soyun...
Kit'a kapmak köşe kapmak değil artık bu oyun.

Akif, Asım'dan beklediklerini de şu mısralarla belirtir:
Sade Garb'ın, yalnız ilmine dönsün yüzünüz.
O çocuklarla beraber, gece gündüz, didinin!
Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin!
Fen diyârından sızan nâ-mütenâhi pınarı.
Hem için, hem getirin yurda o nâfi suları.
Aynı menbâları ihyâ için artık burada.
Kafanız işlesin, oğlum, kanal olsun arada.

Kısacası fazla konuştum, özür dilerim. Üç temel unsur istiyor
Akif. Sıhhat ve zindelik, iman ve ilim. Teşekkür ederim. Beni
dinlediğiniz için sağolun...

Ahmet Güner: Efendim, Sayın İhsan Toksarı, Akif'in dini hayatı
üzerine konuşacaklar. Bundan önce ben, müsaade ederseniz,
Mehmet Kaplan Bey'in konuşmasında geçen "İslâmiyet çöküş
safhasına girmiştir" sözü ile ilgili düşüncemi açıklamak istiyorum.
Zannediyorum bu sözden, o çağdaki müslümanlarla İslâ-
miyet arasındaki manevi bağların zayıflaması, belki
müslümanların çoğunlukta olduğu devletlerin ve toplulukların
teknolojik bakımdan biraz geri oldukları kastedilmiştir.

Mehmet Kaplan: Biraz değil efendim, Müslümanların, artık müslü-
man olmadığı kanaatinde Akif açıkça. Hakiki İslâmiyet Japon-
larda diyor. Adamlar Müslüman değil ama İslâmî yaşıyorlar.
Yani İslâmiyet'in Âkife göre bir şekli var. İslâmiyet'in , diyor,
ruhu, özü gitmiş kalıbı kalmış diyor. Bütün İslâm Âlemini dolaşı-
yor, biliyorsunuz. Süleymaniye Kürsüsünde nereye gitsen,
nerede bir müslüman varsa, orada meskenet var, diyor.
Ahmet Güner: Teşekkür ederim efendim. Buyrun Sayın Toksarı.

İhsan Toksarı

ÂKIF VE İSLÂM

"Âkif başta İslâm, imân der.
Bunun arkasından insanlık der,
ilim der. İlimle sadece İslâmî
ilimleri kastetmez. Avrupa'nın
ilmini, fennini, tekniğini almamız
ister. Ama alırken kendi mahiyeti-
mizi, ruhumuzu, dinimizi, örfü-
müzü, âdetlerimizi terkmemizi
kaydeder."

İhsan Toksarı: Efendim. Üstadımız Prof.Mehmet Kaplan'dan
sonra konuşmak benim için bir talihsizliktir. Hocamız hakikaten
Akif'in edebiyatının, hayatının bir otoritesidir. Ben, sadece Akif
in dini hayatında bazı noktaları ele alacağım. Mehmet Akif,
Fatih'te dünyaya gelmiş, müderris (Bugünkü tabirle Profesör)
bir babanın evlâdıdır. Ailesi tamamen İslâmî hayata bağlı. Akif
babasından küçük yaştan itibaren devamlı Arapça dersi almak-
tadır. Rüştüye giderken de Fatih Camiinde ders veren müderris-
lerin derslerine devam eder. Arapçaya ve Arap edebiyatına o
kadar vâkıftır ki Muallakat-ı Seb'a (Kâbe'ye Asılmış Yedi Siir) yı
rahatça okuyabiliyor. Muallakat-ı Seb'a'nın dili son derece ağır
Arapçadır. Akif bunu rahatça anlıyor ve mânâsını üniversitedeki
talebelerine izah ediyordu. Ancak Arapçayı bu kadar bilmesinde
rağmen İslâmî ilimlerin bazı kollarında meselâ, fıkhîta, hadiste,
tefsirde, kelâmda bir otorite değildi. Çünkü buna vakit bula-
madı. Fakat hadiste gerçekten büyük otorite sayılan Buhârî
mütercimi Ahmet Naim Efendi ve dokuz ciltlik Kur'an Tefsirini
yazan Elmâlî Hamdi Yazır gibi o devrin büyük ilim adamları ile
yakın arkadaşlığı var. Onlardan devamlı istifade ediyor. Biraz
önce üstadımızın da dediği gibi Akif öyle bir devirde qelmîş ki
İmparatorluk hatta bir noktada İslâm Âlemi çöküş halinde. Bu
arada bir takım cereyanlar çıkmış: Bir yanda "İslâmî toptan
kaldırılalım, hayat hakkı tanımayalım" diyenler, "İslâmın ana
esaslarını değiştirelim" diyenler. Öte yanda İslâmî olduğu gibi
kabul edenler. Ümitsiz olanlar, kabul edip müdafaa edenler...
Akif, İslâmî gerçekten yaşanmadığı bu çağda şu şekilde feryad
eder:

Müslümanlık nerde? Bizden geçmiş insanlık bile
Âlem aldatmaksız maksat, aldanan yok nâfile

Kaç hakiki müslüman gördümse hep makberdedir
Müslümanlık bilmem amma galiba göklerdedir.

Ve bu arada "ne yapalım?" diye çeşitli çareler, tedbirler
düşünülür. Akif, İslâm'ın ilk devrine dönülmesini, Peygamber
devrine, ashab devrine dönülmesini teklif eder:

Eşref Edip-Mehmed Âkif

DOĞDUĞU EV

Sarıgüzelde Sarı Nasuh mahallesi. 12 numaralı ev.

60 yıl evvel, sarıklı bir adam her sabah bu evin kapısını açar, bir oğlanla bir kızı elele tutuşturarak sokağa emanet eder.

Erkek çocuk Akiftir, kız da Akifin hemşiresi Nuriye.

Bu evde selâmlık kapı aralığından ibaret. Bütün ev harem.

İçindekilerin beş vakit namazlarını kazaya bırakmadıkları rahat ev... Tavanları secdeyle kubbeleşen odalar...

BURSALI HAFIZ

45 yıl evvel, bir sabah, bir adam Edirne'de Selimiye camiinin minaresinde ezan okuyor, bu ezanı Âkif Karaağaçta duyuyor. Bu sesin sahibi Bursalı Hafız Eminle o sabahtan sonra Âkif, artık dosttur; ve onun adı artık "bizim Bursalı"dır.

**ÂKİF'İN
ŞAHSİYETİNDEN
ÇİZGİLER...**

Eğer çiğnenmemek isterlerse seylâb-ı ayyâma;
Rücu' etsinler artık Müslümanlar Sadr-ı İslâm'a

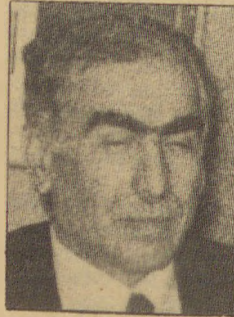
Biraz önce kıymetli hocamızın buyurdıkları gibi Akif "başta İslâm, İman" der. Bunun arkasından "İnsanlık" der. "İlim" der... İlimle sadece İslâmî ilimleri kastetmez. Avrupa'nın ilmini, fenini, tekniğini almamızı ister. Ama alırken kendi mahiyetimizi, ruhumuzu, dinimizi, örfümüzü, adetlerimizi terketmememizi kaydeder.

(Sayın İhsan Toksarı konuşmasının bundan sonraki bölümünde Akif'in Muhammed Abduh ve Cemalettin Efgani ile olan münasebetlerini zikretti. Çanakkale Şehitleri şiirindeki "Bedrin Arslanları" ifadesini de izah eden Toksarı, konuşmasının son bölümünde Akif'in Kur'an Tercümesi'nin serencamını anlattı) Bir de Akif'in Tercüme meselesi üzerinde kısaca durmak isterim. Şimdi bazı kimseler anlıyorlar ki Akif tercümeden son derece ağır olduğu için çekindi. Akif'in tercümeden çekinmesinin iki sebebi var. Önce bir kere temelde Kur'an tercümesi fikrine katılmıyor. Ona Akif inanmış. Peki neden razı olur? Akif tercüme razı olmadı. Me'âle razı oldu. Yani ne demek istiyorum? Biliyorsunuz tercüme o metnin Türkçe anlaşılır şekilde izahı... Bu Kur'an için mümkün değil... Çünkü Kur'an'da öyle ayetler var ki Müteşabih ayetlerdir. Meselâ Elif, Lâ, M, Lim, Ha, Him, Yâ, Sin Bunun mânâsi verilmemiştir. Bu, ancak Allah ile Peygamber arasında bir şifredir. Bazı kelimeler vardır ki Kur'an'da zıt mânâya gelir.

Şimdi bütün bunlar varken sırf tercüme mümkün değil... Ancak Kur'an'ın tefsiri olabilir. Bu sebeple kabul etmiyor. Elmalı Hamdi Efendi diyor ki *siz meâlini yapınız*, "Ben onun tefsirini yaparım." diyor, *tamam, diyor, o zaman oldu.* Senin tefsirin içerisinde meali kabul ederim. Yoksa bugün olduğu gibi bir tarafta Kur'an'ın Kerim, yanında sadece meali olan şekli de Akif kabul etmiyor. Ancak Elmalı Hamdi Efendi tefsir ederse, onun tefsirinde mealinin yapılmayı kabul ediyor. Fakat merhum Hasan Basri Çantay hocam anlatmıştı: Biliyorsunuz Bülbül şiirini "Basri Bey oğlumuzu" der. Eski Balıkesir milletvekillerinden müfessir Hasan Basri Çantay ile Tacettin Dergâhında beraber kalırlar. O anlatmıştı, Akif bu meali oradan gönderdiği zaman Elmalı Hamdi Efendi hop oturdu hop kalktı... "Akif ne yaptın, ben yapamam bunu... Şimdi Akif'in yaptığı şu: Akif beş-altı ayeti alıyor. Hepsine birden mânâ veriyor. hepsini birbirine bağlıyor." Bu irtibatları ben tefsirinde nasıl gösteririm, tekrar nasıl izah

ederim" diye üzülüyor. Hamdi Efendi.

Akif sonra bundan da vaz geçti. O sırada doğrudan doğruya Türkçe Kur'an okutmak, tamamen Kur'an'ın aslını kaldırma, Türkçe ile onu ifade etme temayülü ve uygulamaları var. Akif ki Türkçe tercümesi bile olmaz derken, kendi mealinin alıp da bunu Kur'an yerine koyacaklar şeklinde haberleri duyar duymaz derhal vazgeçiyor. Ve hatta o kadar enterasan ki o zaman yine Hasan Basri Çantay hocamdan duydum. 1000 lira almıştı, bu meali yapmak için, 1000 lira bugün sarı liraya vurduğumuz zaman 25 milyon eden bir para. Ama bunu Akif avans olarak almış. Eşref Edip merhuma vermiş. Sebîl ü-Rüşad'ın çıkması için, ama harcanmış... Tekrar iade etmek icabettiği zaman Elmalı Hamdi Efendi tefsir için aldığı tamamen Akif'in yerine yatırıyor. İşte bu şekilde Akif dinine son derece bağlı, İslâmî meselelerde son derece hassas, onu yaşayan ve yaşatmak için çalışan bir kimsedir. Çok teşekkür ederim.

**Emin Işık
ÂKİF VE GENÇLİK**

"Âkif, devrinden şikâyetçiydi. Fakat söyledikleri sadece kendi devrinin olayları ve gerçekleri değildi. Bütün devirler için olan şeylerdi."

Millî kültür, millî edebiyat millet demektir. Millî şahsiyeti yoğun, halkı millet yapan manevi kuvvet millî edebiyattır. Millî kültürün millî edebiyatın zayıflaması, fakirleşmesi doğrudan doğruya millî şahsiyetin zayıflaması, deienere olması sonucunu doğurur. Millî Edebiyat millet ruhuna bağlı millî karakteri sağlam nesiller yetiştirmeğe yarar. Kültürünün kaybeden, millî edebiyatını kaybeden bir cemiyet, kendi insanını kendi öz evlatlarını kaybediyor demektir. Özellikle bu giriş yapıyorum. Çünkü millî edebiyat, hatta bütünüyle edebiyat bizzat millî eğitimin kendi bünyesi içerisinde horlanırlar bir durum almıştır. Ve böylece Türkçeyi bilmeyen hatta yazdığı rapor dahi okunma-

AÇIK OTURUM

yan koca koca adamlar yetişmiştir. Böylece ne dili, ne ifadesi olmayan bir zat hatta vekil olmuştur. Milli edebiyatın gayesi inançları, milli ve ahlaki değerleri yaşatmaktır. Milli telâkkileri, milli zevkleri ayakta tutmak ve bunu gelecek nesillere aktarmaktır. Edebiyat insana, insanın eğitilmesine yönelir. Ve böylece insanları yönlendirmeğe çalışır. Edebiyat zaten edeb kökünden gelir. Terbiyevi özelliği vardır. Edebiyat, sinema v.s... her tür sanat faaliyetinin terbiyevi karakterini bizden başka kavramamış hiçbir toplum yoktur zannediyorum. Komünist dünya olsun, batı dünyası olsun, kendi insanına edebiyat yoluyla millî karakterini vermeğe ve onunla kazanmağa çalışıyor. Bu özellikleriyle Akif, bizim yüzde yüz milli şairimizdir. Nesli kurtarmak için önce ona ruh ve yön verecek edebiyatı kurtarmak gerekir. Şehvet, sefalet ve kin dolu, sözüm ona "yapıt"larla yüksek idealler vermek mümkün değildir. Milletin en büyük milli serveti bizzat insan unsurudur. Onun da en güçlü, en taze kuvveti gençliktir. Gençliğin önemi çok eski devirlerde biliniyordu. Atları için pahalı bacıklar tutan ve çocukların eğitimine fazla önem vermeyen Atinalılara Sokrates şöyle diyor:

"Çocuklarınız allarınız kadar da mı önemli değildir" Kur'an-ı Kerim bir din kitabıdır. Ancak onun iki büyük özelliği ilk olarak göze çarpmaktadır. Birinci özelliği din kitabı olduğu halde bir edebi mucize olarak gelmiştir. Edebiyat açısından mucize olma özelliği son derece nadirdir. Allah kendi katından indirdiği kelâma sanat-estetik katıyor. Erişilmez özelliği kazandırıyor. Ve Allah örnek oluyor. Bizzat kendi kelâmıyla... Bir şairimiz "Allah katında sözden daha kıymetli bir şey olsaydı söz yerine o inerdi" diyor. Rahman suresinde "beyan" ilminin, yani edebiyatın tıpkı insanın yaratılışı gibi ilahi rahmetin bir eseri olduğu açıklanıyor. Bizzat hilkat kadar önemli bir hadisedir.

İkinci özelliği, Kuran doğrudan doğruya insanı ele alıyor. Bildiğiniz gibi Tevrat kainatın yaratılışıyla söze girer. İncil Hz. İsa'nın soy kütüğüyle başlar. Kur'an-ı Kerim ilk ayetle, insanın kendi yaratılışını bizzat kendi varlığını tanımasını, onu anlamasını ister. Fatih'a'dan sonra gelen ilk surede söze mümin kafir ve münafık diye insanı din açısından tasnif ederek girer ve hemen arkasından, daha sayfalar bitmeden insanın yaratılışında meleklerin ona secde ettiğini, bu secdenin de mazharı esma' olmasından dolayı yapıldığını, yani kültür özelliğinden insanın değeri olduğunu, kültür özelliği kazanmamış, mazhar-ı esma olmamış insanın hayvandan aşağı durumlara düşebileceğini belirtir. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de başka yerlerde de gösterilmiştir. Bütün söyledikleri şeylerde insan ve edebiyat bütünleşmesi, insan ve kültür bütünleşmesi, cemiyet, millet ve milli şahsiyet bütünleşmesi vardır. Bütün bunlar, terbiye ve edebiyatın terbiye edici özelliği sayesinde gerçekleşmektedir. İnsanın değeri ve yükselmesi kültür sayesinde olduğu gibi alçalması bundandır. Nesli yok etmek, helâk etmek isteyenlerin kültürü yıkmak ve yok etmekle işe başlayacaklarına dikkat çeker, Kur'an-ı Kerim'de müslümanların bu konuda uyanık olmaları gereği üzerinde durulur. Aynen Bakara suresinin 204 ve 205. ayetlerini okuyorum. Sanki bugün milletimiz ve gençliğimiz üzerinde oynamak istenen oyunu bizzat tarif ediyor:

"İnsanlar içinde öyleleri de vardır ki dünya hayatı hakkında boş şeyler söyler ve seni hayran bırakır. Üstelik sözlerinde samimi olduğuna Allah'ı da şahit tutarak konuşur. İşte bu, düşmanların en azıdır. Böylesi, bir iş başına geçtim artık var gücüyle yeryüzünde fesat çıkarmağa çalışır. Kültürü bozup, nesli helâk etmeğe uğraşır. Aynen bu ifadedir:

"Li yühlikel harsa ven nesle"

Önce harsı, sonra nesli. Hars dediğimiz bizzat kültürdür. Allah fesadı sevmez. Kur'an-ı Kerim gençliğe ayrı bir önem verir. Putları kıran İbrahim'den söz ederken Cenabı Hak mealen:

"Bir genç var ki kendisine İbrahim derlerdi" buyurur. Gençlik özelliğini kendi isminden önce zikreder. Yine Hz. Musa'nın yanında çalışan Yûşa peygamberden, Kur'an-ı Kerim'de ismi hiç geçmediği halde "genç" diye bahsediliyor.

Peygamber efendimizin etrafına toplanan ilk müslümanların büyük çoğunluğuyla gençlerden mevdana geldiğini unutmamak gerekir. Anadolu'nun islâmlaşması hareketinde Ahilik ve fütüvvet teşkilâtlarının önemli rolü de gözden uzak bulundu-

rulmamalıdır. Bütün ideolojiler gençliğe can simidi gibi sanılmaktadır. Kendi gençlerine milli ruh ve milli ideoloji veremeyenlerin gençlerini yabancı ideolojilerin kucağına nasıl kendi elleriyle teslim ettiklerini ve bu duruma düştüklerini en acı örnekleri ile bizzat günümüzde görmekte ve yaşamaktayız. Yağmur dinmiş gibi görünüyor amma henüz bulutlar memleketimizin ve gençliğimizin üstünden dağılmış değildir. Sadece yağmur dinmiş gibi görünüyor. İlk şimşek çaktığı zaman da bu fırtına kopacaktır. Akif'in zamanında millet ruhuna yabancılaşma henüz züppelik seviyesindeydi. Zamanımız da olduğu gibi tehlike boyutlarını bulmamıştı. Mahalle kahvesinde ortaya serdiği küstah ve saygısız tipler ile Üsküdar iskelesinde açıkça araç yiyen züppelere ders verecek, haddini bildirecek Âsım'lar vardır o devirde. Çanakkaleyi ve İstiklâl savaşını yapan, vatan sevgisinin imandan olduğuna inanan Âsımlar. Bunun yanında, çocuk denecek yaşta çalışmak zorunda olan ve pazardan pazara kopuşan fakir çocukların sayısı da şimdiki kadar değildi. Şimdi büyük şehirlerin simiği, işportacı, tombalacı adı altında nasıl küçük çocuklar tarafından işgal edildiğini, hatta Vatan Caddesinden geçerken, o miniminiler, ellerinde silecek bezlerle, yağmur altında ve hatta can pahasına, koşuşup bir sefalet seli halinde bütün memleketi bütün şehri istila etmiş değildi, tek tük münferit vakalardı. Fakat bu münferit vakalar bile bir milli vecd içerisinde Akif, gözler önüne sermektedir. Eğer şimdi olsaydı ve bu manzaraları görseydi, gençliğin içine düştüğü sefaleti, çocukların bu hallerini her halde daha büyük ölçülerde anlatırdı. Yani sefalet eksilmişi değil. Akifler yok, onu demek istiyorum... Daha fazlasıyla mevcut şimdi sefalet, tehlike, perişanlık; ama bunu dile getirecek, gerçekçi bir dille vatan aşkıyla, din, iman millet adına, istismar etmeden, doğru ifade edip, tesbit edip yerine getirecek maalesef Akif'lerimiz yok. Aile ve mektep, mabed ve pek çok müesseses henüz Akif'in devrinde nezaketini korumaktaydı. Temizdi. Rüşvet böyle bütün müesseselere girmiş değildi. Belki tektük yine münferit vak'alar halindeydi. Buna rağmen gördüğü tektük sefalet olayı, Akif'i çığına döndürmeye ve feryat ettirmeye yetiyordu. Hasta, Küfe, Hasır, Mahalle Kahvesi ve Köse İmam'la işte bu münferit denilebilecek olaylar dile getiriliyor. Ama gerçek, bir milli aşk içinde dile getiriliyor. Milli bir ızdırıp içerisinde dile getiriliyor. Akif, devrinden şikâyetçiydi. Fakat söyledikleri sadece kendi devrinin olayları ve gerçekleri değildi. Bütün devirler için geçerli olan şeylerdi.

Safahat'ta belirtilen bunca ıstıraplı olaylara ve çöken imparatorluğa rağmen Âsım gibi güçlü ve imanlı bir nesil yetişmiştir. Ve Âsım'ın nesli büyük imtihandan alınının aklıyla çıkmıştır. 300 bine yakını Çanakkalede şehit olmuştur. Sakarya'da, Dumlupınar'da da vatani kurtaran yine o nesildir. Ve şimdi onlar "Peygamberin ağuşunda" Akif'in ifadesiyle huzur içerisinde uyumaktadırlar. Peygamberin kucağına kavuşmuş bulunuyorlar. O devirde yalnız vatan tehlikesideydi. Bir de devlet yıkılıyordu. Fakat şimdi dini inançları, manevi ve ahlaki değerleriyle dili ve edebiyatı ile topyekün kültürümüz ve topyekün milli değerlerimiz tehlike içindedir. Tehlike ve sefalet son haddine ulaşmıştır. Hani memleketin Akif'leri, hani milli ruh ve milli edebiyatın sahipleri ve bekçileri? Saygı ve hürmetlerimle...

ÂKİF'İN ŞAHSİYETİNDEN

CEVDET

PAŞA

-ÂKİF

Cevdet Paşa Kur'an nâsindir. Âkif Kur'an şâiri.

Ancak ikisinin arasında fark var; Kur'an, Cevdet Paşa'nın yalnız kültürünü, Âkif'in kültürle beraber seciyesini de yaptı.

Ahmet Güner

ÂKIF'İN MESAJI

“Mehmet Âkif sırça köşküne çekilmiş, şairâne bir şekilde hayâlhânesinde bulabildiklerini edebiyat ve san'at âleminde his mahsulleri olarak verenlerden değildir. O, cemiyetin, milletin, yaşayan diri organizmanın bir parçasıdır.”

Efendim çok kısa bir iki hatırlatma da ben yapmak istiyorum.

Efendim, Mehmet Akif'i anma toplantılarının, hakkında yazılan kitap ve makalelerin, başta hatırlatma ve hatıralarını anma gibi yanı vardır. Mehmet Akif için konuşulup yazılırken, milli ve dini hayatın, cemiyet meselelerinin günümüzdeki görünüşleri hakkında da konuşulmuş olur. Çünkü Mehmet Akif'in misyonu bitmemiştir. Çünkü onun kavgası sadece yaşadığı yılların değil, bu günün de ve gelecek günlerin de meselelerini ihtiva eder. Onu anmak, onun için konuşmak, kim olursa olsun günün meseleleri hakkında, temel meselelerimiz hakkında fikirler söylemek demektir. Bu toplantı bile bunun çok güzel, veciz ifadesi oldu. Arkadaşlarımız Akif'den bahsederken dolaylı olarak günümüzün meselelerine temas etmek zorunda kaldılar. Mehmet Akif sırça köşküne çekilmiş, şairâne bir şekilde, hayalhanesinde bulabildiklerini, edebiyat ve sanat âleminde, his mahsulleri olarak veren yüzlerce örnekten biri değildir. O cemiyetin, milletin, yaşayan, diri organizmanın bir parçasıdır. O cemiyet milli ve manevi değerleri istikametinde yürüdükçe, değişmeyen iç ve dış dertleri süregeldikçe, Mehmet Akif'te yaşayacak, konuşulacak ve hatırlanacaktır. Mehmet Akif'in şairanelikten kaçtığı kesindir. Koca şark, ebedi bir meskenet içinde iken, yapılacak bunca iş varken, Mehmet Akif gibi bir hayat adamı, cemiyet adamı, şairanelikle hayal ve fantazi ile vakit öldüremezdi. Nitekim Mithat Cemal şöyle diyor:

“Mehmet Akif'e göre sanat sanat için değildir. Sanat hayat içindir. Bu yüzden Mehmet Akif'in hayalle işi yoktur” Çünkü İslâm gerçektir, yaşayandır, gelecektir. Millet ise canlı bir organizmadır. Mehmet Akif'in yaşadığı günler, bu milletin binbir dertle, haksızlıkla cehalet ve hamaklıkla içiçe olduğu bir devirdir. Millet içerden ve dışardan hançerlenmektedir. Milli ve dini gayret içinde olan bir insanın bu gerçekler karşısında, hayalhanesine çekilip şiirler yazması mümkün değildir. Mehmet Akif misyonunun farkındadır. Ve bütün hayatı boyunca sadakatle, feragatle bu misyonu yerine getirmeğe çalışmıştır. Zaten o, yazdığını yaşayan, yaşa-

dığını yazan bir sanatkârdır. Onda hiçbir şey nazari değildir. Akif ancak çok kötümser olduğu, çok ümitsiz olduğu ender anlarda hislerine uymuş, o anlarda şairaneliğine sığınmıştır. Bu geçicidir. O hayali bilerek şiirden uzaklaştırmıştır. Yoksa “Tülle-nen mağribi akşamları sarsam yarana” gibi bir mısra söyleyebilen bir sanatkârın hayalle alışverişi olmaması mümkün mü? Zaten itira-
f ediyor.

**Hayır hayal ile yoktur benim alış verişim
İnan ki her ne demişsem görüp de söylemişim.**

Mehmet Âkif dini ve milli öfkemizin şairidir. Muhteşem bir mazinin, en son ve en müteakim dinin fazilette yoğunlaşmış ve tarihi imtihanlardan geçmiş bir milletin içine düştüğü durum onu coşkunun bir öfkeye sürüklemiştir. Bu öfkenin, bu şiddet ve celâlin temelinde millete, İslâmiyet'e, tarihe, milli ve manevi değerlere, medeniyetin ortak miraslarına, ilme ve fenne inancın ve bunların iyi olduğu gerçeği yatmaktadır. Onun İslâmi coşkunluğu gerçeğin ve geleceğin farkına varmaktan, bunun gecikmesinden doğan bir ruh coşkunluğudur. Ve bu yüzden Mehmet Akif bu gecikme yüzünden her şeyi hücum eder. Ahmaklık, budalalık, riyakârlık, tembellik, zalimlik onun baş düşmanlarıdır.

Mehmet Akif'in öfkesi yaşayan bir öfkedir. Biz bunun yakın misallerini gördük, yaşadık. Asım'ın nesli meselesi Mehmet Akif'in öfkesi zevkle devam ettikçe, kavgasının manâsı hergün daha iyi anlaşıldıkça, insan yönü, şahsiyeti pırl pırl ortaya çıktıkça yenileşmesi de devam edecektir. Edebi şahsiyetinin milli ve dini rütbelerini bir yana ayırınız. Ortada sadece fert olarak, sade vatandaş olarak kalsın, Mehmet Akif, bu haliyle de ideal bir insandır. Kitaplarımız temizlik, doğruluk, şeref ve vekar duygusu, yardımseverlik mertlik ve yiğitlik için ne idealler koyduysa hayat, hürriyet, merhamet ve adalet duygusu için ne tarifler yaptıysa, Mehmet Akif bunları hayatın her dakikasında yaşamış, yaşatmış ve yaymıştır. O bir insanı kamildir. Mehmet Akif adeta bütün belâları sırtlamış gibidir. Bir yandan dışarıya, “yenilmeyiz biz” diye haykırırken, içeriye dönük “ey elleri bögüründe yatan şaşkın adam kalk” diye bağırır. Milli mücadele merkezine, Ankara'ya, herkesten önce o koşmuştur. Kurtuluşun sonraki mücadelesi ise fen, terakkî, tahsil, ticaret, sanatı ve ilim içindir. Gayretinin kaynağı, aziz dini ve sevgili milleti olan bir kimsenin, Türk ve İslâm dünyasının birbiri ardına gelen felaketlerle en çok yanıp yıkıldığı bir dönemi görüp yaşaması fikir ve sanat hayatımızın trajik anlarındandır. Bir yandan aksiyonun içinde ve en önünde, öte yandan felsefe ve fikri noktalardan hezimetin sebeplerini araştırıyor. Felâketlerini bedeni ile göğüslüyor. Beyniyle sebepleri ve çareleri bulup gözler önüne seriyor.

Mehmet Akif doğumundan ölümüne kadar ideal bir vatandaş mücadelesi vermiştir. Kahraman değildir. Olmaya da niyeti yoktur. O zamanlar cemiyetin nasıl kavram kargaşası nasıl bir cehalet anlayışsızlık ve vurdumduymazlık içinde olduğu şundan anlaşılıyor ki, makulu doğruyu ve iyiyi tesbite çalışan bu insan çağında ancak bir kahramanın ifade edeceği bir misyonu yerine getirmiştir. Eğer Mehmet Akif yine ise -ki öyledir- bu Mehmet Akif'in misyonunun bitmediğini gösterir. Çünkü onun teşhisleri devam etmektedir. İstirapları, isyanları, öfkesinin sebepleri devam etmektedir. Akif'in anıtı ancak bu kavgaya mesut sonla bittiğinde dikilmiş olacaktır. O hâlâ aramızda, yanımızda kalmayı tasarlamaktadır. Tefik Fikret'in defteri kapanmıştır. Çünkü o bir batşın temsilcisiydi. Mehmet Akif ise yeniden doğuşu müjdeleyendi. Zulmet günlerinin bu coşkun öfkesi, ümidini hiçbir zaman kaybetmemiştir. “Müebbet bir bahar” diye üç kelime geçiyor Safahatta: Şu iki beyit bütün hayatının ve mücadelesinin özeti ve belki de bize mirasıdır.

**Doğrudan doğruya Kuran'dan alıp ilhamı
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâmî...**

Bunun mânâsı gayet açıktır. Büyük bir tez vardır beytin içinde... İkinci beyit de şudur:

**Halık'ın nâmüenâhî adı var, enbaşı Hak
Ne büyük şey kul için hakkı tutup kaldırmak.**

Bize kalan bunlar ve bu prensip, hep yeni her zaman yenidir, her zaman geçerlidir. Mehmet Akif bunun için bizim en yenimiz, en ilerimizdir. Teşekkür ederim...

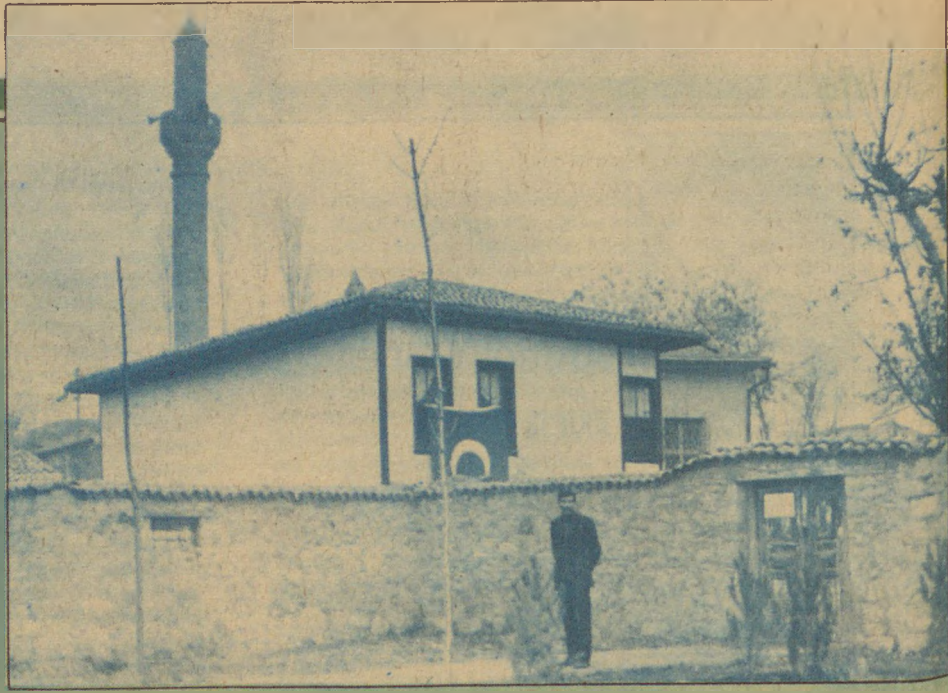
ÇİZGİLER...

SESSİZ VE KONUŞKAN

Kalabalıkta “yok” denecek kadar sessizdi. O, kendisi ile iki kişi olduğunuz zaman “var”dı. Muhaverelerin sevimsiz gayesi olan “kendini göstermek” zaafına kaymiyarak konuşur, içiniz onun ufak cümleleriyle dolardı.

TÂCEDDİN DERGAHI VE YAZARLAR BİRLİĞİ

Hacettepe Üniversitesi tarafından müze haline getirilen Taceddin Dergâhı Yanındaki "Âkif Evi"

Âkif Enstitüsüne doğru

Yazarlar Birliği 1978 Ağustos'unda kurulduğunda, kurucu üyelerin ilk planladığı faaliyetler arasında Mehmed Âkif'in anılması da yer alıyordu.

Bu anmanın büyük İslâm şairinin hâtırasına en uygun tarzda gerçekleştirilmesi ve gelenekleştirilmesi kararlaştırıldı. Anmalar merhumun vefat tarihi olan 27 Aralık'ta ve Millî Mücadele yıllarında Ankara'da bulunduğu sırada ikamet ettiği Taceddin Dergâhı'nda yapılacaktı. İlmî bir seminer olarak düşünülen ilk toplantı için hemen harekete geçildi.

İlk elde, Kültür Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü'ne müracaat edildi. Kültür Bakanlığı, bu konuda bir çalışması olmadığını, yapacak bir toplantı için de salon tahsis edilemeyeceğini bildirdi. Hacettepe Üniversitesi ise, Taceddin Dergâhı'nın sürekli açık olmadığını, ısıtılmadığını

o yüzden, toplantı için müsait bulunmadığını, ancak belirtilen günde ziyarete açık tutulacağını bildirdi.

Ankara'da bulunan Yazarlar Birliği mensupları 27 Aralık 1978 sabahı Taceddin Dergâhı'na giderek Mehmed Âkif'i andılar, ruhuna Fatiha okudular. Yazarlar Birliği Başkanı kısa bir konuşma yaparak Kültür Bakanlığı yetkililerinin millî kültürümüzün bu büyük şahsiyetini unutturmak için hususî bir gayret gösterdiklerini, Yazarlar Birliği'nin M.Âkif'i anma hususundaki teşebbüslerinin bakanlık tarafından engellendiğini, buna rağmen Âkif'in düşüncesinin ve mücadelesinin yaşatılacağını ifade etti.

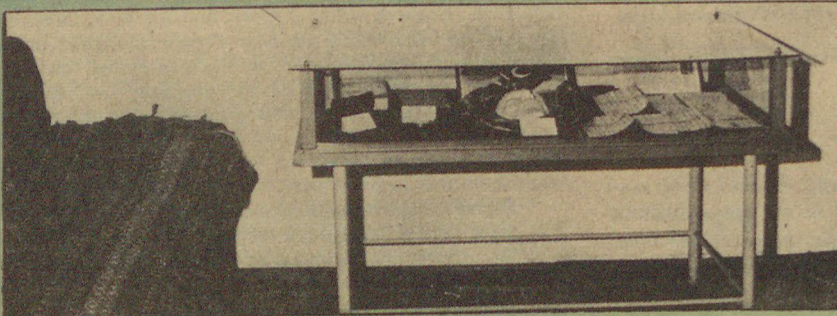
Böylece, bir gelenek için mütevazı ve sessiz bir adım atılmış oluyordu.

Ertesi yıl (1979) yapılan toplantı daha geniş yankılar buldu. Bu toplantıya Kültür Bakanı Tevfik Koraltan,

Müsteşar Prof. Emin Bilgiç ve Müsteşar muavini Yavuz Bülend Bâkiler de katıldılar.

Toplantıyı açış konuşmasında Yazarlar Birliği Başkanı D.Mehmet Doğan, Türkiye'de takip edilen yanlış eğitim ve kültür siyaseti neticesinde nesillerin millî değerlerimize yabancılaştığını, bu yüzden bazı çevrelerin İstiklâl Marşı'na karşı davranışlar içine girdiklerini söyledi. Doğan, İstiklâl Marşı'na karşı tavır takınanların, onda terennüm edilen kuvvetli iman, her türlü emperyalizmi reddeden fikir ve hürriyet aşkından tedirgin bölücü ve komünist mihraklar olduğunu belirtti. Doğan, konuşmasının devamında resmî kuruluşların M.Âkif'e karşı gösterdikleri ilgisizlikten yakındı ve Kültür Bakanlığı'nın yeni idarecilerinin bu durumu düzelterek büyük şairimizin eserlerinin güzel, temiz ve ucuz baskılarını yaparak bütün vatandaşlara ulaştıracak faaliyetler içinde bulunmalarını temenni etti.

Daha sonra konuşan Kültür Bakanı Tevfik Koraltan, Mehmed Âkif'in büyük sanatkar ve insan şahsiyeti üzerinde durdu. Kültür Bakanlığı'nın O'na ve eserine gereken saygıyı göstereceğini ifade etti. Kültür Bakanlığı Müsteşarı Emin Bilgiç de Mehmed Âkif'in eserlerinin Bakanlıkça yayını konusunda başlattıkları çalışmalarını devam ettireceklerini ve yakın zamanda neticelendireceklerini, Tâcet-

Mehmed Âkif'in Ankara'da iken ikamet ettiği ve şimdi müze haline getirilen ev. Müzede Âkif'in özel eşyaları ve bir de maski bulunuyor.

tin Dergâhı'nın da devamlı açık tutulabilmesi için Bakanlıkça devralınmasına çalışıldığını söyledi.

12 Eylül'den sonra bir süre bütün dernek faaliyetleri men edildiğinden 1980, 27 Aralık'ta toplantı yapılmadı. 1981, 27 Aralık'ı merhumun vefatının 45. yıldönümüne rastlıyordu. Yazarlar, üniversite mensupları, seçkin bir aydın topluluğu yanında semt sâkinlerinin de katıldığı çok canlı bir toplantı yapıldı. "Mehmed Âkif'de şahsiyet ve şahsiyetçi tutum" konusunda Süleyman Hayri Bolay (Doç. Dr.), "Mehmet Âkif'in Milli Mücadele sırasındaki çalışmaları" konusunda Ayvaz Gökdemir ve Yahya Yalçıntürk birer konuşma yaptılar. Daha sonra Danışma Meclisi üyesi Mehmet Pamak kısa bir konuşma yaptı. Tâceddin Camii vazifelilerinden Ali Gürgenci Dergâh'a layık olduğu ilginin gösterilmesini istedi. Başında ve sonunda Süleyman arabulan tarafından Kur'an-ı Kerim okunan toplantı sırasında Rıdvan Çongur M. Âkif'in Tâceddin Dergâhında yazdığı şiirleri okudu, İsmail Coşar da "Çanakale Şehidleri" şiirini seslendirdi.

1982 de yapılan toplantı, Tâceddin Camii müezzininin Kur'an-ı Kerim okuması ile başladı. Daha sonra Birlik Başkanı D. Mehmet Doğan bir konuşma yaptı. Doğan, Mehmed Âkif'in yaşayışı ve eserleriyle tam bir örnek şahsiyet olduğunu belirterek, eserlerinin ve örnek kişiliğinin genç nesillere yansıtılması gerektiğini söyledi.

Yazarlar Birliği'nin bu maksatla, Mehmed Âkif'in doğumunun 110. yıldönümü olan 1983'te ilmi bir toplantı yapacağını belirten Doğan, "Mehmed Âkif Enstitüsü" kurma çalışmalarının da devam ettiğini belirtti. Daha sonra Yahya Akengin "Mehmed Âkif'de sosyal gerçekçilik" konusunu işleyen bir konuşma yaptı. Rıdvan Çongur, Muh-sin Demirel ve İsmail Coşar'ın okuduğu şiirlerden sonra, Tâceddin Camii müezzininin Kur'an-ı Kerim okuması ile toplantı sona erdi.

Tâceddin Dergâhı, eski Ankara'nın büyük semtlerinden Hacettepe'nin sınırları içerisinde. bu semtte iki tarihi yapı bilhassa dikkati çeker. Fatih devri Anadolu Beylerbeyilerinden Karacabey tarafından yaptırılan cami ve Tâceddin Sultan Camii. Tâceddin Dergâhı bu camii'nin mütemmim cüzü. Milli Mücadele sırasında Ankara'ya gelen bazı kimseler burada misafir edilmiş. Mehmed Âkif'le Hasan Basri (Çantay) de bunlar arasında

Müzenin içinden bir görünüş

Âkif Enstitüsü teşekkül ettirmek için gayret gösteren Yazarlar Birliği yöneticileri Âkif Müzesi önünde

bulunuyordu.

Tâceddin Dergâhı, Cumhuriyetten sonra bütün benzeri müesseselerin akıbetine uğradı. Uzun süre ihmal edildi.

Mehmed Âkif 1936 yılında vefat etti. Olay resmî basında bir kaç satırla geçiştirildi. Resmî merasim yapılmadı. Ancak millet, şairini lâıyk olduğu ilgiyi göstererek uğurladı. Aradan on yıldan fazla zaman geçtikten sonra Ankara Belediyesi Mehmed Âkif'i hatırladı. Milli Mücadele yıllarında ikâmet ettiği Tâceddin Dergâhı'nın bulunduğu sokağa millî şairin adını verdi.

1970 lerde Hacettepe Üniversitesi semtinin bir kısmını istisnâ ederken Tâceddin Dergâhı'nı da "Mehmet Âkif Ersoy Müzesi" hâline getirmek üzere restore ettirdi. Şairin bazı zâti eşyası ile devrinin dekoru birleştirilerek bir müze meydana getirildi. Ancak, müzenin sürekliliği sağlanamadı.

Nitekim 1978 yılında ilk defa ziyarete giden Yazarlar Birliği mensupları Tâceddin Dergâhı'nı çok bakımsız buldular. Müze eşyaları sadece bu toplantı için alelacele yerlerine konul-

muştı. Birlik mensupları Dergâh'dan ayrılırken müze eşyalarının depoya taşındığını gördüler.

Mehmed Âkif'in müdafii olduğu fikirlere ve bağlı bulunduğu dünya görüşüne olduğu kadar hâtırasına da sahip çıkmak isteyen Yazarlar Birliği bir araştırma merkezi, enstitüsü kurulması için çalışmalarına girişti.

Böyle bir kuruluşun mekânı, içinde İstiklâl Marşı'nın da yazıldığı Tâceddin Dergâhı olabilir. Hatta oradan başka bir yer olamazdı. Böylece, Dergâh sürekli açık tutulabilir, dolayısıyla "Mehmed Âkif Ersoy Müzesi" isteyen herkes tarafından gezilebilir, görülebilir.

Yazarlar Birliği, maddî engelleri aştığı anda bu teşebbüsü kuvveden fiile çıkaracak bütün çalışmalarını tamamlamış durumda. Bütün millî kuruluşları bu konuda işbirliğine, dayanışmaya ve ortak harekete davet ediyoruz:

"Mehmed Âkif Ersoy Araştırma Merkezi" veya "Enstitüsünü" nü muhakkak kurmalıyız!

Yazarlar Birliği, Mehmed Âkif'in 110. yıldönümü münasebetiyle Ankara'da ilmi bir seminer yapacak. İstiklâl Marşının kabul edildiği 12 Mart günü Ticaret ve Sanayi Odaları Konferans Salonunda yapılacak toplantıya katılacak kişiler ve tebliğ konuları şöyle:

Taha AKYOL

Doğu ve Batı karşısında Mehmed Âkif
Mehmed AYDIN (Doç. Dr.)

M. Âkif ve İslâmiyet

S. Hayri BOLAY (Doç. Dr.) Aydınların yabancılaşması karşısında M. Âkif

M. Âkif'in basın hayatı ve Sebilürreşad
D. Mehmet DOĞAN M. Cemâl

Mehmed Âkif ve Millî Mücadele

Ahmed KABAKLI

Mehmed Âkif'in Mısır Günleri.

Çinuçen TANRIKORUR

İstiklâl Marşımızın besteleri dolayısıyla marş bestelerinde prozodî

Fevziye A. TANSEL

M. Âkif hakkında ele alınması ve incelenmesi gereken meseleler

Alemdar YALÇIN (Dr.)

I. TBMM. zaibatlarında Mehmed Âkif.

Uzun Vuran Gölge

Gültekin Sâmanoğlu

1970'den beri yazdığı şiirlerini topladı

YAKINDA ÇIKIYOR

Eşref Edip-Mehmed Âkif

ÂKİF'İN SANAT VE EDEBİYAT ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ

Üstad öyle derdi: Şiirin ilhamı azdır. Şiir çalışmakla, uğraşmakla olur. Zannederlerki şair tabiat karşısında oturur, ilhamlarını toplar, hemen kalemi eline alarak şiirini yazar. Hiç de öyle değil. Odaya kapanıp ter dökerek, düşünerek, yorulacak, uğraşacak. Yüz ter dökerek bir beyit meydana gelir. Ben manzaraları odama getirir, orada kafa yorardım. Ter döker, dört duvar arasında şiirimi yazardım.

Ben şiir yazmadan evvel çok düşünürüm. Tam bir mühendis gibi, bir mimar gibi. Bir bina başlayacağı zaman nasıl ki mimar evvelâ hayalimde kurarım. Şurada oda, şurada merdiven, şurada salon, şurada mutfak, şurada banyo... Plânını yapar, krokisini çizer, en sonra binaya başlar.. Tıpkı ben de böyleyim.

Ben bir eser yazmadan evvel bütün mukaddimatı hazırlarım. Eserlerime nasıl gireceğim, ne neticeye varacağım... Bütün bunları hayalimde kurarım. Önce sonra yazmaya başlarım. İstedğim neticeye varırım.

Buna bir misal isterseiz (Pertevsuz) teşbih edebiliriz. Güneşin dağınık hüzmeleri yakmaz. Fakat bu hüzmeler mihrak noktasına gelir de orada teraküm ederse yakar. İş o noktayı bulmaktır. Bütün mukaddimat bir nokta da tecemmu ederse şiir ancak o zaman müessir olur.

Asım için "Asım bu asrın neslidir" der. Öndan ümit beklerdi. (Asım)a çok ehemmiyet verirdi.

Asım'ın ikinci kısmı için çok düşünmüştü. Eserin bütün plânın hayalinde hazırlamıştı. İstanbul'a döner dönmez, bunu yazmağa başlayacaktı.

Plânı çok mükemmel çok yüksek. Asım Avrupa'dan dönüyor. İstiklâl Harbine iştirâk ediyor. Asım'ın bu muharebedeki yararlıkları... İstiklâl Harbinin büyüklüğü... Harbin bütün safahatı... Millet'in gösterdiği fedakârlık, kahramanlık... Tehlikeli zamanlar, acı tatlı günler... İnönü, Sakarya muharebeleri... Nihayet Büyük zafer... Bütün bunları tasvir ediyor. Asım, bir timsal. Faziletli, imân ve irfanlı kahraman Türk neslinin timsali! Asım, yükseliyor, bütün Şark milletlerine örnek oluyor... Matemli, felâketli sahifeler kapanıyor, şanlı bir refah, saadet devri başlıyor.

İşte Asım'ın ikinci kitabının plânı! Çok yazık ki, üstadın sıhhati bu eseri yazmağa müsaid olmadı.

Edebiyat kısmına gelince, üstad burada edebiyatı nasıl telâkki ettiğini gayet açık gösterdi:

1 - Şiir için, edbiyat için süs, çerez diyenler var. Karnı tok, sırtı pek milletlere göre bu söz belki doğrudur. Libas hizmetini, gıda vazifesini görmeyen edebiyat bize hiç söylemez.

2 - Hele "San'at san'at içindir" gibi yüksek nazariyeler bizim idrakimizin pek fevkindedir.

3 - Biz edebiyatın vatani olduğuna iman edenlerdeniz. O sebepten hiç bir milletin edebiyatını kendimize mal etmek istemeyiz.

Şarklılar her şeyde olduğu gibi edebiyatta da pek geri, garplılar her şeyde olduğu gibi edebiyatta da pek ileri. Biz onların edebiyatından yalnız sanat cihe-tile istifade etmek isteriz. Yoksa ecnebi emtiasını yerli meta yerine satmak istemeyiz. Eserlerimiz kaba sabadır. Lâkin yerli malıdır.

4 - Biz edebiyattan ahlâki, içtimâi bir faide bekleriz. Bizim içtihadımıza göre edebisizlik başladığı yerde edebiyat biter.

5 - İçtimâi derdlerimizi dökme, yaralarımızı açup göstermekten çekinmeyiz. Meramımız kendimizi değil, maskaralıklarımızı maskara etmektir. El birliğiyle insanlığa doğru yürümek isteriz.

6 - Bizim için halka söyleyecek eserler lâzım. Altı yüz bu kadar seneden beri yalnız havassı düşünme düşünme avam olmuş gitmişiz.

7 - Sadece yazmak bizim için asıldır. Ne zaman bu asıldan ayrı düşmüşsek, mutlaka muztar kalmışız.

8 - Hele dilimizin şivesini hiç bir ecnebi ayağa çiğnetmiyeceğiz. Zira şu hakikata iyice inanmışız dilsiz millet gibi şivesiz dil de yaşayamaz. Her dil kendi fitri şivesi dairesinde terakki eder. Lisanın şivesine uymayan eserler mahdut bir halk arasında bir müddet yaşar. Lâkin sonradan ölürgider."

Ömer Rıza yazıyor: "Üstad, İslâm-Türk tarihinden alınma bir vak'anın ilhamile bir

piyes de yazmak istediğini söylüyordu. Vak'a Ehlisalib harpler devrinden alınacak Eyüpoğlu Salâhaddin'in kahramanlıklarını anlatacaktı."

Bir gün lisanın sadeleşmesinden bahsolunuyordu. Ben dedim:

- Şimdi Türk edebiyatından arabî, farisî kelimeleri kaldırıyorlar. Bu hususta siz ne dersiniz?

- Biz bunu zaten yapıyorduk. Ancak, bu, birden olmaz. Yavaş yavaş olmak lâzım. benim safahatlarım sırasıyla tetkik olunursa görülür. Meselâ Asım diğerlerine nisbetle daha çok sâde ve Türkçedir.

Üstad Arab şuarasından mütennebiyi çok severdi. Çünkü onun şiirleri ahlâki ve hamasî idi. Üstada göre, "mütennebinin kasîdeleri insana ahlâk dersi verir. En hissiz yüreklerde maâliye meyl uyandırır. En yüreksiz mahlûklara hayatı istihkar edecek kadar celâdet bahşeder." (1)

Arab şuarasından bahsederken kafiyenin ne belâ şey olduğu, Arab şiirinin terekkesine bunun çok mâni olduğunu söylediler:

- Zaten Arab şiirinde bir mevzu' yok. Şair muhtelif şeylerden bahseder: Deveden, çölden, kabilesinden, gördüğü şeylerden... Ondan öteye geçemiyor. Yalnız bir kafiye var ki öyle müselsel gidiyor. Arab şiirinin belini büken bu kafiye dir.

Şair ewelâ kafiyeleri sıralar, sonra da bu kafiyelerle mukayyed olur. Bu kelimelerdeki kafiyelere göre beyitler uydurmaya çalışır. Kafiye hatırı için ne mevzu' tanır, ne de beyitler arasında münasebet düşünür.

Kafiye ise böyle belâ şeydir. On beyitten sonra en büyük şairi bile çok yorar. Onun için Türk edebiyatı o kafiyeyi kırdı. Eğer öyle müselsel kafiye ittibâ edileydi bu günkü eserler yazılmazdı...

Üstad kafiye den bahsederken meşhur Fransız şairi (Korneyl) in şiir yazarken nasıl kafiye aradığını hikâye eder.

Bir gün sordum: - Üstad, hiç gazelleriniz yok mu? Güldü: - Gençlik devrinde idi, gazeliyata ait çok şiirler yazdım. Müteaddit defterler doldurdum. Bir aralık bunlardan birini kaybettim. Buna çok yandım, yakıldım. Fakat bilâhare şiirimi hayatı, içtimaî mevzulara tahsis edince o defterin kaybolmasına hiç acımadım. Diğer defterlerimi ne de kendi elimle imha ettim. Neşretmediğim şiirler pek çoktur.

Muhsin İlyas Subaşı

Safahat: Çağımızın didaktik manzum romanı

Safahat, çağın bunalımlarına isyan eden bir ruhun manzum tiradıdır: Bülbul olur; bir kafese sığmayan gönlü, harim-i ismetimize kadar sokulan düşmanın çılgınlıkları karşısında sızlanır. Dua olur; Rabbına açılan iki el, bir yürek, iki mahzun ve dalgın gözle bize muvaffakiyet, muzafferiyet ister. Marş olur; ezelden beri hür yaşamış bir millete zincir vurma çılgınlığının tutmayacağını haykırır. Destan olur; bir imanın Bedrin Arslanlarıyla yarışan kahramanları için haykırır. Ümit olur, aşk olur, hüznü olur. Sesten renge, renkten sebile koşan bir heyecan sağnağıdır. Kürsüden cepheye açılan iman mücahadesinin her veçhesi dilim dilim, tutam tutam gelir önümüze. Necit Çöllere gider, çölün serabında vatan hasretine uzanır, gönlünde gurbet duyguları kaynar. Berlin'e koşar, Batının pragmatik teşkilâtçılığında, Şarkın kadercî yapısına kadar bir beşerin detaylanmış alın çizgilerini yakalar...

Safahat, Âkif'in ıstırabını lirizmin plastik ve fonetik hatlarıyla karşıma getiren İslâmî Türk edebiyatının şaheseridir. Türk fonetiğini şiirde karşımıza ilk getiren bir eser olması yanında, sâde lisanın aruz ölçülerini içerisinde birbiriyle kucaklaşmasının da çok ender örneğidir.

Bu kitaba mukaddesatımızın, hayatımızda şekil alma arzusunun şiire dahice indirilmiş örneğini buluruz.

Safahat, zamanla ebedin kesiştiği noktada hayata tedirgince bakmaz. Geçmişin haldeki varlığını anlatır ve modern insanın çıkmazlarına ışık tutar. Onda insanlık sevgisi, ifadesini "Eşrefi Mahlukat" da bulan bir ölçüyle gelir karşımıza. Farklı medeniyetlerin, farklı kültürlerin farklı sosyal vakıalarının ortaya koyduğu zaruretlere bilir ve insanın kendi muhiti içerisinde kenetlendikten sonra insanlığı kucaklamasını ister. İnsanı vasıtasız tatmin eden din, sanat, ahlâk gibi değerlerin korunması için işaret taşları sıralar. Tek çizgili tekamül'e karşıdır Safahat. İlmin deneyciliği ile dinin emrediciliği, kucaklayıcı bir sentez ile insanlığın kurtuluşuna reçete getirir. Buhranların emzirdiği çağımızın insanına umudu, ye'isin üzerinden aşarak telkin eden bu eser için gerçek boyutlarıyla hazırlanmış bir araştırma bugüne kadar olmamıştır. Bunda, Âkif'in vicdanındaki acıyı duyanları ile onun ideallerine ortak olanların vebâli büyük olmalıdır. Şiirle düşünmeyi bize ilk defa bir edebi meslek plarak getiren büyük sanatkârın bu büyük eserinde, felsefi bir disiplin içinde daha çok metafizik acı ile mistik heyecan kucak kucağadır. Onun ufkü, insanlığımızın temiz, berrak ve aydınlık coğrafyasında kucaklaşır: Trajik hikâyeler-

rin didaktik üslupla getirilen şarklı ruhu, bize gösterdiği mefkurede arınmış bir insan tipini ortaya koyar. Ümitlerini bu tipin karakterinde verirken imajlarla süslü orijinalliğini de unutmaz.

Hayatın dur ve durak tanımayan ayrıntıları içerisinde, kendi dünyasına çıkış kapısı arayan Âkif, çok farklı üç dünyayı bir ömre sığdırmıştır: Bunların ilki; gençliğinin geçtiği ve Batının ağır tazyiki altında bunalan Osmanlı İmparatorluğu, ikincisi; savaşın yazımız haline getiren bir milli mücadele. Üçüncüsü ise, kazanılmış savaşın arkasından yeni bir devletin ve yeni bir toplumun oluşturulması çalışmaları...

Âkif ilkinde, suskun ve kadere rıza içindedir. İkincide, isyan'a kapılmış ve kanını akıtan kendi insanıyla açılını bütünleştirip, haykırmıştır. Üçüncü dönemde ise küskün ve sükûtu hayâle uğramıştır. Bunların derin izlerini Safahat'ın her satırında, ayrı ayrı görmek mümkündür. Safahat, bu bakımdan manzum bir sosyal psikoloji tarihidir. O satırların içinde sadece şairin kendi kalbi atmaz: Milletinin de her devirde farklı boyutlar kazanan umutları, acıları, korkuları, heyecanları vardır. Onun için de milletinin duyup söyleyemediğini, Âkif ona tercüman olarak söylemeye çalışmıştır. Eserini insanlığa armağan ederde, okunmasını istemiş ve kitabın ilk takdim şiirinde de şunları söylemiştir:

Bana sor sevgili kaari, sana ben söyleyeyim,
Ne hüviyette şu karşında duran eş'arım:
Bir yağın söz ki, samimiyetti ancak hüneri;
Ne tesannu'l bilirim, çünkü ne san'atkârım.
Şîr için "göz yaşı" derler; onu bilmem yalnız,
Acızim giryesdir hence bütün âsârım!
Ağlarım, ağlatamam; hissederim, söyleyemem;
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizârım!
Oku, şayed sana bir hisli yürek lâzımsa;
Oku, zira onu yazdım, iki söz yazdımsa.

Dünyamızın pratik faydalarla, bizi tatmin eden uzur tarafı bu eserde hedef olarak alınmamıştır; onun yerine orada, milletle birlikte büyük bir arayışı çok sahneli ve zengin ifadeli büyük Yalnız'ın hasretini yaşarın.

İşte bunun için de, Safahat bizim son asrımızın didaktik manzum romanıdır. Değışen sahnelerinde, hayatın bütün teferruatı, İslâm ayanlanmış bir objektifin hassasiyeti ile yakalanır ve yorumlanır. Sonuçta ise, kötünden kaçış iyiyeye varış çilesi... Eser, bunu başardığı için de, başucu kitabımızdır. Olu her okudukça yenilenmiş bir ruhun keşfiyle huzur duymamak mümkün değildir!..

Aylâ Ağabegüm

Âkif'in manzum hikâyeleri

Mehmet Âkif yaşadığını yazan şâir. İlhâm kaynağı, yüksek hayaller değil, realite. "Ben şiirde hayâle dalmam, her şeyi olduğu gibi görür, görüldüğü gibi tasvir ederim." diyor. Manzum hikâyeleri onun bu söylediklerini doğrulamaktadır. Bir beyitinde:

Hayır, hayâl ile yoktur benim alışverişim,

İnan ki her ne demişsem görüp de söylemişim.

diyen Âkif, görüp de duymaktan yanadır. Onu böyle düşündüren belki de yaşadığı çevredir. Fatih'in Sarıgül semtinde yaşayan orta halli bir ailenin çocuğudur. Çocukluğu ve gençliği sıkıntılar içinde geçmiş, Türk-müslüman muhitinde, ezan sesleri arasında, geleneklerine bağlı olarak yetişmiştir.

Manzum hikâyelerinin kahramanları, onun çevresinin insanlarıdır. "Bakacak kimseciğim yok" diyen Seyfi babalar, analar, rengi soluk yetimler, meyhanede kocasını arayan kadınlar, hasta öğrenciler, basık evler, insanları çürüten kahvehane ve meyhaneler onun için üzüntü kaynağıdır. Bu yönüyle Âkif, edebiyatımızın ilk sosyal-gerçekçi şâiridir. Belki de o günden beri bu konuları aynı samimiyetle dile getiren bir başka şâirimiz olmamıştır.

Servet-i fünûncular, devrin modasına uyarak, realist, acıklı manzum hikâyeler yazmışlardır. Tevfik Fikret, Boğazın tepelerinde İstanbul'a romantik bir gözle bakarak Balıkçılar, Hasta çocuk ve Hasan'ın Gazası'nı yazıyordu.

Âkif ise, manzum hikâyelerinin konularının bir kısmını kendi hayatından (Hasta Seyfi Baba, Köse İmam), bazılarını şehir hayatının acıklı aksayan taraflarından (Küfe, Meyhane, Mahalle Kahvesi) almıştır. Kocakarı ile Ömer, Dirvâs, İslâm dünyasının eski ve celâdetli çağlarını anarak, halkı o değerlere yöneltmek isteyen hikâyelerdir.

HASTA: Veremli bir öğrencinin, idare ve doktorlar tarafından nasıl ihmal edildiği, veremin son noktasına kadar getirildiği, bir şevkat kucağı bulamadan okuldan çıkarılıp yoksul bir köşede ölüme terkedildiği anlatılmaktadır. Olay Halkalı Ziraat Mektebinde geçer. Duygulu seçkin bir öğretmen olarak çocuklarına olan sevgisini, tutkunluğunu dile getirir. Aynı zamanda toplumun kanayan bir yarasına da parmak basar. Yatılı okullar, kimsesiz çocukların yurtları, azaldığını varsaysak bile, yine de buna benzer hadiseleri üzüntüyle görmekteyiz.

-- Bence, doktor, onu siz bir soyarak dinleyiniz;
Hastalık çünkü değil öyle ehemmiyetsiz.

.....

.....

Uyku yokmuş; gece hep öksürüyormuş; ateşin
Olmuyormuş azıcık dindiği...

- Ben zaten işin,

Bir ay evvel biliyordum ne vahim olduğunu...

.....

.....

Üç buçuk yıl katlandı bu mektep, üç gün
Katlınsa kıyamet mi kopar? Hem ne için?

.....

O kadar sa'y-i belîğin bu sefalet mi sona?

Biri, evvelce söylemiş olsaydı bana,

Çalışıp ömrümü çılgınca heba etmezdim,

Ben bu müstakbele mâzimi feda etmezdim!

Merhamet bilmeyen insanlara bak, yârabbi,

(Sa'y-i belîğ: Canlı ve kudretli çalışma)

KÜFE: Âkif, çocuk meselesi üzerine eğilen ilk şâirimizdir. Çocuk konusunda gerçekçi olduğu kadar, yapıcıdır, onarıcıdır, teklifler söylemektedir. Bunun en canlı örneğini "Küfe'de" görürüz. Okuma hasreti içinde bulunduğu halde okuyamayan, fakirlik dolayısıyla küfe taşımak zorunda kalan bir çocuğun hali, varlıklı kimselerin bu durum karşısındaki kaygısızlığı dile getirilir.

.....

O sâiharda, harab evlerin saçaklarına

Sığınmış öyle giderken, hemen ayaklarımı

Delilimin koca bir ey takıldı... Baktım ki:

Genişçe bir küfe yatmakta hem epey eski.

Bu bir hamal küfesiymiş... Acep kimin? Derken:

On üç yaşında bir çocuk gelip öteden,

Gerildi tekmeyle indirdi öyle bir küfeye:

.....

Zararlı sen çıkacaksın bütün bu hiddetle,

Benim de yandı içim anlayınca derdini...

Fakat, baban sana ısmarlayıp da gitti sizi.

O, bunca yıl çalışıp alnın teriyle seni

Nasıl büyüttü? Bugün, sen de kendini, kardeşini,

Yetim bırakmayarak besleyip, büyütmelisin.

--Küfeyle öyle mi?

.....

Söz anladım ki uzun, hem de pek uzun surecek;

Benimse vardı o gün bir çok işlerim görecek.

Bıaktım onları, saptım yokuşlu bir yoldan,

Ne oldu şimdi acep, kim bilir, zavallı Hasan?

SELMA: Bu hikâyede, yanlış tedavi sonunda ölen ve bir yakını olan çocuğun halini, anne ve babasının ızdırabını dile getirmektedir.

--Görme, Akif'im, çocuğu!

Senin değil, yedi kat ellerin yanar ciğeri

Ölüm döşekleri üzerinde görse yavrucağı.

"Şükür bugün azıcık farklıdır diyorduk dün..."

O penbe penbe yanaklar kireç kesildi bugün!"

Filân hekim dediler, geldi, baktı, anlamadı

.....

Ne çare hükm-ü kader âkıbet zuhura gelir,

Cenaze şekline girmekte böyle faide ne?

Senin bu yaptığın Allah'a karşı isyandır

Asıl, felakete sabreyleyenler insandır...

BAYRAM: Akif'in çocuğa bakışı çok yönlüdür, ve çocuk

ruhundan iyi anladığı dikkati çekmektedir. Kendi çocukluk günlerini çok güzel tasvir eder. Fatih'deki "Bayram yeri" küçük bir çocuğun hayranlığı, hayreti, neşesi ve tecessüsüyle canlı olarak anlatılır. Bayram yerini dolaşan çocuğa çekici gelen unsurları şiirde bulabiliriz.

Adım başında kurulmuş beşik salıncaklar,
İkinde darbuka, deflerle zilli şakşaklar,
Biraz gidin: kocaman bir çadır... Önünde bütün,
Çoluk çocuk birer onluk verip de girmek için
Nöbetle bekliyorlar. Aceb içinde ne var?
"Caponya'dan gelen, insan suratlı bir canavar!"

--Muhallebim ne de kaymak!

--Şifalıdır mâcun!

† Simid mi istediğin ağa?

-- Yokmuş onluğum, dursun.

O başta: kuskunu kopmuş eğerli düldüller

Bu başta: paldım düşmüş emerli bülbüller!

Baloncular, hacı yatmazlar, fırıldaklar,

Horoz şekerleri, civciv öten oyuncaklar;

Peşin Fiyatına

*

TAKSİTLE KİTAP

***

ANDAnın

Kültür Hizmeti

Hayat Pahalılığında Kitap Alamıyorsunuz, Okuma
Alışkanlığınızı Kaybediyorsunuz!

**BÜTÜN KİTAPLARI PEŞİN FİYATINA TAKSİTLE
VERİYORUZ!**

**İSTER BİR KİTAP, İSTER BİN KİTAP! HEPSİ
TAKSİTLE!**

Büro Merkezlerimize Uğrayınız, Taksitle Alışverişe
Başlayınız!

ANDA Ana Neşriyat ve Dağıtım A.Ş.

İSTANBUL'da

ANDA Merkez Burosu
Ankara Cad. Nu: 46
SİRKECİ

İZMİR'de

ANDA Ege Burosu
Kestelli Cad. Başdurak
Han No: 7/129
KEMERALTI

SAMSUN'da

ANDA Karadeniz Burosu
19 Mayıs Mah. Talimhane
Cad. No: 23

ANKARA'da

ANDA İç Anadolu Burosu
Ziya Gökalp Cad. Nu: 37/B
KIZILAY

ADANA'da

ANDA Akdeniz ve
Güney Doğu Anadolu
Burosu Adliye Arkası Eski Sigorta
Hastahanesi Nu: 69

ERZURUM'da

ANDA Doğu Anadolu
Burosu Yukarı Mumcu
Mah. Tabakhane Sok. Nu: 6

Aşşağıya tamamını alacağımız "Bebek" adlı hikâyesinde, Akif'in çocuk ruhunu çok iyi tanıdığı, kardeşler arasındaki küçük kıskançlıkları ve onların oyuncakla içli dışlı oluşlarını göreceğiz. Bebeğin, çocukların, kırılmış bebeğin tasvirini İstanbul Türkçesinin en güzel ifadesi ile yapmaktadır.

BEBEK

Bizim Cemile Feride'yle bir sabah gelerek
"Unutma beybaba, akşam birer hotozlu bebek,
Getir, kuzum..." dediler. Ben de kızların keyfi
Kırılmasın diye reddetmedim şu teklifi,
Kiraz dudaklı, üzüm gözlü, inci dişli, iki
Edalı yosma getirdim. Aman o akşam ki
Sevinme hâlini bir görmeliydi yavrularını!
Durup oturmadılar hiç; dedim: "Yatın da yarın
Bütün gün oynayınız..." Nerde! Kim yatar? O gece,
-- Yemekte sızmaya me'lûf olan --Feride'mce,
Kabul olunmıyacak söz olursa, yatmaktı.
Yatar mı hiç? O nasıl hisli bir yumurcaktı.
Feride'nin yaşı beş yok; Cemile'ninki yedi;
Şu var ki, abla hanım pek hanım tavırlı idi.
Büyük kız oynadı bir parça, sonradan yattı;
Küçük sabaha kadar hep bebeğini hoplattı.
Ne ninniden alıyormuş, ne öyle hoppaladan...
"İşil işil bakıyor â! Bebek değil, afacan!"
Sabaha karşı tükenmiş mecâli yavrucuğun;
Mışıl mışıl uyuyor... Değmeyin aman uyusun.
Benim bulunmadığım bir zamanda kız uyanır;
Bebeği uyutmak için evde üç saat kapanır.
-- Aman da pek yaramaz, uyku sıçramış başına.
Bakın beşik de getirdim, bakın yatar mı şuna?
Yatar mısın seni maymun? Kapar mısın gözünü!
Acık da dinlesen olmaz mı annenin sözünü;
Kapandı işte gözün... Oh, şimdi artık yat!
Bebek ne yaptı bilinmez ki, sonradan, pat pat,
Dayak sadâları akseylemiş öbür odaya.
Güzel güzel uyumuş olsa kız da dövmez ya.
Gelince akşama, baktım, Feride pek düşkün.
Durur mu ablası? Ben sormadan atıldı:

-- Bugün

Ne yaptı, beybaba, bilsen... Zavalıcık bebeğe?

- Ne yaptı?

- Dövdü bir âlâ, sonunda kırdı.

- Neye?

- Bilir miyim, ona sor... Kız, getir bebeğini hadi!

Feride kaçtı yanımdan, getirmek istemedi.

Çiçek çıkarmışa dönmüş, getidiler ki, yüzü;

Birer kafes gibi kalmış o kuş bakışlı gözü.

Başında saçtan eser yok, ayak topal, kollar

Omuzdan oynamıyor, kim bilir ne illeti var?

O kanlı canlı bebek şimdi işte bir kötürüm...

- Bu ölmüş artık ayol, göm götür de, hem ne ölüm?

Feride kaldı bebeziksiz, Cemile'ninki fakat,

Güzel güzel duruyor; olmuyor ne kör, ne sakat.

Günün birinde beraberce oynuyorlarken,

Alıp Feride hazin bir niyâz tavrı hemen:

- Bebeğini ver, acıcık oynayayım, kuzum abla!

Demez mi? Kız ne diyor?... Gâfiba:

- İnâyet ola!

Verir miyim sana ben hiç bebeğimi, yağma mı var?

- Hasislik etme, kızım ver!

- Alırsa sonra kırar.

- Nasıl kırar a canım? Etme oynasın, veriver!
- Olur mu beybaba?
- Elbet olur.
- Kırarsa eğer?

Yarın sabah sana ben başka bir bebek alırım.
Bizim müdâhaleden sonra, "oyna al bakalım!..."
Deyip Feride'ye kerhen uzattı kız bebeği.
Feride'nin yüzü gülmüştü, baktım, iyden iyi.
Sevindi, oynadı, lâkin bir müsteâr sürûr
Süreksiz oldu.
- Ver artık!
- Acık daha ne olur?

- Bakındı bey baba?
- Kız, ver de sonradan yine al,
Mal olmaz insana, âdet değil, emânet mal.
Tekerrür etti birazdan şu yolda aynı niyaz:
- Bebeğini ver yine olmaz mı? Oynayım.
- Olmaz!..

Ben iltiması diriğ etmedim ikinci sefer.
- Çok oldu bey baba, ya! Sonra her zaman ister!
- Demin de aldı, hemen verdi, içlenir, yapma!
Sen ablasın ne kadar olsa...
- Başka vermem ama,
Çabuk verirsen eğer al da oyna, kız, haydi...
Feride'nin bu sefer keyfi pek yolundaydı.
Epeyce dandiniler yaptı, hayli hoplattı;
Bebek kolunda, hasırlarda bir zaman yattı.
Fakat ne çâre! Gelip çattı vakt-i istirdât.
Kızın nazarları beyhûde etti istimdât.
Cemile istedi isrâr edip emânetini,
Çocuk da verdi, fakat görmeliydi hiddetini!
Büyük kızın eziyordu gurûr-u ma'sûmu,
Bebek elinde gezerken, şu tıfl-ı mahrûmu.
Ağır gelir ona elbette karşıdan bakmak.
Sokuldu bak yine, hiç şüphe yok ki: yalvaracak,
"Bebeğini ver" diye, lâkin ben eylemem ibrâm.
Hayır, değil bu edâ, bir edâ-yı istirhâm:
"Bebeğmi ver!" demesin mi üçüncüsünde kıza?
Meğer hukuk da bilirmiş bakın şu saygısız!..

MAHALLE KAHVESİ: İnsan ruhunu çökerten toplumun kanayan yarası kahveler.. Yüz yıllardır kanayan bu yaraya köklü bir çözüm bulunamadı. Kiriyle-dedikodusuyla, küfürüyle, tembel insanlarıyla hâlâ yaşıyor. Bugün yargılanan teröristlerin çoğunu barındıran kahveler hâlâ açık. Kimbilir, terörle yok edemedikleri gençliği uyuşturucu ile yok etmeye çalışıyorlar. Belki isimleri değişti. Diskotek dendi,

"Mahalle kahvesi" hâlâ niçin kapanmamalı?
Kapansın elverir bu perde pek kanlı!
Hayır, bu yerde, bu şarkın bakılmayan yarası;
Bu, çehresindeki levsıyla yurda yüz karası;

Mahalle kahvesi Şark'ın harîm-i kaatildir;
Tamam o esk i batakhaneler mukabbilidir.
Zavallı ümmet-i merhûme ölmeden gömülür;
Söner bu hufrede idrâki, sonra kendi ölür.

Kış uykusunda mı geçmişti ecdâdın?
Hayır, o nesl-i necibin, o şanlı evlâdın,

Damarlarında şehâmet yüzerdi kan yerine;
Yüreklerinde ölüm şevki vardı can yerine.
Fakat biz onlara âit ne varsa elde, yazık,
Birer birer yıkarak kahvehâneler yaptık!

-- Nedir elindeki yâhu?

-- Ceride.
-- At şu pisi.

-- Neden?
-- Yalan yazıyor, oğlum, onların hepsi.

Tavanın pervazı altındaki toprak yuvadan
Bakıyor bunlara, yan yan, iki çift ince nazar:
"Ya sizin bir yuvanız yok mu?" diyor anlaşılan,
Dişi erkek çalışan yavrulu kırlangıçlar...

MEYHANE: Âkif her meselede köklü çözümden, kalıcıdan yanadır. Milleti kurtaracak Âsım'ın neslidir. İlimi ile irfanı ile mükemmel dünya görüşü ile kurtarıcıdır. Meyhaneler-kahvehaneler, miskinlik yuvasıdır. Tembelliğe karşıdır. "Nedir üç dört alın, bir yurdu alnından boşansın ter" derken, meyhanelerin ve kahvehanelerin kapısına kilit vurulmasını ister. İnsanlık ruhunun şarap dalgaları ve sigara dumanları arasında mahvolmasına dayanamaz.

-- Sar be yoldaşım cigara...
-- Aman bizim Baba Ârif susuz musuz içiyor!
-- Onun bi dalgası olmak gerek: tünel geçiyor.
-- Moruk, kaçınıcı kadeh? Şimdıcik sızarsın ha!
-- Sızarsın mis gibi yer, yapmamış adem değil a.

Fener elinde bir erkek, yanında bir de kadın.
-- Demek taşınmalı artık çoluk çocuk buraya!
Ayol nedir bu senin yaptığın? Utan azıcık...
Anan da, ben de, yumurcakların da aç kaldık...

-- Cehennem ol seni hınzır orospu, git: Boşsun!
-- Ben anladım işi: sen komşu, iyice serhoşsun;
Ayıltınız şunu yahu!
-- İlişmeyin!
-- Bırakın!

Herif ayıldı mı bilmem, düşüp bayıldı kadın!

KÖSE İMÂM: Çocuk meselesinde olduğu gibi, kadın meselesinde de gerçekleri dile getirmeye çalışır. Meyhane hikâyesinde ki aile faciası da aynı temâ üzerinedir. Kocasından haksız yere müthiş bir dayak yiyen kadın, soluğu Köse İmâm'da alır. Olanları anlatır. Kadının kusuru; kocasına "üstüme evlenme" demesidir.

Size halt etme düşer.. Döğmüş isem kendi karım.
Keyfim ister döverim, sen diyemezsin: "Dövme!"
Bu, tecavüz sayılır doğrusu haysiyetime...
-- Hangi haysiyetin, oğlum? O da varmış desene.
Sıktı akşam "edemem, üstüme evlenme!" diye.
"Ne demek! Dörde kadar evlenir erkek" demeye
Kalmadan başladı şirretliğe.. Kızmaz mı kafam?

Ya şeriat ne için
Bize evlenmeyi ta dörde kadar emretsin?
İki akşam ne çıkar saye-i hürriyette

Boşamışsam canım ister boşarım elbette
İşte meydanda kitab, hem alırız hem boşarız.
-- Dara geldin mi şeriat! Sus ulan izansız!
Ne zaman camiye girdin? Hani tek bir hayrın!

.....
Tek kadın çok sana emsal olan erkekler için.
Hani servet? Hani sıhhat? Ne ararsan mefkûd;
Tamtakır bir kese var ortada, bir sıska vücûd!

.....
Dinledin, gördün a oğlum. Ne bozuk terbiyemiz
Ne yapıp yapmalı, insanlığı öğretmeliyiz.

.....
Ne kadınlar, ne sefalet doğuranlar görürüz
İşte binlerce çocuk, hem baba sağ, hem öksüz!
Üç sınıf halka içim parçalanır hem ne kadar!
İhtiyarlar, karılar, bir de küçükler bunlar
Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan.

.....
Bu cehâlet yürümez; asra bakan: asr-ı ulûm
Başlasın terbiyemiz ailelerden oğlum.
Sade hürriyeti ilân ile bir şey çıkmaz
Fikr-i hürriyeti hazmettiniz halka biraz.

SAİD PAŞA İMAMI: Âkif bu şiiri 1931'de Hilvan'da yazmıştı. Şiirin altında şu not vardır: "Ahlâkı da sesi gibi ilâhi olan bu adamı çocukluğumda bir kere dinlemiştim." Sultan yalisında büyük bir mevlid toplantısı vardır. Fakat meşhur mevlidhan istenilen vakitte gelmez. Valide sultan kızar. Mevlide onsuz başlanır. Mevlid bitince imam, bir köhne kayıkla gelir. Valide sultan sitem eder.

Henüz akşamdı ki gelsem diye düştüm de yola
Yürüdüm haylice... derken, hele sen kismete bak:
Öteden karşıma bir yaşlıca hâton çıkarak:
"Göğsün imanlıya benzer, sana bir hizmet var,
Ama red deme kı zâten beni mahvetmiş ölüm,
Bir pişman anayım dağ gibi evlâd gömdüm!
Kızımın cânı için, barî bu kırkıncı gece,
Şöyle bir mevlid okutsam diyorum kendimce
Nasil etsem? Okuyan çok ya... benim yufka elim
Hocasının elbet okursun: hadi oğlum gidelim.
Ne olur bir yorulursam, hadi bekletme, günah!
Sen benim yavrumu şâd et ki rızâ-en li-İlah,
İki dünyâda aziz eylesin Allah da seni..."
Hâtonun sözleri divaneye döndürdü beni;
Ne saray kaldı hâyalimde ne sultan ne filân...
"Çile dolsun yürü öyleyse dedim, oldu olan!"
Size yüzlerce adam mevlid okur benden iyi,
Ama biçareye kızın bağı yanık anneciği,
Yoklasın merdini nâmerdini insan diyerek,
Eli yüzlerce heyulâya değip boş dönecek,
Fukâranın seneler belki siler göz yaşını,
Hangi taş pekse hemen vurmaya baksın başını,
Elin evlâdın yanmaz parasız bir kimse...
Çâresizdim sizi bekletmede... beklettimse.
-- Hoca! der, Valide Sultan, beni ağılatma, yeter
Yeniden mevlid okursan dâ'va da biter.

HASIR: Hikâyede bir aktar dükkânı canlı olarak anlatılır. Zencefil, çöroğtu okunmuş tiryak, ne ararsan bulunur. O arada gelen biri, hasır ister. Beş aydır hasta yatan kimsesiz bir kadın ölmüştür. Hasırı onu sarmak için alırlar. Fakirlik -yalnızlık neme lâzımcı insanlar... Bir anda Âkif, için ölüm belki de kurtuluştur.

Gözümde iç yüzü derhin; yığın yığın zulümât!
Bulunduğum o mukkassi mahalden ayrıldım.
Bu perde bitti mi? Heyhât! Atmadım bir adım,
Kı rûhu eylemesin böyle bin faciâ harâb!
Hâyat namına, Yârab, nedir bu devr-i azâb?

SEYFİ BABA: Seyfi Baba yaşlıdır, kimsesizdir. Geçimini sağlamak için çalışmak zorundadır. Soğuk bir günde kiremitleri aktarmak için çağırılır. Dam aktarılır ama Seyfi Baba da üşütür. Âkif, o geceyi Seyfi Baba'nın yanında geçirir. Hastanın içtiği ihlamurlarla biraz rengi yerine gelmiştir.

.....
Ne işin var kiremitlerde a sersem desene!
İhtiyarlık mı nedir, şaşkınlık oğlum bu sene,
Hadi aktarmıyayım... Kim getirir ekmeğimi?
Oturup kör gibi, nâmerde el açmak iyi mi?
Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekme parası:
Dostunun yüz karası; düşmanın maskarası!

.....
Ortalık açmış, uyandım. Dedim, artık gideyim,
Önce amma şu Fakir âdemi memnun edeyim.
Bir de baktım ki: tek onluk bile yokmuş kesede;
Mühürüm boynunu bükmüş duruyormuş sâde!
O zaman koptu içimden şu tehassür ebedî:
Ya hamiyetsiz olaydım, ya param olsa idi!

Yaşadığı süre içinde kendi için paranın yokluğunu üzüntüsünü duymamıştır. Bir padesü alacak parası yoktur. Ne çıkar? Yağmurlu havada sokağa çıkmaz. Ya Seyfi babalar? Onlara yardım etmek gerektiğinde çaresiz kalır. Parası olan insanlar, hamiyetli olsaydı, belki de Âkif bu kadar üzülmezdi.

DIRVÂS: Emevî hükümdarı Hişam devrinde, üç yıl karanlıktan ekin olmaz. Çölde Bedevilerin çoğu açlıktan ölür. Kabile şehirleri Hişam'dan yardım istemeye karar verirler. Öyle ya, mademki halife, öyleyse çare bulmalı halkın derdine. Huzura kabul edilirler. Dirvas bir çocuktur, ama büyüklerle oda içeri girer. Heyecanla söze başlar. Hişam çocuğu azarlar.

Der: Sus a çocuk, büyük dururken,
Söz sâdir olur mu hiç küçükten?
Dirvâs o zaman kelâmı tekrar
Teshîr ile der: "Nedir bu âzâr?
Mikyası mıdır zekâvetinsin?
Dirvâs'ı çocuk mu zannedersin?
Bir dinle de sor gör çocuk mu?
İnsâf nedir o sizde yok mu?"

.....
Yok sendeki ihtîşâma pâyân
Bizlerse alay alay sefilân!
Bir yanda demekki fazla var, çok;
Hayfâ ki öbür tarafta hiç yok.
Oyleyse biraz tevâzün ister.
Evvel beni dinle, sonra hak ver:
Nerden buldun bu ihtîşâmı?
Halkın mı, senin mi, Hâlık'ın mı?
Allahın ise eğer bu servet,
Bizlerde onun kuluyken, elbet
Bir pay talebinde hakkımız var...

Konuşma devam eder. Hişam cevap veremez.

Çocuğun dehasına hayret eder ve "istediği verilsin" der. Yediden yetmişe hepimiz bu hikâyeyi ibretle okuyalım ve kendi kendimize soralım" Kimin bunlar? Halkın mı? Benim mi? Halkın mı?"

KOCAKARI İLE ÖMER: Hikâye bize İslâm dünyasının eski ve âdeletli devirlerini düşündürür. O günden bu yana geçen zaman bazı değerlerin nasıl yok olduğunu göstermektedir. Karanlık ve soğuk bir gecede Ömer dolaşmaktadır. Her evin önünde durur. İçerdekiler, olanlardan habersiz. Son uğrağı bir çadır olur. "Açız açız" diyen çocukları susturmak için boş bir tencereyi karıştırıp durmaktadır bir kadın. İçeri dalarlar Abbas'la:

-- Senin midir bu küçükler?

-- Torunlarım.

-- Ne de çok!

Adam, emîre gidip söylemez mi hâlini?

-- Ah!

Emîre, öyle mi? Kahretsin an-karîb Allah!

Zavallının işi pek çok, zaman bulup gelemez!
Gidip de söylememişsen ne haldesin bilemez.
Niçin hilâfeti vaktiyle eğlemiştî kabûl?
Sonunda böyle çürük özü kim sayar makbûl?
Zavallının işi çokmuş!.. Nedir, muharebe mi?
İşitme sen de civârında inliyen alemi,
Medîne halkını uryan bırak, Mısır'da dolaş...

Ömer duyulmada her kalbin inkisârından;
Ömer koğulmada her mâtemin civarından!
Ömer Halife iken başka kim çıkar mes'ul?

Bir un çuvalını kadını evine taşırlar. Ömer, çalı, çırpı toplayıp ocağı yakmaya çalışır. Ocağın tutuşur, yemek pişer, çocukların yüzü güler. Kadın hayatından memnundur. Ömer o günden sonra imârete gidip nafakasını almasını söylemiştir.

Kadın Ömer'i affederken "Böyle göster adaletini" der ve hikâye biter

Ağlarım, ağlatamam; hissederim söyleyemem;

Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizârim!

Oku, şayed sana bir hisli yürek lâzımsa;

Oku zira ona yazdım, iki söz yazdımsa.

Safahat yukardaki beyitlerle başlar. Okuyup da ağlamamak, okuyup da ibret almamak mümkün mü?

Dileğimiz bütün çocukların ve gençlerin elinden düşürmeyeceği bir kitab "Safahat" olsun. Okullarda ders kitabı olarak okutulsun. En kısa zamanda Asım'ın neslinin yetiştiğini görmek dileğiyle...

Anadolu insanının kendi sıcak ve ihlaslı havasını taşıyan bir Anadolu dergisi:

KÜLTÜR VE SANAT

Abone olarak milli kültürümüze yaptığımız hizmette **KÜLTÜR VE SANAT**'ı güçlendiriniz. (Ayda bir çıkar, 32 sayfadır) Yıllık abonesi 750 Lira.

Haberleşme Adresi: P.K.57 / KAYSERİ
Pota Çeki No: 131598

Boğaziçi Yayınları

Fakülte ve yüksek okullardaki Türkçe dersleri için temel kitap:

TÜRK DİL BİLGİSİ

Prof. Dr. Muharrem Ergin
(İ.Ü.Edebiyat Fak.Öğretim Üyesi)

Yeni baskı • 600 TL.

OSMANLICA DERSLERİ

Prof. Dr. Muharrem Ergin
Yeni baskı • 650 TL.

Siyasi ve Kültürel

İSLAM TARİHİ

Yazan: Prof. Dr. Philip K.Hitti
Çeviren: Prof. Dr. Salih Tuğ
4 Ciltlik takımı 1400 TL.

101 Soru — 101 Cevap Bölgeler Açısından

AZ GELİŞMİŞLİK

Doç. Dr. Mustafa Erkal • 300 TL.

Başarının Sırları

OKUL VE MESLEK SEÇİMİ

M. Afif Ergunalp • 250 TL.

DEDE KORKUT KİTABI

Prof. Dr. Muharrem Ergin • 250 TL.

EGE'NİN TÜRK KALMA SAVAŞI

Cemal Kutay • 450 lira

EGE'NİN KURTULUŞU

Cemal Kutay • 300 lira

AZERBAYCAN

Kerim Oder • 200 lira

ORHUN ABİDELERİ

Prof. Dr. Muharrem Ergin • 200 lira

Toplu siparişler için: Boğaziçi Yayınları

Prof. K.I.Gurkan Cad. 12. 4. Kat

Cağaloğlu İstanbul

• P.K.1397 • Tel: 22 27 23

Genel Dağıtım : ANDA

Büyük Vatan ve Millet Şairi; İstiklâl Marşı'mızın sahibi Mehmed Akif Ersoy'un cenaze merasimi ile ilgili çok önemli bir hatırayı yayınlıyoruz. Bu hatıra, merhum Akif'in cenaze merasimini tertipleyen iki tıb talebesin-

den birine aittir. Bu kişi, uzun yıllar doktorluk yapmış, 10 yıl kadar mebuslukta bulunmuş ve halen Bursa'da bir klinikte röntgen mütehassısı olarak hizmet vermektedir. Aşağıda bu hatırayı okuyacaksınız:

Mehmed Âkif'in cenazesi ile ilgili bir hatıra

Dr. Mecit BUMİN

Büyük vatan şairimizin ahirete irtihali halinde, onun azameti karşısında naciiz sayılacak hizmetimizi sırf duyduğum hürmet ve seval hisleriyle kaleme almaktavım; kusura bakılmasın.

Muhterem Mehmed Akif'in son günlerini anavatanda geçirmek arzusu ile İstanbul'a geldiğini ve Mısır Otelinde kaldığını duymuştum. Otelinde ziyaretine gidememişim, bende büyük bir eksiklik. O zamanlar ben, tıp fakültesinin ilk sınıflarındaydım ve sağlık vekâleti yurtlarının birinde kalıyordum. Boş zamanlarımızı kütüphaneye gidip okumakla geçirdik. Bir Pazar günüyü. Arkadaşım Mthiat Müdüroğlu ile birlikte Beyazıt Kütüphanesi'ne gidiyorduk. Vakit erkendi. Kütüphanenin açılma saatini, tam karşısında bulunan ve "Küllük" denilen kahvelerin birinde oturarak bekliyorduk. Sulu kar yağıyordu. Tam bu sırada caddeden tek atlı bir araba geçiyordu. Arabacının yanında fesli bir genç oturuyordu. Yükü, örtüsüz bir tabut olan araba, cami kapısına yöneldi. Tam bu sırada ikimiz birden kalkıp önlerine koştuk. Fesli genci sorduk:

-Bu tabut kime aittir?

Delikanlı bize şöyle bir baktı ve:

- Bu tabut Mehmed Akif Bey'e aittir.

Ben de kâtil-i hususuyum, dedi.

Hemen tabutu arabadan aldık ve hürmetle musalla taşının üzerine usul-ü vechile yerleştirdik. Arkadaşımınla görevlendirdiğimiz birtakım eksiklikleri tamamlamak vazifesini üstlendik. Kâtipten merhumun kartvizit büyüklüğünde iki fotoğrafını istedik. Birini tabutun başına dayadık, birini de yanımıza alarak heyecan ve telaşla kâtilin adını bile sormadan, fatihamızı okuyup Kapalıçarşı'ya daldık. Bir büyük bayrak ve raptiye alarak döndük. Bayrağı büyük naaşın üzerine örttük. Kâtipten tekrar izin alarak Cağaloğlu yolunu tuttuk.

Gözümüze takılan ilk matbaaya girdik. Matbaacıya durumu anlattık. Fotoğraftan parası karşılığında vesikalıktan biraz büyük boyda bol miktarda tabettirdik. Bir miktar toplu iğne ve siyah kordela da almak istedik. Matbaacı:

"Bunlar da benden olsun" diyerek parasını almadı. Siyah kurdeleyi münasip büyüklükte parçalara böldük. Toplu iğnelerle tabettiğimiz fotoğraflara kordeleleri illedik. Oradan doğrudan talebe yurtlarına koştuk.

Kısa bir zaman parçası içerisinde tıp talebe yurdunu dolaştık. Rastladığımız herkese büyük şairimizin cenazesinin Beyazıt Camii'nde olduğunu, öğlen namazından sonra kaldırılacağını haber veriyorduk. Bu arada Kadırga Yurdu'na da indik. Yollarda rastladığımız kimselere sadece haberi vermekle kalmıyor, yakalarına merhumun fotoğrafını da iliştiriyor, naaşın Edirnekapı'da toprağa verileceğini söylüyorduk.

Öğle namazına yakındı, Beyazıt Camiine geldik. Cenazenin yanında, resmî kıyafetleri ile Darüşşafaka ilkokul

birinci sınıf talebelerini öğretmenle birlikte gördük. Daha sonra cemaat çoğaldı. Namazdan sonra tabut omuzlara alınarak Beyazıt meydanına çıkıldı. Cenaze alayı ilerledikçe kalabalık artıyordu. Edebiyat Fakültesi önünde 5 dakika duruldu, saygı duruşunda bulunuldu.

Artık cenaze alayı büyümüşü. Tabut gençlerin ve halkımızın omuzlarında, bayrağımıza sarılı vaziyette ilerliyordu.

Edirnekapı'ya kadar böylece geldi. Tabut mezara indirildikten sonra görmek isteyenler için merhumun yüzü son bir kere açıldı.

Tam bu sırada Güzel Sanatlar Akademisi'nden bir genç mezara atladı ve alçılı bir bezle merhumun o nazik yüzünün mülajını aldı. Ona müdahale edenler olduysa da genç heyecanlı tavırla:

"İlerde bir gün belki heykeli yapılırsa lazım olur" dedi.

Mezar usul-ü vechile kapandı. Kur'an-ı Kerim okundu, dualar edildi ve büyük kaybın verdiği iç burukluğuyla cemaat oradan ayrıldı.

Şunu söylemek isterim. ki, büyük şairimiz Mehmed Akif'i milletimiz ebediyete kadar unutmayacaktır.

Merhuma, naçiz hizmetimizimiz olmuş olabilir. Fakat bizim gördüğümüzü, o günkü gençlerden kim görseydi, mutlaka bizim yaptığımızı yapacaktı. Bu naciz hizmet bize nasip oldu.

Bu naciz hizmetimizi açıklamaktan dolayı kusurumun bağışlanmasını Yüce Mevla'dan diliyorum.

Allah büyük şairimize gani gani rahmet eylesin.

ÂKİF İÇİN 2 DÖRTLÜK

Vatanseverliğine başın arş-ı âlâya erer,
Ahlâk ve faziletin her tür medh ü senâya değer;
Bu vatana hiç bir hizmetin olmasa dahi
İstiklâl marşımızın şâiri olman bile yeter.

Rahat mısın, bilmem, ulu kabrin "sana dar" oldukça,
Bazı densizler bu kutsal vatana ağyar oldukça;
Emin ol, adın hiç bir zaman unutulmayacaktır
Bu topraklar üstünde bu büyük millet var oldukça.

7 Şubat, 1983

Prof.Dr. Halil Yüksel

○ “Mehmet Âkif, toplumcu bir sanat anlayışına bağlıdır. Sanatta güzellikten çok düşünceye, ülkeye önem verir. Safahat’ın her yanı, kudretli nazım diliyle, belirli görüşler savunmaktadır. Ancak, bazı sayfalarda millî ve ilâhî coşkunluğa ulaşarak benzersiz şiirler yazdığını görürüz.”

○ “Ziya Gökalp’in Hars ve Medeniyet ayrımı gibi, Âkif de çağdaş millet görüşünü iki sütun üstüne kurmuştur. Marifet ve Fazilet. Marifet aşağı yukarı Gökalp’in Medeniyet ve tezhip düşüncesine benzeyen bir kavramdır. Fazilet aşağı yukarı Ziya Gökalp’in Hars fikrini karşılar. Türklüğün öz benliği, dini, ahlâkı, cevheri demektir.

Âkif’in fikriyatı

Türk Edebiyatı

Mehmet Akif, toplumcu bir sanat anlayışına bağlıdır. Sanatta güzellikten çok düşünceye, ülkeye önem verir. Safahat’ın her yanı, kudretli nazım diliyle, belirli görüşler savunmaktadır. Ancak, bazı sayfalarda millî ve ilâhî coşkunluğa ulaşarak benzersiz şiirler yazdığını görürüz.

Gökalp gibi Akif’in de temel görüşü iki esas noktaya dayanır:

- 1 — Millet ülküsü,
- 2 — İslâmlık ülküsü.

Bu iki düşünce Safahat’ta iç içe olarak birbirini tamamlar. Çünkü Akif, Türk milletinin İslâmlığın öncü ve kurtarıcısı olduğuna inanır. Türklük yıkılırsa İslâmlık da sönecektir.

Akif’e bugün birbirine çok karıştırılan terimlerle ümmetçi diyenler vardır, ama bu terim onu anlatamaz. Akif, din’e bağlı bir milliyetçilik fikrini savunarak sadece İrkçılığa karşı olmuştur. Çünkü İmparatorluğun nazik şartları içinde bir de Türk-Arap-Arnavut gibi unsurların “Kavmiyet” güdüsüne kapılarak birbirlerine düşman edilmeleri ihtimalini devleti mahvedecek büyük felâket gibi görmüştü:

“Fikr-i kamiyeti tel’in ediyor Peygamber” diye bölücülüğün üstüne yürümüştür. Yoksa Türk töresi, Batıya bakış kültür milliyetçiliği konularındaki düşünceleri Ziya Gökalp’tan pek farklı sayılmaz.

Akif’in Osmanlı Devleti içindeki İslâm unsurları aynı gözle görmek istemesi, vicdanlı bir aydının devleti korumak için harcadığı çabalardan ibarettir. O vakitki Türkçülerle esas tartışması da bu noktadadır. Bunun için Gökalp ve arkadaşlarına Türkçü-milliyetçi diyorsak, Akif ve arkadaşları için de İslâmi-milliyetçi deyimini kullanmamız yerinde olur.

Ne var ki, Balkan ve Büyük Harb yıkımlarından Kurtuluş Savaşı’na geçerken onu Türk-Arap-Arnavut birliği fikrinden ister istemez uzaklaşmış görüyoruz. İstiklâl Marşı’nda “İrkim” kelimesini kullanarak sadece İslâm Türkçü’ü anıyor. Mütareke’den sonra tek ve büyük amacı: İslâmın son kalesi olan Anadolu’nun kurtulmasıdır. Bundan sonra Türklerin manevî öncülüğünde uyanacak İslâm

milletlerinin, sömürücü devletlerden kurtulacağını ummaktadır. Medenî ve güçlü bir Hıristiyan dünyası nasilsen varsa, onun gibi bağımsız ve ileri bir İslâm âleminin Türkiye’nin liderliğinde doğacağına inanmaktadır.

Millet ülküsü:

Akif’te millet ve İslâmlık ülkülerinin kaynaşan noktalarını böylece gördükten sonra bu fikirlerin ayrı ayrı tetkikine geçebiliriz. Akif’in anlayışıyla Millet:

“Var olmayı hak sayan, çalışmayı vazife telâkki eden, var olmayı çalışma ile elde eden varlıktır.”

Millî hayatın temel felsefesi çalışmaktır. Ancak çalışan toplumlar var olmayı hakederler. Akif’in en çok sevdiği kelimeler:

Çalışma, gayret, azim ve umut’tur. Sevmediği kavramlar ise:

Tenbellik, azimsizlik ve karamsarlık’tır:

Ey dipdiri meyyit, iki el bir baş içindir

Davransana! bak el de senin, baş de senindir!

Fakat, öyle üç beş kişinin çalışması ile millet kurtulmaz. Cihan artık değişmiştir. Tek tek başarının imkânı yoktur. onun için:

“Nedir üç dört alın, bir yurdun alnından boşansın ter!” diyor.

Millet fikrinin temeli olan çalışma’yı Akif aynı zamanda bir felsefe haline getirmiştir, der ki: “Şu âlamde bakarsanız, canlı ve cansız bütün varlıkların âdeta İsteyerek Çalışma Kanununa bağlı olduklarını görürsünüz. Kazınattıkları olayların hepsi çalışmanın bir başka görünüşüdür. Çalışmanın bittiği ve olmadığı yerdedir ki yokluk başlar. Şu türlü biçimlere giren madde yok mu, onun da aslı birikmiş ve yoğunlaşmış çalışmadır”

Ziya Gökalp’in Hars ve Medeniyet ayrımı gibi, Akif de çağdaş millet görüşünü iki sütun üstüne kurmuştur: Marifet ve Fazilet:

Çünkü milletlerin ikbali için evlâdım,

Ma’rifet bir de fazilet, iki kudret lâzım.

Marifet aşağı yukarı Gökalp’in Medeniyet ve Tezhip

ÂKIF'TEN HATIRALAR

Âkif Nasrullah Camii kürsüsünde

Üstad Kastamonuya gelince burada (Nasrullah) camiinin kürsüsüne çıkarak halkı tenvire lüzum gördü. Sevr muahdesinin öldürücü maddelerini herkesin anlayabileceği bir tarzda anlattı. Vatanın geçirdiği tehlikeleri halkın gözü önüne koydu. Vahdete davet etti. Tefrikayı yerlerin dibine batırdı. Düşmanların muahedei sulhiye ile takib etikleri zulüm ve imha plânını bütün açıklığıyla meydana koydu.

Sebilürreşadın bütün sahifelerini dolduran bu mühim hutbeler halkı heyecan içinde bıraktı. Şimdiye kadar halk bu zalim muahedenin mahiyetini bu kadar vazih anlayamamıştı. Herkes dehşet içinde kaldı.

Cemaate hitaben üstad avazı çıktığı kadar bağırıyordu:

"Milletler topla, tüfekle, zırhlı ile, ordularla, tayyarelerle yıkılmaz. Milletler ancak aralarındaki rabitalar çözülecek herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatine, kendi menfaatini temin etmek kaygusuna düştüğü zaman yıkılır... (1)

Bizi mahviçin tertip edilen muahedei sulhiye paçavrasını mücahitlerimiz şark tarafından yırtmaya başladılar. Şimdi beri taraftaki dindaşlarımıza düşen vazife Anadolumuzun diğer cihetlerindeki düşmanları denize dökerek o murdar paçavrayı büsbütün parçalamaktır. Zira o parçalanmadıkça islâm için bu diyarde bekâ imkânı yoktur... (2)

"Ey cemaati müslimin! Düşmanlarımızın bu gün bizden istedikleri ne filân vilâyet, ne filân sancaktır; doğrudan doğruya başımızdır, boynumuzdur, hayatımızdır... (3)

"Ey cemaati müslimin! ağyar eline geçen müslüman yurtlarının hali bizim için en müessir bir levhai ibrettir. İslâmın son mültecası olan bu güzel toprakları düşman istilâsı altında bırakmayalım. Ye'si, meskeneti, ihtirası, tefrikayı büsbütün atarak azme, mücahedeye, vahdete sarılam. Cenabı kibriya hak yolunda mücahede için meydana atılan azim ve iman sahibleri ile beraberdir. (4)

Cemaat ağlıyordu, ortalığı müthiş bir heyecan kaplamıştı. Üstad da kendinden geçecek derecelere gelmişti. Onun o kadar heyecanlı bir zamanını görmemişim. Artık sesi kesiliyordu. Çok yorulmuştu. Heyecanından kalbi duracak diye korkuyordum. Bir ayet okuduktan sonra biraz durdu. Ellerini kaldırdı, duaya başladı:

Ya ilâhi biza tevfikımı gönder!

— Amin!

Doğru yol hangisidir, Millete göster!

— Amin!

Ruh-i islâmî şedait sıkıyor, öldürecek,
Zulm-i tedip ise maksud-i mehibin gerçek,
Nare yansın mı beraber bu kadar mazlûmin!
Bi günahız çoğumuz yakma ilâhi!

— Amin!

Aman Allahım, cemaatin halini görmeliydiniz. Galeyan içinde, binlerce sineden (Amin) sadaları yükseliyordu. Herkes ağlıyordu.

Boğuyor âlemi islâmî bir azgın fitne;
Kıt'alar kaynarak gitti o girdab içine.
Mahvolan aileler bir sürü masumundur;

Kalan avârelerin hali de malumdur.
Nasıl olamazki tezelzül veriyor arşa enin;
Dinsin artık bu hazin velvele yarab!

— Amin!

Müslüman yurdunu her yerde felâket urdu,
Bir bu toprak kalıyor dinimizin son yurdu.
O da çiyendimi, çiyendi demek şer'i mübin.
Hakisar eyleme ya yab onu olsun!

— Amin!

Üstad duayı bitirdi, kürsüden indi. Cemaat Üstadın etrafından ayrılmıyordu. Bir müddet istirahatten sonra üstad camiden çıktı. Büyük bir cemaat de beraber, Kastamonu caddelerini doldurdu. O heyecan bütün şehre yayıldı.

(1) Sebilürreşad, adet 464 sahife 135, 25 Teşrinisani 336.

(2) Sebilürreşad, adet 464, sahife 259, 25 Teşrinisani 336.

(3) Sebilürreşad, adet 464, sahife 256, 25 Teşrinisani 336.

(4) Sebilürreşad, adet 464, sahife 259, 25 Teşrinisani 336.

düşüncesine benzeyen bir kavramdır. İlim, fen, metot, teknik ve hüner terimlerini içine almaktadır. Akif, bunların (ama yalnız bunların) Avrupa'dan alınmasını ister. Marifet, halka refah ve saadet yolunu açacaktır. Çünkü Doğu'nun eski ve feyizli ilim yuvaları olan Medreseler: "Üç yüz yıldan beri" bu marifetten uzak kalarak çağın yürüyen ilmüne ayak uyduramamışlardır. "Bab-ı fetvâ denilen daire, ümmi koğuşu"na dönmüştür. Bize "Kafası gâvur, kalbi müslüman" nesiller lâzımdır. Tefrik Fikret, oğlu Halûk'u nasıl "İskoç ülkeleri"ne yollamışsa, Âkif de kahramanı Asım'ı Avrupa'ya göndermektedir:

O çocuklarla beraber, gece gündüz didinin.
Giden üç yüz senelik ilmi tez elden edinin!

Çünkü ilim adamı olan Mehmet Akif, o zaman, Batı bilginlerinin ne kadar ileri olduklarını bilmektedir. Hattâ onların Atom çekirdeğini bulmak üzere olduklarını, bundan 70 yıl önce haber vermektedir:

Yarının ilmi nedir halbuki? Gayret müthiş:
Maddenin kudret-i zerriyesi, uğraştığı iş.
O yaman kudrete hâkim olabilsem diyerek,
Sarfedip durmada birçok kafa, binlerce emek.
Ona yükseldi mi artık değişir rûy-i zemîn:
Çünkü bir damla kömürden edecektir temin,
Öyle milyonla değil, nâmütenahi kudret,
İbret al kendi özünden aman oğlum, gayret!

(Asım'dan)

Ne var ki, Batı'nın körü körüne taklit edilmesine de hiç razı değildir. Çünkü milletin "ruhi mahiyeti" ni bozan taklitten hiçbir hayır beklenemez. Buradan Mehmet Akif'in **Fazilet** görüşüne geçilecektir:

Fazilet: Aşağı yukarı Ziya Gökalp'in Hars fikrini karşılar... Türklüğün öz benliği dini, ahlâkı, cevheri demektir. Her milletin öz benliği ayrı olduğu için gelişmesi (tekâmülü) de ayrı biçimde olacaktır. Bugüne kadar ki kötülükler, aydınların halka uzaklığı, devletin zulmü, cahillerin dinimizi hurâfeye bulayışları ve şairlerin bayağı sözleri, bu milletin cevherini çok şükür hâlâ bozamamıştır. Bu cevherin Türk'teki varlığını, Çanakkale zaferi ve Anadolu savaşında destanlar meydana getiren Mehmetçik'le imanlı aydınlar isbat etmişlerdir. İşte, milleti yükseltmek için bu **Fazileti** de bularak **Marifet** dediğimiz çağdaş ilim ve metotla kaynaştırmak gerektir. Bir millette fazilet olur da ma'rifet olmazsa, o millet yükselmez. Çünkü sınırlara, ilkel insanlara mahsus avârelilik çöker. Geri bir hayatı fazilet zannederler. Marifet olur da fazilet olmazsa, bu ötekenden daha büyük felâkettir. Çünkü, ahlâksız ilim, bizi hayvanlaştırır. Zaten bilgisizlikle ahlâksızlık ve ahlâksızlıkla bilgisizlik hemen aynı şeylerdir. Bir milletin Batı tekniğini almakla beraber kendi özüne bağlı kalarak gelişmesine Japonya, en güzel örnektir.

Asıl Batı medeniyetine hayran olan ve gençliğe marifet diye orayı gösteren Akif'in sömürgeci Avrupa'ya ve mazlûm milletleri ezme için kullanılan saldırgan "**Medeniyet!**" e ise çok sert hücumlar yaptığı görülmektedir.

**Ulusun, korma, nasıl böyle bir imanı boğar
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar!**

**Medeniyet denilen maskara mahlûku görün,
Tükürün maskeli vicdânına asrın tükürün!**

Bazı kişiler, bu gibi mısralara bakarak Akif'in medeniyet düşmanı olduğunu söylemek garipliğine düşmüşlerdir. Fakat onun bu mısralarda medeniyeti değil "**Medeniyet denilen**" ve bizi kahretmeğe gelen silâhlı, zulümlü emperyalizmi yediği ve Avrupa'ya yakışmayan vahşi davranışları lânetlediği kolayca anlaşılacaktır.

Zaten Akif, medeniyet karşısında olmak şöyle dursun, geriliğin amansız düşmanıdır. Göreneği ve cahilliği onun kadar şiddetle hicveden bir şairimiz daha yoktur, denebilir:

**Çalış dedikçe şeriat, çalışmadın durdun,
Onun hesabına birçok hürâfe uydurdun
Sonunda bir de tevekkül sokuşturup araya
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya.**

**Görenek neyse onun hükmüne münkad olarak
Grab'ın eskârını, âsârını düşman tanımak
Yenilik nâmına vahy inse kabul eylememek...**

**Hurafeler, üfürükler, düğüm düğüm bağlar,
Mezar mezar dolaşıp hasta baktıran sağlar...**

**Bir baksana, gökler uyanık, yer uyanıktır;
Dünya uyanırken uyumak maskaralıktır...**

Akif'in istediği, milletin cevherine uygun bir madeniyettir. Bu mutlu sentezin olabilmesi için fertler, teker teker ahlâklı ve faziletli olmalıydılar ki, millet de faziletli ve ileri olabilirdi. Bunun için önce yolsuzluğun, cahilliğin, rıyanın, yanlış tevekkül anlayışının, nifakçılık ve vurdumduymazlığın kısacası Türk-İslâm ahlâkına sığmayan kötülüklerin yok olması gerekir. Bu konuda büyük yük aydınlara düşmektedir. Çünkü halk gövde ise aydınlar onun beyni demektir.

Ne var ki, birbirlerine kafa ve kalb kadar yakın ve onlar kadar ilgili olması gereken bu iki zümrenin arasında

müthiş mesafeler, yabancılıklar girmiştir. Halk, aydın evlâtlarından şeytandan korkar gibi korkmakta, aydınlar da halkı küçümseyip hor görmektedir. Aydın, halkın değer yargılarını, inançlarını ve mizacını tanımadığı için ona rehber olmak gücünü yitirmiş bulunmakta, halk da onların hiçbir dediğine inanmamaktadır. Bunun sebebi, okullarımızın yabancı eğitim sistemlerini benimseyerek, kökünden kopmuş, yalancı çıkarıcı acaip aydınlar yetiştirmesidir. Nitekim 300 yıldan beri medrese ve mektepler "**bir alay cahil**" çıkarmaktadır.

O halde, memleketi kurtarma işine ilkokul'dan başlamak icap eder. Bu milleti, halkın öz değerlerini kavrayarak yetiştiren ve onları bozmaksızın nasıl yetiştireceğini bilen **Muallim ordusu** kurtarabilir. bu kalkınma işi uzun bir sabırla olacaktır: Nitekim:

"**Bab-âfileri basmak, adam asmak**" suretiyle, yani **İttihatçılar**'ın yaptıkları şekilde bir inkılâp olmayacağı artık anlaşılmuştur. Kalkınma ve gelişme ancak tam yetkili fen ve hünar sahibi aydınların (uzmanların) halkın önüne geçmesi suretiyle başarılır. Ne var ki, bu bilginler, sanatkârlar ve din adamları hem Türk-İslâm ruhuna (yani **Fazilete**) hem de çağın ilim ve irfanına (yani **Marifete**) malik olmalıdır. Ancak bu nitelikte olanlar, halkça sevilir ve onu yüceltebilirler. Bu vasfı taşımayanlar milletin başına belâ kesilir.

Akif, bu konuda umutludur. Çünkü Çanakkale zafesini kazanan ve Kurtuluş Savaşında halkın öncüsü olan "**Asım**"ın nesli" bu işi başarabilecek bir nesildir. İman ve irfan sahibi olan bu aydın gençler, düşmanları nasıl yendilerse, ufkumuzu karartan gerilik ve kötülüğü de öyle yeneceklerdir.

Safahat'ında bu niteliği taşıyan aydınlar övülür, kendi ideal dünyasına sığmayan kimseler ise şiddetle yerilir. Amacı, yurdunu seven ve sırasında onun için ölebilen yüksek karakterler yatışmesidir. Yoksa hiç kimseyi şahsi kırgınlığından ötütü hicvettiği görülmemiştir. Akif, bütün zamanların Türk çocuklarına şu güzel mısralarla seslenmektedir:

**Sahipsiz olan memleketin batması haktr
Sen sahib olursan bu vatan batmayacaktır.**

İslâmîlik Ülküsü:

İslâmîlik akımının Meşrutiyet'ten önce ve sonra, çöken İmparatorluğumuzu kurtarmağa bir teklif olarak nasıl ve niçin doğduğunu bizde ve öbür ülkelerde yetişen temsilcilerini bu kitabın başında görmüştük.

Akif ve başyazarı olduğu Sebilürreşad dergisinde yazanlar, politikada, kültürde ve sanatta aydın İslâmîlik'i savunurlar. Efganlı Şeyh Cemaleddin ve Mısırlı Şeyh Abduh gibi onlar da İslâm milletlerinin ma'rifet ve fazilet yolunda yükselerek bağımsızlığa kavuşmalarını, sonra da manevî yolla birbirlerini desteklemelerini düşünürler. Günün birinde bir İslâm Devletleri Konfederasyonu kurulması da mümkün olabilir.

(Not: İslâm milletlerinin bağımsızlığı ve birliği fikri, **I. Dünya Savaşı** sonunda iyice sönmüş, imkânsız gibi görünmüştür. Ancak, **II. Dünya savaşı**'nı izleyen yıllarda sömürgecilik iflâs edince, Pakistan, Mısır, Fas, Cezayir, Irak, Endonezya ve siyah Afrika müslümanları yeni devletler kurarak birer birer bağımsızlığa kavuşmuşlardır. Bugün, İslâm ülkeleri arasında maddî-manevî dayanışmayı sağlamak isteyen Kongreler yapılmakta, kültür, sanat, ticaret ilişkileri kurulmaktadır. Dünyada otuzu aşkın bağımsız İslâm ülkesi vardır. Bütün bu müslümanlara ve başka esir milletlere öncülük şerefi Türkiyemizindir. Onların hürriyet

ve istiklâl aşkını, birleşme ruhunu imanlı şiirle terennüm eden büyük şairler ise: Pakistan'lı Muhammed İkbâl ile Türk şairi Mehmet Akif'tir.)

Mehmet Akif, siyasi anlamda bir İslâmcı değildir. (Zaten dünya müslümanlarını tek bir devlet halinde toplamak hiçbir zaman düşünülmemiştir.) Akif için insanlığa hizmet demek, o zaman için en perişan düşkün ve istiklâlsiz bırakılan İslâm milletlerini uyartmak demektir. İslâm ülkeleri, gerçi geridir ve cahillikle haraptır fakat bunun günahını İslâm dinine yüklemeye kalkmak büyük haksızlık ve kasıtlı bir davranıştır. bu tenbellik günahı, olsa olsa Kur'an'ı yanlış anlayan ve yanlış uygulayanların boynunadır. Kur'an iyi anlaşıldığı zamanlarda İbni Sina, Farabi, Gazali gibi eşsiz bilginler, filozoflar, hukukçular yetişmiştir. Müslümanlar, asrın ilmi ile hareket ettikleri çağlarda üç kıta üzerine hükmetmişler, büyük icatlarda bulunmuşlar, sosyal adalet hissini bütün insanlığa yaymışlardır.

Bugün ise her yerde hurâfe, pislik ve tenbellik yuvalanıyor, Çünkü son asırlarda gelen İslâm bilginleri yaşadıkları çağın idrakıyla değil eski çağların idraki ile düşündüler. Oysa:

**Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı.**

İlim ve kültür geriledikçe Kur'an'ın bütün çağlara rehber olan özünü kavrayanlar azalmış ve dondurucu taassup üstümüze yayılmıştır. Güzel dinimizi yalanlar, hurafeler, göz bağcılıklar sanyordu. "Biz dededen böyle gördük" diyenler, bizi yok olmaya sürüklüyorlardı.

Akif'in bakışıyla, bu hurafeci, görenekçi kişiler, müslüman olmaktan çok uzaktırlar. Çünkü bu din: "Ölümler dini değildir. Dünya durdukça dıpdiri kalacaktır. Müslümanlık, hayat dini, insanlık dinidir. İnsanın vicdanı Allah'a dost olmak için, insanlıkla birlikte yürümek şanı taşımalıdır. Eğer yürüyemez, dersen İslâm'ın ruhu elden gider, o zaman sen ne olursun, Allah bilir."

**Çünkü biz bilmiyoruz dini, evet bilseydik
Çare yok, gösteremezdik bu kadar sersemlik.
Ya açar Nazm-ı Celil'in bakarız yaprağına
Yahut üfler geçeriz bir ölüünün toprağına
İnmemiştir hele Kur'an, bunu hakkiyle bilin
Ne mezarlıkta okumak, ne de fal bakmak için.**

Bazıları da tevekkül denen şeyi ters anlamışlar, boyuna miskinlik, tembellik ediyorlar. Çalışmadıkları halde "Allah kısmetimi verir" diyenler var. Oysa Allah, bu gibilerin "kısmeti"ni değil ancak "belâsını" verir. Böyleleri Allah'ı kendilerine "kul" yapmak isteyenlerdir. Akşama kadar kahvede oturur, çoluk çocuğun sürünmesine aldırılmaz sonra da her şeyi Allah'dan beklerler:

Silâhı kullanan Allah, hududu bekliyen O,
Levâzımın bitivermiş değil mi, ekliyen O!
Başın sıkıldı mı, kâfi! senin o nazlı sesin:
"Yetiş!" de, Kendisi gelsin, ya Hızır'ı göndersin!
Evinde hastalanan varsa, borcudur, bakacak;
Şifa hazinesi derhal oluk oluk akacak.
Demek ki her şeyin Allah... yavaşman, ırgadın O,
Çoluk çocuk ona âit, lalan, bacın, dadın O...
Ya sen nesin? mütevekkil yutulmaz artık bu!

Görülüyor ki Mehmet Akif'in İslâmiyete bakışı çağdaş ilmin istediği ve asla yadırgamadığı bakıştır. O, gerçek dindarlara ve susan dinsizlere kızmak. Yalnız dini geriye götürenlere, bir de Türk halkının inançlarına küfür edenlere kızar. Bu yüzden geri kimseler onu zındık, cahil dinsizler ise yobaz diye kinamişlerdir.

Akif'in İslâmlıkta bütün isteği Peygamber ve dört arkadaş zamanındaki müslümanlığa yani hurafesiz, gerçek, Kur'an ruhuna dönmektir.

AKIF'TEN ŞİİRLER

Bir yığın kundakçıdan yangın görenler milleti,
Şimdi inmiş zanneder mutlak şu müthiş âyeti!
Ey vatansız derbederler, ey denî kundakçılar!
Milletin, az çok, duran bir dîni, bir nâmûsu var.
Şimdi nevbet onların... Yansın da onlar, öyle mi?
Târûmâr olsun bütün bir Müslümanlık âlemi...
Ey, hayâ namında bir hissini vücûdundan bile,
Pek haberdâr olmayan, yüzsüz, hayâsız! Bak hele!
Arkasından taklak attın en denî bir şöretin;
Düştü takken, çıktı cascavlak o kel mâhiyyetin!
Bir külâh kapmaksâ şâyet bunca hırsın gâyesi,
Kendi nâmûsun olur, ergeç onun sermâyesi.
Yoksa, nâmûsuyla, vicdaniyla halkın oynama...
Sonra kat kat nâsiyenden sarkacak birçok yama!
Bir kızarmaz çehre bulmuşsun ya, ey cânî, bürün;
Hem bütün dünyâyı ifsâd eyle, hem muslih görün!
Kendi ırzından cömert olmaksâ mu'tâdın eğer;
Kendi mâlidir senin, hakkın tasarruf, kim ne der?
Milletin, lâkin henüz mâsûm olan evlâdına
Verme bir mel'un temâyül mübtezel mu'tâdına!

Biz ki her mevcûdu yıktık, gâyesiz bir fikr ile;
Yıkmadık bir şey bıraktık... Sâde bir şey; âile.
Hangi bir bünyânî mahvettik de islâh eyledik?
İşte vîran memleket! Her yer delik, her yer deşik!
Bunların ta'miri kaabil... Olsa ciddiyet, sebat;
Lâkin, Allah etmesin, bir düşse şâyet, âilât,
En kavî kollarla hattâ kalkamaz imkânı yok.
Kim ki kalkar der, onun hayvan kadar iz' ânı yok!
"Âilî bir inkilâb olsun!" diyen me'yûs olur,
Başka hiçbir şey kazanmaz, sâde bir deyyûs olur.
Çünkü "çıplak" inkilâbâtın rezâlettir sonu...
Ey denî kundakçılar, biz sizde çok gördük onu!
Bir de halkın dîni var, sık sık taarruzlar gören.
Hâle bak: Millette hissiyatı oymuş öldüren!
Dîni kurban etmeliymiş, mülkü kurtarmak için!...
Tut da hey sersem, bu idrâkinle sen âlim geçin!
Her cemâatten beş on dinsiz zuhûr eyler, bu hal
Pek tabiidir. Fakat ilhâdı bir kavmin muhal.
Hangi millettir ki efrâdında yoktur hiss-i dîn?
En büyük akvâma bir bak: dîni her şeyden metin.
Düşme ey âvâre millet bunların hızlânına;
Vâkıfız biz hepsinin pek muhtasar irfânına;
Şark'a bakmaz, Garb'ı bilmez, görgüden yok vâyesi;
Bir kızarmaz yüz, yaşarmaz göz bütün sermâyesi!...

16 Cemaziyelâhir 1331
9 Mayıs 1329
(1913)

Basri Bey oğlumuz

Bütün dünyaya küskündüm, dün akşam pek bunalmıştım;
Nihâyet bir zaman kırlarda gezmiş, köyde kalmıştım.
Şehirden kaçmak isterken sular zaten kararmıştı;
Pek ıssız bir karanlık sonradan vâdiyi sarmıştı..
Işık yok, yolcu yok, ses yok, bütün hilkat kesilmiş lâl..
Bu istiğrakı tek bir nefha olsun etmiyor ihlâl.
Muhîtin hâli "insâniyyet" in timsâlidir, sandım;
Dönüp mâziye tırmandım, ne hicranlar, neler andım!
Taşarken haşrolup beynimden artık bin müsel sel yâd,
Zalâmın sinesinden fıskıran memdûd bir feryâd,
O müstağrak, o durgun vecdi nâgâh öyle coşturdu:
Ki vâdiden bütün, yer yer, eninler çağlayıp durdu.
Ne muhrık nağmeler, yâ Rab, ne mevcâmevc demlerdi:
Ağaçlar, taşlar ürpermişti, gûyâ Sûr-u Mahşerdi!

— Eşin var, âşiyânın var, bahârın var, ki beklerdin;
Kıyâmetler koparmak neydi, ey bülbül, nedir derdin?
O zümrüd tahta kondun, bir semâvî saltanat kurdun;
Cihânın yurdu hep çiğnense, çiğnenmez senin yurdun.
Bugün bir yemyeşil vâdi, yarın bir kıpkızıl gülşen,
Gezersin, hânümânın şen, için şen, kâinatın şen.
Hazansız bir zemîn isterse, şâyed rûh-u ser-bâzın,
Ufuklar, bu'd-u mutlaklar bütün mahkûm-i pervâzın..
Değil bir kayda, sığmazsın —kanadlandın mı— eb'âda;
Hayâtın en muhayyel gâyedir ahrâra dünyâda.
Neden öyleyse matemlerle eyyâmın perişandır?
Niçin bir damlacık göğsünde bir umman hurûşandır?
Hayır, mâtem senin hakkın değil... Mâtem benim hakkım:
Asırlar var ki, aydınlık nedir, hiç bilmez âfâkım!
Teselliden nasîbim yok, hazan ağlar bahârımda;
Bugün bir hânümansız serseriyim öz diyârımda!
Ne husrandır ki: Şark'ın ben vefâsız, kansız evlâdı,
Serâpa Garb'a çiğnettım de çıktım hâk-i ecdadı!
Hayalimden geçerken şimdi, fikrim hercümerc oldu,
Şelâhaddin-i Eyyûbi'lerin Fâtih'lerin yurdu.
Ne zillettir ki: nâkûs inlesin beyninde Osmân'ın;
Ezan sussun, fezâlardan silinsin yâdı Mevlâ'nın!
Ne hicrandır ki: en şevketli bir mâzî serâb olsun; o kudretler,
harâb olsun, türâb olsun!

Çökük bir kubbe kalsın mâbedinden Yıldırım Hân'ın;
Şenâatlerle çiğnensin muazzam kabri Orhan'ın!
Ne haybettir ki: vahdet-gâhı dinin devrilip, taş taş,
Sürünsün şimdi milyonlarca me'vâsız kalan dındaş!
Yıkılmış hânümânlar yerde işkenceyle kıvransın;
Serilmiş gövdeler, binlerce, yüzbinlerce doğransın!
Dolaşsın, sonra, İslâm'ın harem-gâhında nâ-mahrem...
Benim hakkım, sus ey bülbül, senin hakkın değil mâtem! (*)

Ankara, Tâceddin Dergâhı, 9 Mayıs 1337 (1921)

(*) Bu manzume yazılırken Yunan istilâsı altındaki topraklarımıza, husu-
siyle Bursa'ya dair, elim haberler geliyordu; tetkikine de imkân yoktu.

BÜLBÜL

LEYLÂ

“Barındırmaz mısın koynunda, ey toprak?” derim, “yer pek”,
 Döner, imdâdı gökten beklerim, heyhât, “gök yüksek”.(*)
 Bunaldım kendi kendimden, zaman ıssız, mekân ıssız;
 Ne vahşetlerde bir yoldaş, ne zulmetlerde tek yıldız!
 Cihet yok: sermedî bir seddi var karşında yeldânın;
 Düşer, husrâna, kalkar, ye’se çarpar serseri alın!
 Ocaksız vâhalar, çöller; sağır vâdiler, enginler;
 Aran: beynin döner boşlukta, haykır; ses veren cinler!
 Şu vîran kubbe, yıllardır, sadâdan dür, ışıktan dür;
 İlâhî, yok mu âfâkında bir ferdâya benzer nûr?
 Ne bitmez bir geceymiş! Nerden etmiş Şark’ı istilâ?
 Değil canlar, cihanlar göçtü hilkatten; bunun, hâlâ,
 Ezer kâbüsu, üç yüz elli, dört yüz milyon îmânı;
 Boğar girdâbı her devrinde milyarlarca sâ mânâ!
 Asırlardır ki, İslâm’ın bu her gün çiğnenen yurdu,
 Asırlar geçti, hâlâ bekliyor ferdâ-yı mev’ûdu!
 O ferdâ, istemem, hiç doğmasın “ferdâ-yı mahşer” se...
 Hayır, kudretli bir varlıkla mü’minler mübeşşerse;¹
 Bu kat kat perdeler, bilmem, neden sıyrılsın artık?
 Niçin serpilmesin, hâlâ ufuklardan bir aydınlık?
 O “aydınlık” ki sönmek bilmeyen ümmîd-i işrâkı,²
 “Vücûdundan peşiman, ölmek ister” sandığın Şark’ı,
 Füsünkâr iltimâtiyle döndürmüş de şeydâya;³
 Sürükler, bunca yıllardır, o sevdâdan bu sevdâya.
 Hayır! Şark’ın o hodkâm olmayan Mecnûn-u nâ-kâmın,
 Bütün dünyâda bir Leylâ’sı var: âtisi İslâm’ın.
 Nasıldır mâsivâ, bilmez; onun fânîsidir ancak;
 Bugün, yâdiyle müstağrak, yarın, yâdında müstağrak!
 Gel ey Leylâ, gel ey candan yakın cânan, uzaklaşma!
 Senin derdinle canlardan geçen Mecnun’la uğraşma!
 Düşün: biçârenin en kahraman, en gürbüz evlâdı,
 Kimin uğrunda kurbandır ki, doğrandıkça doğrandı?
 Şu yüz binlerce sönmüş yurda yangınlar veren kimdi?
 Şu milyonlarca öksüz, dul kimin boynundadır şimdi?
 Kimin boynundadır serden geçip berdâr olan canlar?
 Kimin uğrundadır, Leylâ, o makteller, o zindanlar?
 Helâl olsun o kurbanlar, o kanlar, tek sen ey Leylâ,
 Görün bir kerrecik, ye’s etmeden Mecnûn’u istilâ.

Niçin hilkat zemininden henüz yüksekte pervâzın?
 Şu topraklarda, şâyed, yoksa hiç imkân-ı i’zâzın,
 Şafakatlar ferş-ı râhın, fecr-i sâdıklar çerâğındır;
 Hilâlîm, göklerin kalbinde yer tutmuş, otâğındır;
 Ezanlar nevbetindir; inletir eb’âdı haşyetten;
 Cihâzındır alemler, kubbeler, inmiş meşiyetten;
 Cemâatler kölendir. Kâbe’ler haçlen... Gel ey Leylâ,
 Gel ey candan yakın cânan ki gâiplerdesin, hâlâ!
 Bu nâzın elverir, Leylâ, in artık in ki bâlâdan,
 Müebbed bir bahâr insin şu yanmış yurda, Mevlâ’dan.

Ankara, Nisan 1338 (1922)

Abdülkadir Hayber

MEHMED ÂKİF VE HİCİV

Türk Edebiyatında Şâir Eşref ve Neyzen Tevfik'e kadar birinci derecede hicve yönelen ve hicvi gaye edinen şâir hemen hemen yoktur. Divan Edebiyatında Şeyhî, Fuzûlî, Nefî ve Sürûri hicivle ilgilenmişlerdir. Ancak, bu yönleri esas kişiliklerini teşkil etmez. Nefî, mizacının da etkisiyle biraz daha fazla hicve yer vermekle birlikte, sanat bakımından kasideciliğinin yanında, bu yönü gölgede kalmaktadır. Kendini ölüme götüren hicivliği, sanatından çok mizacını ortaya koymaktadır. Şâir Eşref ve Neyzen Tevfik'te ise, hiciv biricik gaye olmuştur. Hatta Neyzen Tevfik, "sövmek, müsekkin-i asabdır" diyerek, hicivden ne anladığını ortaya koymuştur. Oysa hiciv, sövmek değildir. İnce sözlerle hedef alınan kimseyi zor durumda bırakarak, tenkit etmektir. Sanat inceliği taşımayan hiciv, kaba söz yığını olur. Bağdatlı Rûhî, Fuzûlî ve Ziyâ Paşa hicivlerinde daha çok sosyal konulara yer vermişlerdir. Devrin sosyal bozukluklarına dikkati çekmek için, hicivden faydalanmışlardır. Edebiyatımızda hicviyeder bahsedilirken, şimdiye kadar Mehmed Âkif üzerinde çok durulmamıştır. Oysa, Safahat'ı incelediğimizde Âkif'in hicviyeye hayli yer verdiğini görürüz. Ancak Âkif'te hiciv, hiç bir zaman gaye değil, esas gayeye ulaşmayı kolaylaştıran bir söyleyiş tarzıdır. Onun için, hicviyelerinde şahıslardan çok, şahısların içine düştükleri durumları ve saplandıkları çıkmazları ele alır. Onların şahsiyetleri fazla önemli değildir. Şahsiyetlerinden çok, toplum içinde kötü örnek oldukları için hicvedilirler. Bunların yanında bütün olarak toplumu etkileyen ve hastalık durumuna gelen çöküntüler üzerinde durur. Kendi şahsıyla asla ilgili olmayan olaylar ve davranışlar üzerinde durması, sanatını bütün olarak toplumun hizmetine vermesinden ileri gelmektedir. Bu yönüyle de kendinden öncekilerden ayrılır. Fuzûlî'nin "Şikâyetnâme" adıyla meşhur olan mektubunun yazılış sebebi, şahsıdır. Bağdat evkafının gelirinin arta kalanından verilmesi gereken parayı alamadığı için, şikâyette bulunmuştur. Gördüğü aksaklıkları zarif üslubuyla dile getirmiş olmakla birlikte, çıkış noktası Âkif'ten çok, Şeyhî'ye benzemektedir. Âkif'in hareket noktası kendi şahsı çıkarıyla ilgili değildir.

Safahat'ın hemen her kitabında, özellikle manzum hikâyelerde hicve geniş olarak yer verilir. Sanatının ilk devresinin ürünü olan küçük günlük olayların ağır bastığı manzum hikâyelerde; dini, insânî, ve ailevi meseleler üzerine eğilir. Köse İmam'da; evini ve kendini idareden aciz olan İhsan Bey, eşinin üzerine evlenmek ister. Kadın razı olmayınca, erkeğin dörde kadar evlenmeye hakkı olduğunu hatırlatarak döver. Kadın, komşusu olan Köse İmam'a şikâyete gelir. İmam'ın ikinci haberi göndermesinden sonra gelen İhsan Bey'in yaptığı hareketler şu sözlerle hicvedilir:

- Ne kibarlık bu beyim? Bir davet,

Yetmiyor öyle mi?

- Yorgundum efendim de...

- Evet,

Haber aldık... O, fakat sizce büyük bir şey mi?

On kadın dövse yorulmaz, benim İhsan Beyimi

Bilirim ben ne tosundur.

(Safahat, sayfa 127)

İhsan Bey, İmam'ın sözleri karşısında kızar. "Kafamı kızdırıyor-sun, sana halt etmek düşer. Dövüyorsam kendi karım." diyecek kadar ileri gider. İhsan Bey, yaptığı ve yapacağı bütün hareketlerde 1908 meşrutiyetinden faydalanır. "Sâye-i hürriyete" sık sık baş vurur. Dinî

konuları "hürriyet" ile açıklamaya kalkışır. Âkif'in; "İki karı alsam ne çıkar saye-i hürriyette" dedirtmesi, İhsan Beyin cahilliğine dikkati çekmek içindir.

"Emr-i ilâhî" olarak görülen birden fazla evlenme isteği, Âsım'da, bir kere daha karşımıza çıkar. Ancak bu sefer, İhsan Beyin yerini "aydın" biri alır. Altmış beş yaşlarında saçını sakalını boyayan biri, çoluğunu, çocuğunu düşünmeden hizmetçisi "Eleni" ile evlenmek ister. Bu konuyla ilgili gerekli "ilm ü haber"i yazması için, Köse İmam'a gelir. İmam, olayı daha önce bildiğinden; yapılmak istenilen evliliğin çirkinliğini, adamı müşkül duruma düşürerek gösterir.

- İzzinnâme mi? Hay hay, lâzım...

Evlenen hangisi? Beyler mi? Kerimen mi, paşa?

- Onların vakti değil.

- Kim ya?

- Benim!

- Sen mi? Yaşa!

Tam da vaktin, hani gün geçmeye gelmez, davran!

- Hiç adam haline bakmaz mı be? İnsaf azıcık!

- Çok şükür halime... Nem var? Yüzüm ak, alnum açık.

İyi bak sen bana bir kerre.

- Hayır, kendin bak!

Bence bir kellen açık, bir de sakal diplerin ak...

- Ama sen halt ediyorsun! sakalımdan sana ne?

- Ne mi? Ondan beş eğlence mi var seyredene?

Gülüyor kahvede el, çarşıda bakkal, çakkal,

(Safahat, sayfa: 373)

Böyle bir evlenme isteğine Köse İmam "rezalet" der, adam "sünnet" der. Cahillikle dinin kötüye kullanılmasına kızan İmam, adama yaşını hatırlatarak, "o kaşarlanmış Rum" ile evlenmesine engel olmak için "ilm ü haber" yazmayacağını söyleyip, "yıkil ordan" diyerek kovar.

Âkif'te küçük olaylar giderek büyük ve bütün toplumu sarsan problemler haline alırlar. Özellikle İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra, kötülükler bütün toplumu sarar. Yapılan hareketler "hürriyet"e dayandırıldığı için, kimse bir şey demez. 1908 meşrutiyetinden önceki ve sonraki durumu çok iyi bilen Âkif, yer yer karşılaştırarak verir. O bakımdan 1908, Âkif'te çok kalın bir çizgidir. Bu tarihten önce kişilerde görülen kötü özellikler ve münferit olaylar, zaten büyük bir sarsıntı içerisinde bulunan devleti çökertecek duruma gelir. Mehmet Âkif bu devrin korkunç olaylarını âni idraki, keskin zekâsı ve sanatçı gücünün etkisiyle tenkit eder. Acı olayları gülünç yönleriyle ele alarak, kötü gösterir. Bu, Âkif'in hicivde başansını gösterdiği gibi, hicivde gayesini de açıkça ortaya koyar. Karşısında artık ne İhsan Bey, ne de altmış beşlik birisi vardır. Bunların yerini; filozof geçinenler, şairler, yazarlar, nutuk atanlar, eli bayraklı koşuşanlar, dalkavuklar, ne yaptığını bilmeyenler ve ne idiği belirsizler alırlar. Böyle şuursuz insan yığınları karşısında, Âkif'in üslubu da değişir. Alayın yerini öfke ve hiddet alır. Şair sesini yükselterek haykırır:

Eli bayraklı alaylar yürüyor dört köşeli;

En ağır başlısının bir zili eksik, belli!

Ötüyor her taşın üstünde birer dilli düdük.

Dinliyor etrafını kaplamış yüzlerce hödük!

Kim ne söylerse, hemen el vurup alkışlanacak...

- Yaşasın!

- Kim yaşasın?

- Ömrü olan.

- Şak! şak! şak!

(Safahat, sayfa: 177)

ÂKİF'İN ŞAHSİYETİNDEN ÇİZGİLER...

MAZI İLE ÜNSİYETİ

Mazide oturur, mazide yatar kalkar, bir kelimeyle ve kendi tabiriyle mazide yaşar: "Ben zaten mazide yaşar bir adam olduğum için eski aşınalari amağa vesile ihtiyacından varesteyim."

Gençken mazimiz yoktur. Fakat yaşlandıkça arkamızda bir mazi birikir ve bunu severiz. Âkif, yaşı arttıkça, bu şahsi maziye cemiyetin mazisile karıştırarak sevdi.

Burada hicvedilenler; 1908 meşrutiyetinin getirdikleriyle kendilerini sokaklarda bulan insan yığınlarıdır. Böyle bir boşluk içine yuvarlanan insan yığınlarını; ne söylediğini bilmeyen "dilli düdük" denilen hatipler, çevrelerinde her şeyi alkışlamaya hazır "hödükler" ve "bir zili eksik" olan en ağır başlı görünenler meydana getirirler. Sürüden farkı olmayan böyle topluluklar içinde bulunan "edibler" birbirine "ana avrat" söylerler. Toplumunu sefaletle sürükleyerek devletin çöküşünü hızlandırmak için çalışan fırsatçılar vardır. Memleketin çöküşü, toplumun düşüşüne bağlı olduğundan; fırsatçılar önce ahlâki çöküşü sağlamaya çalışırlar, gördükleri karşısında hiddetlenen Âkif:

"İt yetiştirmek için toprağı gayet münbit
Bularak, fuhs ekıyor salma gezen bir sürü it!"

(Safahat, 177)

diyerek şiddetle hicveder.

Hürriyet nâraları atarak sokakları dolduran bu kalabalıkların memleket ve milletle yabancılaşmalarını gördüğü için, şiddetle karşı çıkar. "Millet evladının bangır bangır ağladığı" sırada, "hürriyeti aldık diye türkü çağırnlara" asla katılmaz. Kökü cahillikle dayanan bu şuur-suzlukların önüne, ancak eğitimle geçilir. Oysa alkışlanan "hürriyet", cahilliği kökünden kazınması gereken okulları da kapatmıştır:

"Zevk-i hürriyeti onlar daha çok anlamah."
Diye mekteplerinin mektebi tekmi kapalı!

(Safahat, sayfa: 176)

"Hürriyet"ten sonra "medreselerin islahı" üzerinde çok durulur. Sık sık, "asrın icabına" uymadığı söylenebilir. Hükümet son zamanlarda "şımarık bir deliyi götürür bir yere vali diye bağlar". Vali, bütün hocaları toplayarak, "yirminci asrın ilim ve fenni"nden bahseder:

"İlim adamıdır, atacaktır bunu elbette ilim;
Parprensip, gelin, islah-ı medâris diyelim."
- Parprensip mi? Bayıldım be!

- Fransızca mı?

VATANA HAYRAN BAKAN AVRUPALI KARŞISINDA

Evi bir seciye pehlivanı kadar çıplaktı. Vatani o derece kendinindi ve o kadar güzeldi ki Çamlıca gibi yüksek bir noktadan memleketine bakınca gurur duyuyordu. Bu gururda hükümdar azameti ve milyoner hotkâmlığı vardı: Dekovillerini, fabrikalarını seyreden zengin hotkâmlığı.

(Fatin Efendiye misafir gelen bir Avrupalı, İcadiye tepesinden İstanbul'a bakarak hayran olduğu gün orada olan Âkif sapsarı oluyordu.)

TEZADLARI

Tezadları var: Hem yeise düşmandır, hem de bedbin meyus olmamayı Ona din söyler (1), fakat hayat Onu bedbin eder. Ve dinle hayat onda mücadele halindedir. Çalışırken yeise düşmez; fakat yaşarken fütür içindedir. O kadar ki talii kazara gülse bunu bir istihzâ tebessümü gibi karşılar ve saadetine

surat eder: Bir istihzanın karşısında gülünç olmaktan korkuyor gibi.

DÜŞMANLIĞI

Evvelâ insanlara, sonra ahlâklarına düşman olmuyordu; insanların evvelâ ahlâklarını sevmiyordu, sonra kendilerini.

BENZEMEK

"Kendi olmyan"lara kızardı. "Benzemek" sınırlendiği şeydi; Hayatının bir kısmı da bu öfkeden ibarettir.

İKİ YÜZLÜLERE

İki yüzlülere garazdı. Fakat yaş ilerledikçe:

- İki yüzlüleri artık sever oldum; çünkü yaşadıkça yirmi yüzlü insanlar görmeye başladım.

Diyordu. Ve yaşlandıkça herkesten kaçıyor. Daha yaşasaydı yalnız kalacaktı; cemiyetle karşı karşıya tek bir adam.

Ya heriften de mi eşek sanıyordun İmam'ı?

- Birden eşek deme, biçare henüz müsvedde...

(Safahat, sayfa: 391)

Vali olarak bulunan bu deli, önemli mevkiilerde bulunan kimselerin durumunu ortaya koyması bakımından, çok önemlidir. Akif 1908'den sonra hemen her meslekte görülen ehliyetsiz kimseleri alay ve şiddetle tenkit eder. Eli bayraklı, hürriyetin zevkini çıkaran kimseler yer yer köpek kılığında gösterilir. Köse İmam Kuzguncuk yakınlarında bulunan Molla'nın köşkünün gideceği sırada, dışarıdan kırk elli "köpek" le içeriden "Karabaş" denilen köpek karşılıklı: "ürüşürler". Hemen anlaşarak, bahçeye dolarlar. "Karabaş" öyle bir oyun döktürür ki, şaşmamak mümkün değil. Köse İmam, bunların hareketlerini ve kim olduklarını şu mısralarla anlatır:

Ben şaşırılmış bakıyordum ki sadâlar dindi;

Karabaş salta dururken dönerek silkindi,

Oldu bir zilli köçek, oynadı hop hop göbeği;

Hani varmış gibi karında beş aylık bebeği!

Karabaş sonra Zuhûrî'ye de çıksın mı sana?

Hem nasıl, taş çıkarır, belki, Burunsuz Hasan'a.

Ne Arab kaldı, ne Lâz kaldı, ne Çerkes, ne Pomak

Öyle bir kesti ki taklitleri bittim...

— Hele bak!

Çok köpoğlumuş!

- Evet, pek de utanmaz şeydi...

- Parsa çok muydu?

- Bırak, toplansın, oğlum, değdi....

Kaçırnlar bile olmuş, o kadar gülmüştük.

İşte yavrum, bu omuzlarda gezen dilli düdük.

Havhyan, zil takunan, sonra Zuhûrî'ye dalan.

O bizim soytarının kendi değil miydi?

- Yalan!

- Karabaş gel! diyecektim...

- Dememistin ya, sakın?

- Ne dedim, bilmiyorum tâ öteden bir çapkın,
Galiba sezdi ki, yekten dedi: "Halt etme sofu!
Gördüğün fesli senin milletinin feylesofu.
Bu ve emsali dehalar tutuyor memleketi."

(Safahat, sayfa: 406)

Köpeklerle filozof geçinenler, siyasilere, maliyeciler, liyakatsiz kimseler, anlatılır. Elbette bunlardan ibaret değildir Âkif'in düşmanı oldukları. Dünyanın, yer altındaki denizde bulunan balığın üzerindeki öküzün üzerinde durduğunu söyleyen "maskara vâizler"den tutunuz, küçük bir çıkarı için her şeyi feda eden hemen herkes payını alır. Memleket ve millet kaygusu taşımayan insanların kendi çıkarları uğrunda birleşmelerini şöyle tenkit eder:

Kırpın aylıkları biraz, yahut geciksin vermeyin;
Fodla (+) çiy kalsın, "pilav bitmiş" deyin, göstermeyin;
Fes, külâh, kalpak, sank vermiş bakarsın el ele;
Mi'delerden fıskırır tâ Arşa aç bir velvele!

(Safahat, sayfa: 222)

Verilen ilk örneklerden sonra, Mehmed Âkif'in çizdiği geniş tablo, Prof.Dr. Mehmet Kaplan'ın deyişiyle, bir "sosyal satir" dir. Ferdî olayların yanında, daha çok ictimâî aksaklıklarının bütün çip-

laklığıyla hicvedilerek verilmesinin en büyük sebebi, Âkif'in idealidir. Âkif'in ideali; bir devleti ve milleti de aşarak, bütün bir dinin mensuplarını içine alacak kadar geniştir. Gayesine ulaşabilmesi için, önce mensubu olduğu devletin kurtulması gerekir.

Âkif'in yaşadığı devir, ard arda büyük felâketlerin koptuğu bir devirdir. Mehmed Âkif'in idealist ve mücadele adamı olmasında, karakterinin yanında biraz da devrin sosyal, siyasî ve tarihî olaylarının etkisi olmuştur. Âkif'in hicvettiği devri, bu olaylar ve felâketler hazırlamıştır. Birbirinden kesin olarak ayıramadığımız sosyal, tarihî ve siyasî olaylar; devletin çöküşüyle birlikte, bir milletin ve bir dinin mensuplarının da çöküşünü ve çözülsünü getirmektedir. İşte Âkif, böyle bir ortamda çözülüp çöken ve kaybolmak üzere olan bazı temel unsurların ayakta kalabilmesi için sanatını toplumun hizmetine vermiştir. Gördüğü eksiklikleri ve aksaklıkları tenkid ederken hicivden faydalanması, sanatının gayesinden ileri gelmektedir. Gaye hiciv değil, hiciv yoluyla giderilmesi gereken aksaklıklardır. Dini, ahlâki ve insânî davranışlar adına; dinin kötüye kullanılmasını, ahlâksızlığı ve insanlığa yakışmayacak davranışları hiciv yoluyla tenkit etmektedir. Âkif'in, bu kötülükleri tenkit ederken hiddetlenmesi, kızması, hatta kötü sözler söylemesi, gülünç göstermesi, güç durumlarda bırakması, küçük görmesi, alay etmesi, gülünecek yönlerini vermesi; sanat ve edebiyat anlayışının yanında; daha çok hiciv sanatının özelliğinden ileri gelmektedir.

EMLAK KREDİ "HİZMET YARATIR"

Bizim temel görevimiz "hizmet" yaratmaktır.
Yarattığımız bu hizmetlerden
yararlanmak isteyenler yararlanırlar.
Ama bir görevimiz de yararlananların sayısını
artırmaya çalışmaktır.
Bu nedenle ürettiğimiz hizmetlerin
kalitesini ve yarar sağlayıcılığını en yüksek
düzeyde tutmak zorundayız.
Türkiye Emlak Kredi Bankası çok yönlü,
modern bankacılık hizmetleri yaratır
ve bu hizmetleri en üst düzeyde uygular.

TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI
"TEKBANK"

ATÖLYE

